



VILNIAUS UNIVERSITETAS
ŠIAULIŲ AKADEMIJA

SPECIALIOSIOS PEDAGOGIKOS MAGISTRO STUDIJŲ PROGRAMA
Logopedijos specializacija

LORETA KRŪGELIENĖ
Magistro baigiamasis darbas

IKIMOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ NEIŠPLĖTOTOS KALBOS
UGDYMAS TAIKANT MEDIJAS

EDUCATION OF PRESCHOOL CHILDREN'S UNDEVELOPED
LANGUAGE USING THE MEDIA

Darbo vadovė asist. dr. Rita Kantanavičiūtė-Petružė

Šiauliai, 2024

**Studijuojančiojo, teikiančio baigiamąjį
darbą, GARANTIJA**

WARRANTY of Final Thesis

Vardas, pavardė <i>Name, Surname</i>	Loreta Krūgelienė
Padalinys <i>Faculty</i>	Šiaulių akademija <i>Šiauliai Academy</i>
Studijų programa <i>Study Programme</i>	Specialioji pedagogika /logopedija <i>Special education / speech therapy</i>
Darbo pavadinimas <i>Thesis topic</i>	IKIMOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ NEIŠPLĖTOTOS KALBOS UGDYMAS TAIKANT MEDIJAS EDUCATION OF PRESCHOOL CHILDREN'S UNDEVELOPED LANGUAGE USING THE MEDIA
Darbo tipas <i>Thesis type</i>	Baigiamasis darbas <i>Final Thesis</i>

Garantuoju, kad mano baigiamasis darbas yra parengtas sąžiningai ir savarankiškai, kitų asmenų indėlio į parengtą darbą nėra. Jokių neteisėtų mokėjimų už šį darbą niekam nesu mokėjęs.

I guarantee that my thesis is prepared in good faith and independently, there is no contribution to this work from other individuals. I have not made any illegal payments related to this work.

Šiame darbe tiesiogiai ar netiesiogiai panaudotos kitų šaltinių citatos yra pažymėtos literatūros nuorodose.

Quotes from other sources directly or indirectly used in this thesis, are indicated in literature references.

Aš, Loreta Krūgelienė, pateikdamas (-a) šį darbą, patvirtinu (pažymėti)

I, Loreta Krūgelienė, by submitting this paper confirm (check)



Embargo laikotarpis
Embargo Period

Prašau nustatyti šiam baigiamajam darbui toliau nurodytos trukmės embargo laikotarpį:
I am requesting an embargo of this thesis for the period indicated below:

- _____ mėnesių / months
(embargo laikotarpis negali viršyti 60 mėn. / *an embargo period shall not exceed 60 months*).
- Embargo laikotarpis nereikalingas / *no embargo requested*.

Embargo laikotarpio nustatymo priežastis / *Reason for embargo period:*

SANTRAUKA

Loreta Krūgelienė. IKIMOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ NEIŠPLĖTOTOS KALBOS UGDYMAS TAIKANT MEDIJAS. Magistro baigiamasis darbas. Darbo vadovė asist. dr. Rita Kantanavičiūtė-Petružė. Specialiosios pedagogikos magistro studijų programa, Logopedijos specializacija, Šiaulių akademija, Vilniaus universitetas, Šiauliai, 2024.

Kalbinė aplinka itin svarbi vaikų ankstyvojo bendravimo ir kalbos raidai. Blogėjant kalbinio bendravimo sąlygoms, sulėtėja ir kalbos raida. Pastaraisiais metais ikimokyklinio amžiaus vaikų kalbos raida sparčiai keičiasi dėl sumažėjusio suaugusiųjų (ypač tėvų) kalbėjimosi su vaikais, skaitmeninių medijų ir jų naudojimo didėjimu ne tik lietuvių kalba, bet ir anglų kalba. Sparčiai plečiantis medijų galimybėms, pedagogai susiduria su kintančiomis naujovėmis, medijų aprūpinimu, ugdymo modernizavimu ugdymo įstaigose.

Probleminiai klausimai: kaip skaitmeninė aplinka, medijos veikia neišplėtotą ikimokyklinio amžiaus vaikų kalbą? Kokias medijas taiko ikimokyklinio ugdymo mokytojai ir logopedai, siekiant plėtoti ikimokyklinio amžiaus vaikų kalbą?

Tyrimo objektas. Ikimokyklinio amžiaus vaikų neišplėtos kalbos ugdymas, taikant medijas.

Tyrimo tikslas – atskleisti ikimokyklinio ugdymo mokytojų ir logopedų patirtis, taikant medijas ikimokyklinio amžiaus vaikų neišplėtotai kalbai ugdyti.

Tyrimo metodai. Teorinė mokslinių šaltinių analizė; interviu (pusiau struktūruotas); kokybinė duomenų turinio analizė.

Tyrimo imtis. Tyrime dalyvavo dvi informantų grupės: ikimokyklinio ugdymo mokytojai – 10 informantų; ikimokyklinėse įstaigose dirbantys logopedai – 9 informantai.

Išvados. Ikimokyklinio ugdymo kalbinių gebėjimų ugdymas yra svarbi raidos dalis. Vaikams svarbus bendravimas, kalbinis ugdymas, kalbinė aplinka, kuri reikšminga tolimesnei vaiko raidai, jo asmenybės formavimuisi, socializacijos plėtotei. Apibendrinant ikimokyklinio ugdymo mokytojų ir logopedų patirtis pastebėtas teigiamas pedagogų požiūris į skaitmeninių medijų naudojimą kalbai lavinti (skatina, motyvuoja, padeda sukaupti dėmesį). Pastebėta, kad medijos pedagogams, ugdant neišplėtotą kalbą, yra privalumas, bet tik tuomet, kai naudojamos tikslingai, saikingai, kontroliuojant laiką ir turinį. Neišplėtotai kalbai ugdyti pedagogai naudoja žaidimą, kuris tinkamas tiek veikiant su natūraliais daiktais, tiek skaitmeninėse medijose, tiek pasakų skaityme.

Esminiai žodžiai: neišplėtotą kalba, ikimokyklinis amžius, skaitmeninės medijos.

SUMMARY

Loreta Krūgelienė. EDUCATION OF PRESCHOOL CHILDREN'S UNDEVELOPED LANGUAGE USING THE MEDIA. Master's thesis. Work manager assistant Dr. Rita Kantanavičiūtė-Petružė. Master's study program in special pedagogy, speech therapy specialization, Šiauliai Academy, Vilnius University, Šiauliai, 2024.

The linguistic environment is extremely important for child's early communication and language development. As the conditions of language communication deteriorate, language development also slows down. In recent years, the language development of pre-school children has been changing rapidly due to the decrease in adults (especially parents) talking to children, the increase in digital media and their use not only in Lithuanian, but also in English. With the rapid expansion of media possibilities, educators are faced with changing innovations, media supply, education update in educational institutions.

Problematic questions: how does the digital environment, the media affect the undeveloped language of preschool children? What media do preschool teachers and speech therapists use to develop preschool children's language?

Study object. Development of undeveloped language in preschool children using media.

The purpose of the study is to reveal the experiences of preschool teachers and speech therapists in using media to develop the undeveloped language of preschool children.

Study methods. Theoretical analysis of scientific sources; interview (semi-structured); qualitative data content analysis.

Survey coverage. Two groups of informants participated in the study: preschool teachers - 10 informants; speech therapists working in preschool institutions - 9 informants.

Conclusions. The development of language skills in preschool education is an important part of child's development. Communication, linguistic education, linguistic environment are important for children and significant for further child's development, his/ her personality upbringing and socialization boost. Summarizing the experiences of preschool teachers and speech therapists, a positive attitude of educators towards the use of digital media for language development has been observed (encourages, motivates, helps to concentrate). It has also been observed that media for educators is advantageous in developing undeveloped language, but only when used purposefully, in moderation, with time and content control. To develop undeveloped language, educators use a game that is suitable both for working with natural objects, for digital media, and for reading fairy tales.

Key words: undeveloped language, preschool age, digital media.

TURINYS

ĮVADAS	6
1. TEORINIAI IKIMOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ NEIŠPLĖTOTOS KALBOS UGDYMO, TAIKANT MEDIJAS, ASPEKTAI	11
1.1. Ikimokyklinio amžiaus vaikų neišplėtos kalbos požymiai	11
1.2. Alfa kartos vaikų bruožai ir šių vaikų ugdymo (si) ypatumai	17
1.3. Medijų apibrėžtis ir klasifikavimas	19
1.4. Medijų įtaka ankstyvajam kalbos vystymuisi	21
1.5. Medijų taikymo privalumai ir trūkumai	24
2. TYRIMO METODOLOGIJA	31
3. MEDIJŲ TAIKYMAS, UGDANT IKIMOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ NEIŠPLĖTOTĄ KALBĄ	37
3.1. Ikimokyklinio ugdymo mokytojų patirtys, taikant medijas vaikų kalbos suvokimui ir ekspresyviajai kalbai ugdyti	37
3.2. Logopedų patirtys taikant medijas ikimokyklinio amžiaus vaikų kalbos suvokimui ir ekspresyviajai kalbai ugdyti	52
3.3. Pedagogų patirčių apibendrinimas	68
DISKUSIJA	74
IŠVADOS	76
REKOMENDACIJOS	78
LITERATŪRA	79
PRIEDAI	91

IVADAS

Aktualumas ir mokslinis iširtumas. Šiuolaikinė visuomenė gyvena aktyviame laikotarpyje, kuris pasižymi globalizacija, informacijos ir technologijų gausa. Pastaraisiais metais gimę vaikai atranda pasaulį, kurio kasdienybė neįsivaizduojama be šiuolaikinių informacinių technologijų, be skaitmeninio turinio. Jau nuo kūdikystės jų kasdieninis gyvenimas perpildytas visų rūšių elektroninės žiniasklaidos priemonių, kurios labai greitai tampa neatsiejama vaiko gyvenimo dalimi. Aplinkiniai (tėvai ir pedagogai) jomis naudojami darbe, ugdymo įstaigoje, namuose palaikydami ryšį su kitais žmonėmis ar leisdami laisvalaikį. Taip technologijos įtraukiamos į vaikų gyvenimą nuo pat gimimo. Net ir kūdikiai kreipia dėmesį ir reaguoja į medijų turinį, ypač jei tėvai juos paskatina (Barr, Zack, ir kt., 2008). Dar kūdikystėje vaikai išmoksta tėvų išmaniuosiuose telefonuose susirasti jiems reikiamas programėles ar žaidimus. Vaikai auga tokioje aplinkoje, kurioje jų lūkesčiai, mokymasis ir laikas leidžiamas namuose yra veikiami skaitmeninių technologijų (Kilbey, 2018).

Kalbos mokymas sudėtingas procesas, tačiau įprastai besivystančio vaiko mokyti gimtosios kalbos nereikia, jis puikiai ją išmoksta savaime žaisdamas, komunikuodamas su aplinkiniais. Svarbiausia tam sąlyga – kalbinė aplinka. Kalbinė aplinka svarbi vaikų ankstyvojo bendravimo ir kalbos raidai. Blogėjant kalbinio bendravimo sąlygoms, sulėtėja ir kalbos raida. Pastaraisiais metais kalbos raida sparčiai keičiasi, kaip manoma, dėl keleto priežasčių: sumažėjusio suaugusiųjų (ypač tėvų) kalbėjimosi su vaikais, išaugusiu anglų kalbos prestižu, skaitmeninių medijų ir jų naudojimo didėjimu (Christakis, 2009; Madigan ir kt., 2019;). Pedagogai bei platesnė visuomenės dalis jau pastebi vaikų kalbos pokyčius. Stebimas kalbos skurdumas, lėčiau įgyjami ne tik kalbiniai, bet ir komunikaciniai įgūdžiai (Zimmerman, 2007; Chonchaiya, 2008). Užsienio mokslininkai (Linn, Poussaint, 2000) pastebi, kad pradedama galvoti, jog suaugusiųjų kalbos vaikai gali klausytis ir mokytis iš ekranų (televizoriaus, planšečių, telefonų ir kt.). Tačiau suaugusiųjų kalba yra vertinga tiek, kiek ji skatina vaiko kalbą (Krivickaitė-Leišienė, 2022). Besikeičianti „skaitmeninių“ tėvų karta (Z karta), ikimokyklinės ugdymo įstaigas pradedantys lankyti šios kartos vaikai (Alfa karta), lemia tai, kad keičiasi tėvų bendravimas su vaiku, jų požiūris, lūkesčiai susiję su vaikų kalbos vystymusi. Suaugusieji ne visada suvokia, kad vaiko kalbos raida priklauso nuo jų kalbos kiekybės ir kokybės ankstyvajame vaiko amžiuje. Šiame darbe norima pasigilinti į naujųjų medijų ir vaikų neišplėtotos kalbos sąveikas bei pedagogų taikomas medijas vaikų kalbai ugdyti.

Ikimokyklinio ugdymo programos 2023 m. gairių projekte akcentuojamas kalbų įvairovės kontekstas (V skyrius, 32.5 punktas)¹. Konteksto paskirtis – kurti ir palaikyti aplinkos sąlygas, palankias rasti ir plėtoti skirtingiems vaikų komunikavimo būdams, įvairiai žodinei ir nežodinei raiškai, kalbų pažinimui, teigiamoms nuostatomis, susijusioms su kalbų ir jos formų įvairove. Kuriant kontekstą pasinaudojama mokykloje ar grupėje esama kalbų įvairove, socialinių tinklų ir skaitmeninių technologijų teikiamomis galimybėmis, kalbų pasaulio pažinimą praturtinančiomis ir kalbą ugdančiomis vaizdinėmis ir garsinėmis priemonėmis, taip pat kasdienėmis komunikacinėmis situacijomis, kylančiomis vidaus ir lauko aplinkose. Mokslininkų stebimi smegenų struktūriniai pokyčiai, susiję su kognityvine kontrole ir emocijomis, siejami su priklausomybę nuo skaitmeninių medijų sukeliančiu elgesiu (Anderson, Subrahmanyam, 2017). Dėl ankstyvo ir ilgo sėdėjimo prie ekranų gali išsivystyti tokie sveikatos sutrikimai, kaip: nutukimas dėl nejudrumo bei netinkamos mitybos; miego problemos; psichikos sveikatos sutrikimai; prastesnis mokymosi užduočių atlikimas; depresija ir suicidinis elgesys; dėmesio ir aktyvumo problemos; funkcinių ligų išsivystymas (nervų, širdies ir kraujagyslių, virškinimo sistemų) (Lissak, 2018). Šios rizikos ikimokyklinio amžiaus vaikų raidai bei sveikatai yra tyrinėtos ir Lietuvos mokslininkų (Jusienė, ir kt., 2017; Jusienė ir kt., 2019; Praninskienė ir kt., 2019), o jų pagrindu parengtos ir pristatytos rekomendacijos tėvams bei specialistams dėl mažų vaikų naudojimosi informacinėmis technologijomis trukmės bei aplinkybių².

Lietuvos mokslininkų, o taip pat ir daugybės kitų šalių mokslininkų atlikti tyrimai rodo, kad pandemijos metu (beveik dvejus metus) vaikų ir paauglių naudojimosi ekranais bei internetu apimtys itin išaugo, o sveikata (ypač psichikos) – suprastėjo (Jusienė, Baukienė, Breidokienė, 2021; Jusienė et al., 2022; Rideout et al, 2020; Madigan et al., 2019). Tačiau Lietuvoje stokojama tyrimų apie medijų naudą / pasekmes vaiko kognityviniams gebėjimams, pažinimo procesams, kalbos ugdymui. Taip pat negausu ir lietuviškų publikacijų, kuriose nagrinėjami informacinių technologijų taikymo, dirbant su ikimokyklinio amžiaus vaikais, aspektai (Duoblienė, 2010; Rimkienė, 2017; Dagienė, Krapavickaitė, 2007; Jusienė 2017).

Tyrimo problema, probleminiai klausimai. Sparčiai plečiantis medijų galimybėms, akivaizdžiai prastėjant vaikų kalbai, pedagogai turi suspėti atsinaujinti savo kompetencijas šių priemonių naudojime. Pedagogai susiduria su sparčiai kintančiomis naujovėmis, skirtingu medijų aprūpinimu, ugdymo modernizavimu įstaigose, tad ir kyla klausimai, kaip galima praktiškai pritaikyti medijas, ugdant ikimokyklinio amžiaus vaikų kalbą, vaikų kalbinius gebėjimus. Šių dienų mokytojams kyla ne tik medijų pritaikymo klausimai, sunkėja ir darbo sąlygos, bet taip pat

¹ <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/be8a5a304add11ee9de9e7e0fd363afc>

² www.mediavaikai.lt.

jie susiduria ir su silpnėjančia vaikų motyvacija mokytis, psichologinėmis ugdytinių elgesio ir sveikatos problemomis, abejingu tėvų požiūriu ir pagalba orientuota į vaiko ugdymą.

Probleminiai klausimai: *kaip skaitmeninė aplinka ir medijos veikia neišplėtotą ikimokyklinio amžiaus vaikų kalbą? Kokias medijas taiko ikimokyklinio ugdymo mokytojai ir logopedai, siekiant plėtoti ikimokyklinio amžiaus vaikų kalbą ?*

Tyrimo objektas. Ikimokyklinio amžiaus vaikų neišplėtos kalbos ugdymas, taikant medijas.

Tyrimo tikslas – atskleisti ikimokyklinio ugdymo mokytojų ir logopedų patirtis, taikant medijas ikimokyklinio amžiaus vaikų neišplėtotai kalbai ugdyti.

Tiksliui pasiekti buvo suformuluoti šie **uždaviniai**:

1. Remiantis moksliniais šaltiniais, atskleisti ikimokyklinio amžiaus neišplėtotą kalbą turinčių vaikų kalbos gebėjimus ir pateikti *alfa* kartos vaikų bendrąsias charakteristikas, teorinius medijų klasifikacijos aspektus bei medijų taikymo poveikį kalbos vystymuisi.
2. Atskleisti ikimokyklinio ugdymo mokytojų patirtis, ugdant ikimokyklinio amžiaus vaikų neišplėtotą kalbą medijų pagalba.
3. Atskleisti logopedų patirtis, ugdant vaikų kalbos suvokimą ir ekspresyviają kalbą, taikant medijas.
4. Remiantis empirinio tyrimo rezultatais, pateikti ikimokyklinio ugdymo mokytojų ir logopedų patirčių apibendrinimą.

Tyrimo metodologija. Empiriniam tyrimui pasirinkta *kokybinė tyrimų* metodologinė kryptis, nes atskleidžia ne faktus ir statistiką, o patirtis, prasmes, procesus (Žydžiūnaitė, Sabaliauskas, 2017). Tiriant pedagogų nuomonę koncentruotasi į kasdieninę medijų taikymo patirtį, neišlavėjusiai ikimokyklinio amžiaus vaikų kalbai ugdyti, kurią pedagogai gali perteikti žodiniiais pasisakymais, pasakojimais.

Atliekant tyrimą remiamasi *natūralumo teorija*, kurios teigimu, visi gimstame turėdami vienodus kalbinius gebėjimus, tačiau jau nuo pirmųjų gyvenimo metų pradedame taikytis prie gimtosios kalbos ypatybių (Dressler, 1993). Remiantis *socialinio konstruktyvizmo teorija*, socialinės sąveikos kontekste yra kuriama prasmė ir sukuriamos žinios apie pasaulį. Tai reiškia, kad žmonės kūrybiškai ir aktyviai dalyvauja rekonstruodami savo patirtis ir reiškia savo suvokimą per kalbą (Berger, Luckmann, 1999).

Tyrimo metodai:

1. Teorinė mokslinių šaltinių analizė.
2. Duomenų rinkimo metodai: interviu (pusiau struktūruotas interviu su ikimokyklinio ugdymo mokytojais ir logopedais).

3. Duomenų analizės metodai: kokybinė duomenų turinio analizė (interviu metu gautų duomenų turinio analizė, skirstant duomenis į kategorijas ir subkategorijas).

Tyrimo imtis ir atranka. Tyrime dalyvavo dvi grupės informantų: *ikimokyklinio ugdymo mokytojai* – 10 informantų ir ikimokyklinėse įstaigose dirbantys *logopedai* – 9 informantai. Siekiant rezultatų patikimumo, apklausti įvairiose šalies ikimokyklinėse įstaigose dirbantys pedagogai.

Dalyvių atrankai pasirinktas tikslinės imties sudarymo būdas, *sniego gniūžtės atranka*. Sniego gniūžtės (grandinės) atranka – imtis formuojama, pasitelkiant atvejus, nurodančius į kitus nagrinėjamą temą atitinkančius informatyvius atvejus, kuriuos verta įtraukti į tyrimą (Žydžiūnaitė, Sabaliauskas, 2017).

Informantų atranka vyko pagal šiuos kriterijus: ikimokyklinio ugdymo mokytojai ir logopedai, dirbantys šalies ikimokyklinėse įstaigose, turintys ne žemesnę kaip mokytojo kvalifikacinį laipsnį, darbo patirtis ne mažesnė kaip trys metai. Svarbus kriterijus, kad tyrimo dalyviai turėtų patirties, dirbdami su ikimokyklinio amžiaus neišplėtotą kalbą turinčiais vaikais ir ugdymo procese taikytų medijas. Atsirinkant informantus, nebuvo keliamas kriterijus amžiui. Tyrėjui norėjosi įvairių patirčių tiek ikimokyklinio ugdymo mokytojų, tiek logopedų tarpe.

Tyrimo etapai ir organizavimas.

1. 2023-02-01–2023-09-01 formuluota problema, analizuojami pasirinkta tema ir moksliniai šaltiniai, formuluojamas tyrimo tikslas ir uždaviniai, rengiamas empirinio tyrimo planas, tyrimo instrumentas. Rašoma darbo teorinė dalis.
2. 2023-09-01– 2023-10-30 vykdomas empirinių duomenų rinkimas – atliktas interviu su atsirinktais šalies ikimokyklinių įstaigų mokytojais ir logopedais.
3. 2023-10-30 – 2023-12-24 analizuojami empirinio tyrimo metu surinkti duomenys, rašomas diskusijų skyrius, formuluojamos išvados ir rekomendacijos, rengiamas literatūros sąrašas.

Darbo naujumas, teorinis ir praktinis reikšmingumas.

Atsižvelgiant į tai, kad vaikų kalba ypač sparčiai tobulėja 3-5 gyvenimo metais, vaikai imlūs bet kokiai teigiamai ir neigiamai medijų informacijai, teoriškai buvo pagrįsta medijų nauda ikimokyklinio amžiaus vaikų neišplėtotos kalbos vystymuisi.

Rezultatų teorinis reikšmingumas. Darbe yra išskiriami probleminiai aspektai, nusakantys kaip medijų pagalba, ugdoma ikimokyklinio amžiaus vaikų kalba, vaikų kalbiniai gebėjimai. Išryškinta būtinybė nuo ankstyvojo ikimokyklinio amžiaus tikslingai ir kryptingai ugdyti vaikų kalbą atsižvelgiant į kalbą skatinančius veiksnius: bendravimą ir kalbėjimą su vaiku, kalbinę aplinką (šeimoje, įstaigoje), kalbinius žaidimus. Pastebėta, kad medijų taikymas, ugdant neišplėtotą kalbą, yra privalumas, bet tik tuomet, kai jos naudojamos tikslingai, saikingai, kontroliuojant laiką ir turinį, bei prižiūrint suaugusiajam.

Rezultatų praktinis reikšmingumas. Tyrimo rezultatai atskleidė ikimokyklinio ugdymo mokytojų ir logopedų požiūrio į neišplėtotos kalbos ugdymą taikant medijas, privalumus ir trūkumus, išryškino pedagogų pastebimą tėvų abejingumą į vaiko kalbos ugdymą bei leido numatyti atitinkamas priemones trūkumams įveikti. Šio atlikto tyrimo rekomendacijomis galės pasinaudoti ikimokyklinio ugdymo įstaigose dirbantys pedagogai bei tėvai, ugdantys ikimokyklinio amžiaus vaikų neišplėtotą kalbą. Pedagogai, rinkdamiesi medijas kalbai ugdyti, gebės atsižvelgti į jų tinkamumą, pritaikomumą pagal tam tikrus kriterijus (amžių, gebėjimus, suvokimą, neišplėtotos kalbos požymius), leis vaikui daugiau veikti įsivertinant, kritiškai mąstant. Pedagogams šio tyrimo rezultatai bus paskata glaudžiau bendradarbiauti su alfa kartos vaikų tėvais, teikiant jiems informaciją apie tėvų-vaikų ryšio stiprinimo naudą, bendravimą ir kalbos skatinimo priemones namuose.

Darbo struktūra. Darbą sudaro santrauka lietuvių ir užsienio kalba, įvadas, 3 skyriai, diskusija, išvados, rekomendacijos, literatūros sąrašas, 2 priedai. Darbe pateikiama 23 lentelės, 2 paveikslai. Darbo apimtis be priedų – 78 puslapiai.

1. TEORINIAI IKIMOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ NEIŠPLĖTOTOS KALBOS UGDYMO, TAIKANT MEDIJAS, ASPEKTAI

1.1. Ikimokyklinio amžiaus vaikų neišplėtotos kalbos požymiai

Kalba – žmonių tarpusavio bendravimui vartojama ženklų (arba simbolių) sistema, gebėjimas ja naudotis kaip informacijos perdavimo priemone. Kalba yra individualus ir visuomeninis reiškinys: žmonių bendravimo ir kartu individo mąstymo, raiškos, kūrybos priemonė, t. y. atlieka ir visuomenines, ir pažintines funkcijas (Visuotinė lietuvių enciklopedija³).

Kalba – ženklų sistema, padedanti perduoti ir suvokti informaciją (Jusienė ir Laurinavičius, 2007). Kalba yra sistema, jungianti tris pagrindinius komponentus – fonetiką, leksiką ir gramatiką (Makauskienė, Ivoškuvienė, 2022). Tarpusavyje glaudžiai susiję elementai – bendravimas, kalbos supratimas, ekspresyvioji kalba. Naudodamasis kalba kaip sistema žmogus gali bendrauti, o jos pradeda mokytis nuo gimimo. Kalbos supratimas ir funkcinis bendravimas yra vienos iš pagrindinių funkcijų, kurias vaikas turėtų išmokti iki trejų metų amžiaus (Simonovic, Darko, 2021). Kalba ypač sparčiai tobulėja 3-5 gyvenimo metais (sensitivity laikotarpis) (Makauskienė, Ivoškuvienė, 2022). Kalbos vystymasis vyksta tam tikrais etapais ir labiausiai priklauso nuo supančios kalbinės aplinkos, vyraujančios kultūros, įgimtų vaiko savybių. Kalbinė aplinka – vienas iš svarbiausių aplinkos veiksnių vaiko ir jo artimųjų bendravimo pobūdis (Makauskienė, Ivoškuvienė, 2022). Kalbiniai gebėjimai ankstyvame amžiuje yra ypač jautrus reiškinys, todėl būtina vaikui palanki ugdymo(si) aplinka, motyvacija ir įsitraukimas į procesą. Daugelyje mokslinių tyrimų nurodoma, kad ilgalaikis skaitmeninio turinio poveikis yra susijęs su vėlesniu kalbėjimo laiku ir kalbos suvokimo sunkumais (Duch, Fisher et al., 2013; Zimmerman, Christakis, 2007).

Kalbos raida vyksta tam tikrais etapais ir daugumos vaikų kalboje pastebimi įvairūs netikslumai būdingi būtent tam tikram amžiaus tarpsniui. Amžiaus tarpsnis, žmogaus fizinės ir psichinės raidos pakopa, turinti apytiksles trukmės ribas. Psichologai skiria šiuos vaikų amžiaus tarpsnius: kūdikystė (0–2 metai), ankstyvoji vaikystė (2–6 metai), vidurinė vaikystė (7–11 metai). (Visuotinė lietuvių enciklopedija)⁴. Šiame darbe dėmesys skiriamas ankstyvosios vaikystės amžiaus tarpsniui bei vaikų kalbos tobulėjimui sensitivityviame laikotarpyje (3–5 metų).

Apžvelgiant ikimokyklinio amžiaus vaikų kalbos vystymosi etapus **trečiaisiais – ketvirtaisiais vaiko gyvenimo metais** sparčiai tobulėja *kalbos supratimas*. Aktyviai lavėjanti

³ <https://www.vle.lt/>

⁴ <https://www.vle.lt/straipsnis/amziaus-tarpsnis/>

atmintis bei girdimasis suvokimas skatina mokytis vis naujų žodžių. Tyrimų duomenys rodo, kad iki 42 mėnesių vaikai supranta apie 4200 žodžių, o nuo 48 mėn. – iki 5600 žodžių (Roseberry-McKibbin et al, 2018). Šiame etape vaikui jau patinka klausytis pasakų, pasakojimų, eilėraščių. Vaikas supranta ne tik instrukcijas, tiesiogiai susijusias su tuo, ką mato, bet ir pasakojamąją kalbą apie daiktus ir reiškinius, kurių nėra čia pat (Garšvienė, Ivoškuvienė, 1993). Pradedama pažinti tikrovę ne iš patirties, bet iš kalbos.

Garsų tarimas. Ketvirtaisiais gyvenimo metais, kaip teigia Garšvienė, Ivoškuvienė (1993, 2003) baigiasi fiziologinis šveplavimas. Mažėja garsų tarimo klaidų, tačiau sudėtingų garsų (š, ž, č, dž, r, h, f) tarimo mokymasis dar užsitęsia. Netariamus garsus keičia kitais arba praleidžia. Savo kasdieninėje kalboje vaikai jau vartoja 3–4 skiemenų ir ilgesnius žodžius, gerai tariami ir dviejų priebalsių junginiai.

Ekspresyvioji kalba. Žodynas intensyviai gausėja, atsiranda visos kalbos dalys. Ketvirtaisiais gyvenimo metais vaikų aktyviajame žodyne yra apie 900–1000 žodžių (Makauskienė, Ivoškuvienė, 2022). Vaikai pradeda kalbėti sudėtingesniais sakiniais, vartodami jungtukus (nes, ir, todėl). Geba sudaryti 4 – 5 žodžių sakinius. Moka pasakyti savo vardą, pavadinti daugumą aplinkos daiktų, pastebi daugiau daiktų požymių, apibūdina juos tam tikrais būdvardžiais. Geba sieti įvykius ir pasakoti apie savo veiklą laikydamiesi nuoseklumo. Trečiaisiais – ketvirtaisiais vaiko gyvenimo metais prasideda žodžių kūrybos periodas (*žirklės – kirplės*). Kuo dažniau vaikas girdi naujus, įvairios prasmės žodžius tuo greičiau pradeda juos vartoti savo kalboje ir sukurti žodžiai tampa nebereikalingi. Vaikai kalba mėgdžiodami suaugusiuosius, todėl negalima kalbėti „vaikų kalba“, t. y. kartoti netaisyklingai jų pasakytų žodžių. Ketverių metų vaiko kalba gramatiškai jau gana taisyklinga. Mažėja žodžių derinimo ir kaitymo klaidų. Tinkamai vartojami linksniai, skaičiai, giminės, žodžiai derinami. Pagrindinius gramatinius dėsningumus vaikai išmoka 3-3,5 metų. Įprastose situacijose supranta prielinksnius, linksnių klausimus, skiria vienaskaitą daugiskaitą, supranta dviejų dalių instrukcijas. Anksčiau išmokstamos tos gramatinės kategorijos kurių reikšmė konkreiti, lengviau suprantama: daiktavardžių skaičius, linksnius, mažybinės formas. Tobulėja prielinksnių vartojimas, pakankamai gerai vartojami *ant, po, už, į, su* prielinksniai.

Intensyviai plėtojasi rišlioji kalba. Vartoja išplėstinius ir neišplėstinius vientisinius sakinius. Tobulėja bendravimo su nepažįstamaisiais įgūdžiai. Geba dalyvauti pokalbyje nenukrypdamas nuo temos, vartoja mandagaus kalbėjimo frazes, moka paprieštarauti, juokauti. Vaikai aktyviai žaidžia vaidmeninius žaidimus.

Ketvirtaisiais – penktaisiais metais, intensyviai gausėja aplinkinių ratas su kuriais bendrauja vaikai, tad reikalinga ir tobulesnė kalba. Sulaukę 4,5 m. vaikai supranta 6500 žodžių, 5 m. – 9600 žodžių (Roseberry-McKibbin et al, 2018). Vaikai jau suvokia ilgų, sudėtingų sakinių

prasmės, supranta laiko sąvokas, skiria sąvokas „kairė-dešinė“, įvairių laikų veiksmažodžius (ėjo – eis). *Garsų tarimas*. Šiuo amžiaus tarpsniu vaikai turėtų išstarti visus kalbos garsus, tačiau š, ž, č, dž, r garsų tarimo mokymasis gali užtrukti net iki 6 metų amžiaus. Garsų taisyklingai neištaria, nes vieniems dar nepakankamai išlavėjęs artikuliacinis aparatas (garsą r keičia į l), kiti vaikai neskiria garsų iš klausos (dažniausiai neskiria š ir s, ž ir z, c-č). Šiuo laikotarpiu vaikai bendrauja siekdami suaugusiųjų dėmesio, nori sužinoti, išsiaiškinti. Kalba tampa svarbi žaidžiant su bendraamžiais: perteikti žaidimo taisykles, norint susitarti, derėtis, ginčytis, reikšti jausmus, emocijas. Nesuprastus nurodymus vaikai prašo pakartoti, paaiškinti, klausia, pasitikslina. Bendraudamas su gyvūnais ar jaunesniais už save, vartoja mažybinius žodelius, keičia intonaciją. *Ekspresyvioji kalba*. Vaikų žodyne atsiranda ir minimi ne tik daiktų pavadinimai, bet ir spalvą, požymius apibūdinantys žodžiai, daiktai noriai skaičiuojami. Kalbama 5-6 žodžių sakiniais. Sakinių ilgėjimas – objektyvaus mąstymo rodiklis (Garšvienė, Ivoškuvienė, 1993). Ilgėjimo prielaida – turtėja aktyvusis žodynas, tobulėja kalbos gramatinis taisyklingumas. Pasirodo sudėtinių sakinių su jungtukais arba be jų, su vienaarūšėmis aplinkybėmis, įterptiniais žodžiais. Kalbą lydi neverbalinė komunikacija. Vaikai ypač vaizdingai seka pasakas, savo pasakojimą papildydami gestais, mimika. Penktaisiais gyvenimo metais vaikai mėgsta pasakoti savo įspūdžius, tačiau pasakojimai dar nėra pakankamai logiški ir nuoseklūs. Būdingas situacinis pasakojimas. Skubėdami perteikti savo įspūdžius, vaikai kartais praleidžia pagrindines sakinio dalis, nenurodo veiksmo vietos ar laiko (Makauskienė, Ivoškuvienė, 2022). Šis amžius – sensitivityvus, palankus metas vystyti rišlią kalbą (Garšvienė, Ivoškuvienė, 2003).

Vaikų kalbos raidos vystymosi tempai labai skiriasi. Skirtumai priklauso nuo vaikų įgimtų biologinių savybių, nuo kalbinės aplinkos, kurioje jie gyvena (Gružaitė, Ivoškuvienė, 2000). Vaikams, kurių kalba neišplėtota, būdinga vėlyva kalbos plėtotės pradžia, skurdokas žodynas, agramatizmai, tarimo ir foneminės analizės trūkumai (Garšvienė, 1996). Makauskienė, Ivoškuvienė (2022) išskiria ryškiausius ikimokyklinio amžiaus vaikų kalbos neišsivystymo požymius:

- *kalbos supratimo sunkumai*. Vaikams turintiems kalbos sutrikimų sudėtinga suprasti žodžius, ilgesnius sakinius, rečiau vartojamų žodžių, sakinių reikšmes;
- *vėluojanti kalbos raida*. Kalbos vėlavimas pasireiškia jau ankstyvame kalbos formavimosi laikotarpyje ir mokantis pirmųjų žodžių. Būdingas lėtas naujų žodžių įsisavinimo, mokymosi tempas, vėluojanti žodžių jungimo į frazes, sakinius, pradžia;
- *ribota ekspresyvioji kalba*. Skurdus ir aktyvusis, ir pasyvusis žodynas, apsunkintas ilgesnės konstrukcijos žodžių tarimas;
- *amžiaus neatitinkantys sintaksės įgūdžiai*. Bendraujama pavieniais žodžiais, trumpais sakiniais, ribota sintaksinių struktūrų įvairovė;

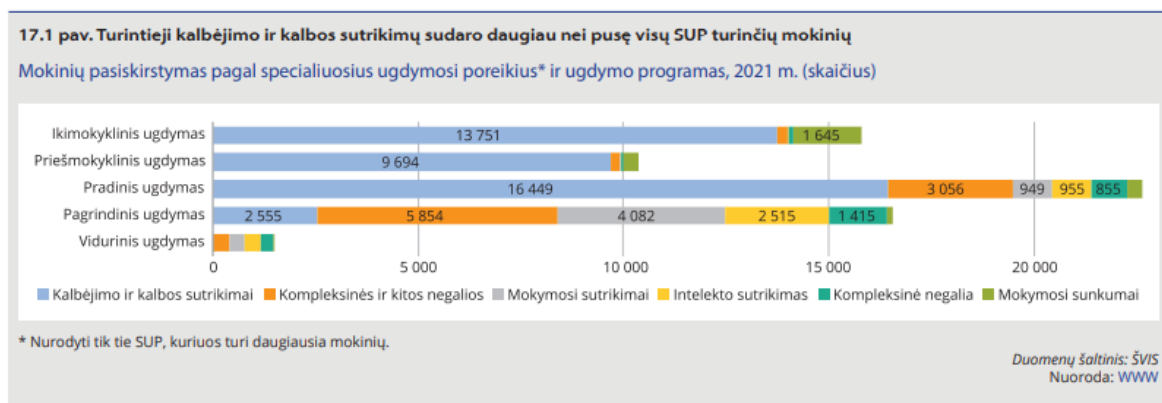
- *kalbos gramatinio taisyklingumo sunkumai*. Sunkiai įsisavinami būdvardžiai, praleidžiamos ar neteisingai pritaikomos išmoktos morfemos;
- *kalbos pragmatikos sutrikimai*. Vaikams sunku pradėti ir pritaikyti pokalbį, palaikyti akių kontaktą, nepakankami pasakojimo įgūdžiai. (Makauskienė, Ivoškuvienė, 2022).

Vaikams, turintiems neišplėtotą kalbą, sunkiau prisiminti žodžius, kurių mokėsi, praėjus kelioms dienoms po mokymosi. Neišplėtotai kalbai būdingas ne tik negausus žodynas, bet ir silpnesnės asociacijos tarp žodžio ir semantikos, nes išmoktiems žodžiams priskiriama mažiau semantinių ypatybių ir prasminių bruožų nei tipinės kalbos raidos atveju (Rice et al, 1994). Lyginant su bendraamžiais, kurių kalbos raida atitinka amžiaus normas, nustatyta, kad jiems būdingas žemesnis socialinis situacijų, konteksto, pragmatikos taisyklių supratimas ir taikymas (Nilsson, de Lopez, 2016). Leonard (2014) nurodo, kad amžiaus neatitinkantis kalbos gramatinis taisyklingumas yra vaikų kalbos sutrikimo požymis, būdingas įvairiomis kalbomis kalbantiems vaikams.

Neišplėtotos kalbos vaikai daro daugiau semantinių klaidų. Tipinės kalbos raidos vaikai nežinomą žodį įprastai pakeičia kitu semantiškai susijusiu žodžiu, o vaikai, turintys kalbos sutrikimų, dažnai neranda panašaus žodžio, keičia jį įvardžiais,rieveiksmiais, nerišliais žodžių junginiais. Nepakankami gebėjimai kompensuoti leksikos trūkumą riboja gebėjimą komunikuoti, neleidžia išreikšti minties ir plėtoti pasakojimo (Kamandulytė-Merfeldienė, Makauskienė, 2021).

Švietimo ir mokslo ministerijos (ŠMM) 2022 m. pateiktais duomenimis per 2018-2021m. daugėjo pagal ikimokyklinio, priešmokyklinio ir bendrojo ugdymo programas besimokančių mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių skaičius (nuo 14,9 proc. iki 15,4 proc.). Didžioji dalis ugdytinių turinčių SUP turi nedidelių specialiųjų ugdymosi poreikių susijusių su kalbėjimo ir kalbos sutrikimais, tai sudaro daugiau nei pusę visų SUP turinčių mokinių (42,5 tūkst. iš 71,4 tūkst. SUP turinčiųjų 2021 m.) (ŠMM, 2022, p. 92)⁴.

⁴ <https://www.nsa.smm.lt/wp-content/uploads/2022/08/Svietimas-Lietuvoje-2022-web.pdf>



1 pav. Mokinių pasiskirstymas pagal specialiuosius ugdymosi poreikius (Šaltinis: Lietuva. Švietimas šalyje ir regionuose, 2022. Įtraukusis ugdymas, p. 92)

Kalbos neišsivystymas – tai visos sistemos (fonetikos, leksikos, gramatikos ir rišliosios kalbos) neišlavėjimas, esant normaliai klausai ir įprastinei intelekto raidai. (Makauskienė, Ivoškuvienė, 2022). Kalbos neišsivystymas (neišplėtotą kalbą) skirstomas į tris lygius: nežymus, vidutinis ir žymus. Kalbos neišsivystymo lygiai skiriami pagal kalbos supratimą (receptyviąją kalbą), vaiko gebėjimą parinkti žodžius mintims išreikšti ir jas išsakyti (aktyvų žodyną), kalbos gramatinę taisyklingumą, kalbos suprantamumą (tarimą), kalbos pragmatiką ir rišliosios kalbos ypatumus (Makauskienė, Ivoškuvienė, 2022).

Žymus kalbos neišsivystymas apibūdinamas kaip sutrikęs vaikų gebėjimas suprasti kalbą ir (ar) kalbėti (Makauskienė, Ivoškuvienė, 2022). Šių vaikų pasyvus žodynas gerokai platesnis už aktyvų, tad atrodo, kad vaikai kalbą supranta, bet nekalba. Bendrauja garsažodžiais, iškreiptais suaugusiųjų kalbos žodžiais. Tas pats žodis, garsažodis gali būti daugiafunkcis, t.y. išreiškia daiktų, veiksnių požymių pavadinimus. Dėl girdimojo suvokimo nediferencijuoja kalbos garsų, neskiria panašaus skambesio žodžių, neišlaiko jų skiemeninės struktūros. Būdingi įvairūs netaisyklingi garsų tarimo atvejai – vieno garsų keitimas kitais, garsų painiojimas tarpusavyje. Vaikai menkai supranta žodžių gramatinės formas, nesupranta daiktavardžių ir būdvardžių skaičių, giminių, linksnių, nepakankamai supranta veiksmažodžių laikus, neskiria priesaginių ir priešdėlinių žodžių, geba suprasti tik dažniau vartojamas konstrukcijas su prielinksniais *ant, po, į, iš* (Garšvienė, Ivoškuvienė, 1993).

Vidutinis kalbos neišsivystymas. Atsiranda šnekamosios kalbos pradmenys. Bendraujama nors ir iškreiptais, bet jau tikrais žodžiais. Sakiniai dažnai vienažodžiai, nepilni. Pasakojimai situaciniai. Tobulėja kalbos supratimas, vaikai pradeda suprasti ir vartoti kai kurias gramatinės formas, pradeda atpažinti vienaskaitos formas ir veiksmažodžių laikus. Gerokai pagausėja tiek aktyvusis, tiek pasyvusis žodynas, nors pagal amžių žodynas skurdesnis ir atsilieka nuo įprastinės

kalbos raidos vaikų. Tikslesnės žodžių reikšmės, vaikai pavadina labai artimos aplinkos daiktus, veiksmus, tačiau dar nežino ir neįvardija daikto ypatybių: spalvų, formų ir kitų rečiau minimų savybių pavadinimų. Nežinomi žodžiai keičiami panašių daiktų pavadinimais, veiksmažodžiai – daikto pavadinimu (višta vietoj lesa). Ryškios žodžių kaitymo, derinimo, valdymo klaidos. Netaisyklingai taria ir vartoja daugumą kalbos garsų. Girdimasis suvokimas lavėja pavėluotai, vaikai negeba atlikti žodžių garsinės analizės užduočių, neišgirsta garso žodyje, neparenka paveikslėlių su reikiamu garsu, neišlaiko žodžio skiemeninės struktūros.

Nežymus kalbos neišsivystymas konstatuojamas vaikams, kurių kalba tik iš dalies išplėtota. Kalboje dar išlieka leksinių, gramatinio taisyklingumo ir fonologinių klaidų. Kalbos supratimo klaidos priklauso nuo žodžio reikšmės žinojimo, daikto ar reiškinių pažinimo (Makauskienė, Ivoškuvienė 2022). Vaikai sudarinėja pasakojimus pagal paveikslėlius, atsakinėja į klausimus, tačiau užduotis atlieka glaustai. Ypač jiems sunku, kai reikia atsakyti į klausimus išsamiau bei nusakyti priežasties ir pasekmės ryšius. Paaiškėja, kad jų žodynas siauras ir netikslus. Aktyvus žodynas gausesnis, tačiau vaikai dar negeba įvardinti retesnių veiksmonių pavadinimų, skurdus ir būdvardinis žodynas. Dažniausiai vartojami žodžiai, reiškiantys konkrečius daiktus ir veiksmus, nedaug apibendrinamųjų sąvokų ir žodžių, reiškiančių daiktų ar veiksmonių ypatybes. Tobulėja kalbos gramatinis taisyklingumas, tačiau dar gausu linksnių galūnių keitimo, mažybinių daiktavardžių sudarymo klaidų, blogai derinami daiktavardžiai su skaitvardžiais, būdvardžiai su daiktavardžiais. Tobulėja garsų tarimas, tačiau sudėtingos artikuliacijos garsai keičiami paprastesniais. Girdimasis suvokimas nepakankamas: vaikai painioja panašaus skambesio kalbos garsus (s-š, z-ž, p-b, k-g...), ne visada išgirsta reikiamą fonemą garsų eilėje, žodyje.

Sulėtėjusi kalbos raida (sulėtėjęs kalbos vystymasis) – tai vėluojanti visos kalbos sistemos raida. Tokių vaikų kalbos raida atitinka įprastinius raidos etapus, tačiau kalbiniai gebėjimai formuojasi lėčiau ir atsiranda vėlesniame amžiuje (Makauskienė, Ivoškuvienė, 2022). Sulėtėjusi kalbos raida nustatomas, kai nėra organinių galvos smegenų pažeidimų, kalba plėtojasi lėčiau, jos išmokymas vyksta tam tikrais šuoliais. Ji dažniausiai būna susijusi su specifiniais pažinimo sutrikimais, lėtesne psichine branda, socialine deprivacija (Ivoškuvienė, Mamonienė ir kt. 2014). Kalbos neišsivystymą ir sulėtėjusį kalbos vystymąsi sunku skirti. Skirtumai dažniausiai būna labai subtilūs, tad tik dirbant su vaikais pagal kalbos plėtotės tempus galima tiksliau įvertinti jų kalbos sutrikimą. Kalbos plėtotės sutrikimus galima prognozuoti ir diagnozuoti jau pirmaisiais gyvenimo metais. Šiame amžiuje būtina ieškoti sutrikimo priežasčių ir jas šalinti. Praktika rodo, kad anksti nustatčius kalbos raidos sutrikimus lengviau juos pašalinti (Gružaitė, Ivoškuvienė, 2000). Pasak Garšvienės (1996), vaikams, kurių kalba neišplėtota, būdinga vėlyva kalbos plėtotės pradžia, skurdokas žodynas, agramatizmai, tarimo ir foneminės analizės trūkumai.

Apibendrinant galima teigti, kad vaikų kalbos vystymasis vyksta tam tikrais etapais ir labiausiai priklauso nuo supančios kalbinės aplinkos, vyraujančios kultūros, įgimtų vaiko savybių. Vaikai yra labai skirtingi, skiriasi jų kalbos raidų etapų tempai (vieni kalbėti pradeda anksčiau, kiti – vėliau). Akivaizdu, kad ankstyvasis ikimokyklinis vaikų kalbinių gebėjimų ugdymas yra svarbi raidos dalis. Išmokęs vartoti kalbą vaikas įgyja galimybę pilnavertiškai bendrauti, mąstyti, planuoti savo veiksmus, sumanymus, o kalbai sutrikus dažnai nukenčia ir kiti jo psichinės raidos procesai.

1.2. Alfa kartos vaikų bruožai ir šių vaikų ugdymo(si) ypatumai

Sociologinės kartų teorijos autorių How ir Strauss (1991) manymu, kartų skirtumus lemia ne žmonių amžius, bet skirtingos įvairių kartų vertybių sistemos. Kintant visuomenei, kinta vertybių sistemos, atsiranda naujos kartos: *pokario karta* (gimę 1928–1945 m.); *kūdikių bumo karta* (gimę 1946–1954 m.); *kūdikių bumo II karta* (gimę 1955–1965 m.); *X karta* (gimę 1966–1976 m.); *Y karta* (gimę 1977–1994 m.); *Z karta* (gimę 1995–2012 m.) (McCrandle, Wolfinger, 2010).

Atliekant mokslinės literatūros analizę, pastebėta, kad skirtingi autoriai tam tikroms kartoms priskiria skirtingus klasifikavimo laikotarpius kaip pvz.: Howe & Strauss (1991) *Z karta nuo 2005 m.*; McCrandle, Wolfinger, (2010) *Z karta nuo 1995–2010 m.*; Kelly (2014) *Z karta nuo 1996 m.* (Statnickė, 2016). Remiantis jų nuomonėmis, egzistuoja 3-5 metų paklaida, tačiau kartos skirstomos pagal tuos pačius kriterijus (laikmečio kultūra, išradimai, ekonominė aplinka, technologijos ir pan.).

Pirmoji skaitmeninių vaikų karta Z (1980 - 2000) jau yra pakankamai suaugusi, kad pati taptų tėvais (Fishel, 2012). Z arba tūkstantmečio karta buvo apibrėžiama kaip skaitmeniniai čiabuviai, o nauja skaitmeninių pirmtakių karta jau vadinama Alfa karta arba „ekrano vartotojai“ (Drugas, 2022). *Alfa kartos* pavadinimą, apibūdinantį žmonių kartą, gimusių po 2010 m., technologijų pažangos epochoje, pasiūlė McCrandle (2020). Ši karta pradėjo gimti 2010 m., tais pačiais metais, kai pasirodė pirmasis „iPad“ ir buvo sukurtas „Instagram“. Tipiška kartos trukmė svyruoja 15 metų, tad prognozuojama, kad paskutinė Alfa karta turėtų gimti apie 2024-2025m. Masinis technologijų poveikis ir jo padariniai, būdingi Z ir Alfa kartoms, gali būti lemiami bruožai prognozuojant didesnę nei anksčiau gimimo intervalą apie 20 metų (apie 2030 m.) (Drugas, 2022).

McCrandle nuomone, Alfa kartos atstovai analizuojami pagal demografinius duomenis, iš kurių numatomos tam tikros ateities įžvalgos: tėvų amžius (vyresni), kultūrinis mišinys (daugiau įvairovės), socialinė ir ekonominė padėtis (šiek tiek turtingesni), šeimos dydis (mažesnis), vidutinė gyvenimo trukmė (ilgesnis) (McCrandle, 2020). Alfa karta – tai pirmosios kartos vaikai, kurie

susiformavo nešiojamųjų kompiuterių, skaitmeninių prietaisų eroje, daugeliui jų žaislais buvo ne barškutis ar raktų rinkinys, o išmanusis telefonas ir planšetinis kompiuteris (Drugas, 2022). Alfa karta yra netyčinio pasaulinio eksperimento dalis, kai ekranai nuo pat mažens jiems pateikiami kaip čiulptukai, pramogautojai ir mokomosios priemonės (McCrindle, 2020). Alfa kartos raida prasideda prie išmaniųjų įrenginių, ekranų, auga kartu su socialine žiniasklaida, programėlėmis „Instagram“, „Snapchat“ (Drugas, 2022). Tai technologiškai raštinga karta, nes nuo kūdikystės žaidžia elektroniniais žaislais, ar kitais prietaisais. Alfa kartos atstovai turi prieigą prie daugiau informacijos nei bet kuri kita karta iki šiol. Miegui skirtas laikas yra iškeičiamas į technologijų naudojimą naktį rašant žinutes, bendraujant, žaidžiant žaidimus ar žiūrint filmus. Bendravimas socialiniuose tinkluose alfa kartai svarbesnis už „gyvą“ bendravimą. Svarbu argumentas, kad Alfa kartos atstovus COVID-19 pandemija pastūmėjo naudotis išmaniaisiais prietaisais labai anksti, todėl technologijos į jų ugdymą buvo integruotos anksčiau nei Z kartos atstovų (Drugas, 2022).

Virtualiame pasaulyje Alfa kartos atstovai jaučiasi lengvai. Jų naršymo greitis, trumpų atsakymų poreikis, greitas grįžtamasis ryšys, pirmenybė daugiafunkciniam elgesiui – visa tai trukdo ugdyti kritinį mąstymą, kuriam reikia laiko, dėmesio ar susidomėjimo (Bonchis, 2022). Alfa kartos atstovai kaip ir Z kartos yra multiatlikėjai, jiems nesunku vienu metu daryti kelis darbus. Jiems daug sunkiau ilgai susitelkti ties viena veikla. Labiau nei mėgautis užsiėmimais lauke, veikla ar žaidimais realiame gyvenime, jie įkrenta į mobiliuosius žaidimus savo namų komforto zonoje (Jha, 2020). Tai emociškai jautresni ir uždaresni vaikai, todėl svarbu daug dėmesio skirti jų bendravimo įgūdžių ugdymui. Technologijos užgožia šios kartos atstovus sutrikdydamos socialinius ir emocinius įgūdžius, paveikia santykius, o tai pražūtinga ateitis Alfa kartai. Alfa kartos atstovams svarbiausia – saugotis ekrano priklausomybės, kibernetinių patyčių ir vaikams netinkamo turinio (McCrindle, 2020).

Alfa karta savo gyvenimu ir mintimis dalijasi viešai be jokių ribų. Tikėtina, kad jie užaugs kūrybingi ir netradiciniai. Žvelgiant į ateities perspektyvas pasiekimų, savarankiškumo ir pripažinimo poreikis, konkurencingumas, narcisizmas, dviprasmybių netoleravimas, impulsyvumas, dėmesio siekimas, rizikingas elgesys, bėgant laikui dominuos ir taps svarbūs Alfa kartai (Jha, 2020). Mokytojas jiems reikalingas kaip pagalbininkas. Lavinant alfa kartos atstovus, svarbu bendradarbiauti. Atsižvelgiant į „Z“ ir „Alfa“ kartų ypatumus, mokytojas priverstas ieškoti tinkamų ugdymo priemonių. Pedagogas turi nuolat mokytis, siekdamas pozityvaus bendravimo su šių kartų mokiniais ir užtikrinant kokybišką ugdymą (Macijauskienė ir Norvilienė, 2018). Dos Reis (2018) savo tyrime pažymi, kad tėvams ir mokytojams trūksta žinių apie alfa kartos atstovus, reikia daugiau mokslinių tyrimų, kad geriau suprastume žmonių, gimusių po 2010 m. raidą (dos Reis, 2018).

Apibendrinant galima teigti, kad kiekvienos kartos vaikas unikalus ir vystosi savo tempu, todėl svarbu atsižvelgti į individualias savybes ir poreikius. Vaikų vystymuisi ir klestėjimui svarbiausia yra teikiama meilė, palaikymas ir atitinkama auklėjimo aplinka. Alfa kartos vaikams svarbu skiepyti būti žmogumi, valdyti emocijas, užmegzti stabilius santykius ir sveiką asimiliaciją su technologijomis kasdieniame gyvenime.

1.3. Medijų apibrėžtis, klasifikavimas

Medija (lot. *medium* – vidurys, viešumas, bendrumas) – komunikacijos priemonė arba kanalas – informacijos siuntėjo ir gavėjo tarpininkas, turintis savo informacijos kodavimo ir sklaidos sistemą; medijos yra tarpasmeninės (telefonas) ir masinės (radijas, spauda, televizija; jų visuma vadinama žiniasklaida) (Tarpautinių žodžių žodynas, 2013). Pasak Braslauskienės, Norvilienės et al. (2018), medijos – visuomenės narių intelektinių galių, pažangos ir technikos plėtros kūriniai, lemiantys ne tik sociumo kaitą, bet ir bendrą individų patirtį, socializacijos procesus. Medijos – masinės komunikacijos priemonės (žiniasklaida), internete veikiančios komunikacijos priemonės (ir pats internetas), estetinės raiškos priemonės (fotografija, kinas, TV, videomenas ir kt.); komunikacijos kontekste veikianti ir komunikacines funkcijas atliekanti priemonė; visuomeninio sąryšio mašinos, kanalai, kuriais teka informacijos srautai – jos suteikia pranešimui specifinę formą, įveikia erdvę ir laiką, jos yra tarpininkai ir kuria tarpininkavimo erdvę, turi refleksyvų pobūdį – yra visuomenės savistabos instancija; terpė, kuri mums siūlo informaciją apie tikrovę pakeistinės patirties pavidalu (Vaičiulė, 2022).

Šiandien vartojamas terminas *naujosios medijos* sinonimiškai dažniausiai siejamos su *skaitmeninėmis* technologijomis (mobilusis telefonas, interaktyvioji televizija, internetas ir kt.), bet medijų naujumas nuolat kinta, ir tai kas skaitmeniška, nauja gali greitai tapti sena. Naujųjų medijų terminas apima nuolatinės kaitos ir santykinio apibrėžimo aspektą (Nevinskaitė, 2011). *Naujųjų medijų* termino reikšmė plati – vartojami terminai *skaitmeninė, elektroninė, interaktyvioji, internetinė, įtraukianti, socialinė, valdoma* medija (LRTB⁵). Tai yra terminas, turintis plačią kultūrinę, o ne aiškiai apibrėžtą techninę ar specialiąją reikšmę (Nevinskaitė, 2011). Medija ir komunikacijos, ir informavimo priemonė arba komunikacinė priemonė perduodanti informaciją.

Skirstant medijas į tradicines (senąsias) ir naująsias, tradicinėmis bendriausia prasme galime vadinti televiziją, radiją, knygas, naujosiomis – skaitmeninėmis priemonėmis kuriamą turinį: internetinę žiniasklaidą, socialinius tinklus, mobiliąsias programas. Tad šiuolaikinės medijos – tai visos šiandien egzistuojančios medijos, senosios ir naujosios, bei jų sąveika (Nevinskaitė, 2011).

⁵ <http://terminai.vlkk.lt>

Naujosios medijos yra turinys kuris pateikiamas skaitmeninėje erdvėje, tik kuriamas ir vartojamas informacinių technologijų įrenginiais.

Naujųjų medijų kategorijas McQuail (2006) skiria pagal naudojimo tikslus, turinį ir kontekstą:

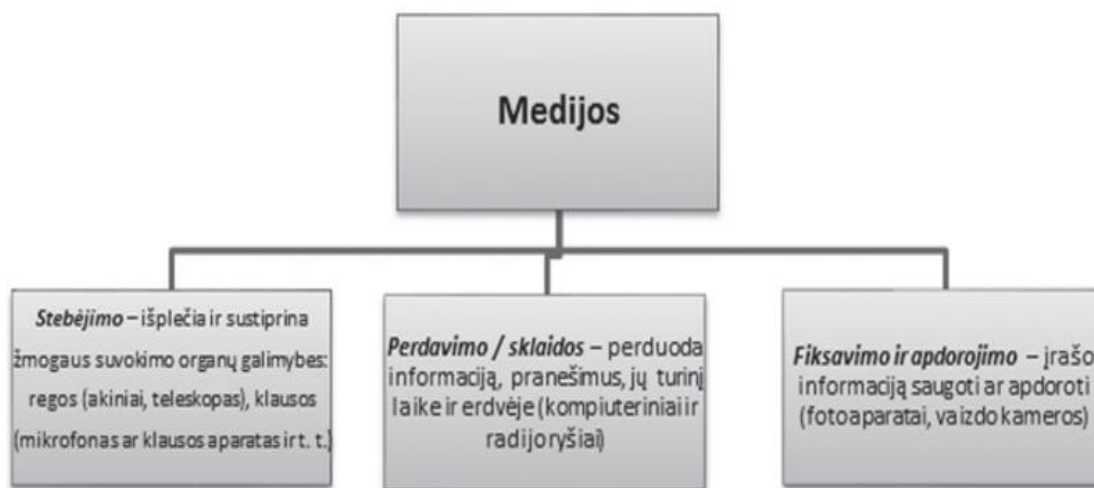
1. *Tarpasmeninės komunikacijos priemonės*: mobilusis telefonas ir el. paštas. Jų turinys daugiausia yra asmeninis.

2. *Interaktyvios žaidimų medijos*: kompiuteriniai ir vaizdo žaidimai bei virtuali realybė. Pagrindinė jų naujovė yra interaktyvumas ir tai, kad svarbiausias jų naudojimo tikslas yra procesinis, t. y. jos naudojamos dėl paties proceso, o ne dėl konkretaus iš jų gaunamo turinio ar naudos.

3. *Informacijos paieškos medijos*: pagrindinė šios kategorijos medija yra internetas (žiniatinklis), kurį galima suvokti kaip iki šiol neregėto dydžio, aktualumo (naujumo), prieinamumo biblioteką ir duomenų šaltinį. Prie interneto jungiamasi ir per kitus įrenginius, ne tik kompiuterį.

4. *Kolektyvinės dalyvaujamosios medijos*: interneto naudojimas bendram turiniui kurti, keistis informacija, idėjomis ir patirtimi, tarpusavio santykiams kurti ir palaikyti. Jos tenkina įvairius tikslus – nuo instrumentinių iki emocinių (McQuail, 2006).

Pagal savo atliekamas funkcijas Uznieinė (2011) medijas grupuoja taip:



2 pav. Medijų klasifikavimas pagal funkcijas (Šaltinis: Uznieinė, 2011)

Apibendrinant galima teigti, kad šiuolaikinės medijos pasižymi interaktyvumu – jos labiau įtraukia, žaidimuose galima įsikūnyti į norimus personažus, leidžia žmonėms komunikuoti vienas su kitu, bendrauti, reaguoti. Šiuolaikinės medijos bruožas yra jos mobilumas, buvimas visur ir visada. Sunku ir suprasti kaip medijos pakeitė, keičia ir dar pakeis žmones. Jos įsiliejo į kiekvieną

kasdienybės kampelį, suteikė daug patogumo, atvėrė galimybes kurti, bendrauti, mokytis. Bet atsirado ir naujų problemų, tokių kaip priklausomybės (nuo kompiuterinių žaidimų, išmaniųjų įrenginių), internetinės patyčios.

1.4. Medijų įtaka ankstyvajam kalbos vystymuisi

Vaikui vystantis svarbiausi yra pirmieji treji gyvenimo metai, tuomet vaiko smegenys vystosi intensyviausiai, didėja jų apimtis. Smegenų plastiškumo procesas šiuo gyvenimo laikotarpiu yra pats intensyviausias, jis padeda sukurti, atstatyti ir gerinti žmogaus funkcines galimybes. Smegenų plastiškumas yra mokymosi pagrindas. Sukuriamos naujos jungtys tarp neuronų, kinta senųjų jungčių galia, formuojasi nauji neuronai (neuronogenezė), miršta neveiklūs neuronai (apoptozė). Beveik 80 proc. neuronų sinapsių susiformuoja per pirmuosius trejus gyvenimo metus (Mikulėnaitė, 2019). Autorės nuomone, vaikų kalbos mokėjimas iš dalies yra ir smegenų brendimo proceso rezultatas. Jei šis procesas nėra tinkamai stimuliuojamas, gali turėti įtakos intelektinei ir psichologinei vaiko būsenai. Kuo daugiau laiko vaikas praleidžia ekrane, tuo mažiau sąveikauja su aplinka, suaugusiuoju, todėl trūksta kalbos stimuliavimo.

Kalba ir išvystyti kalbėjimo įgūdžiai įgalina vaikus tolygiai įsitraukti tiek į kognityvines, tiek ir į įvairias kitas ugdymo ir žinių įgijimo veiklas, pavyzdžiui, sėkmingiau mokytis skaitymo, rašymo, matematikos ir kt. Kalbėdami vaikai gali išreikšti savo patirtis, jausmus ir mintis kitiems asmenims. Koks medijų poveikis kalbos raidai – teigiamas ar neigiamas, vienareikšmiško atsakymo moksliniuose tyrimuose nėra. Iki šiol atliktų daugelio užsienio mokslininkų tyrimų (Zimmerman ir Christakis, 2007; Chonchaiya ir Pruksananonda, 2008; Simonović ir Darko, 2021) nuomonės skiriasi, kiekvienas jų nagrinėjęs savo sritį, atranda teigiamų ir neigiamų medijų vartojimo pasekmių. Nuo kūdikystės iki pilnametystės vaikai technologijas naudoja skirtingais būdais ir kiekiais, priklausomai nuo jų raidos etapo. Kiekviename etape technologijos gali palengvinti arba sutrukdyti vystymąsi.

Kalbinė aplinka, jos stimuliavimas, tėvų kalbinis indėlis kai vaikai nuolat girdi kalbą, bendrauja, yra svarbi, norint kad vaikas pradėtų tarti pirmuosius žodžius, sakinius. Kūdikiai gimsta su dar nevisiškai išsivysčiusiomis smegenimis, o tyrimai parodė, kad per pirmuosius dvejus gyvenimo metus naujagimio smegenys patrigubėja ir šis augimas vyksta tiesiogiai reaguojant į išorinius ankstyvojo gyvenimo patyrimus ir stimuliaciją (Christakis, 2009). Kvalifikuotas ir švietėjiškų tikslų turintis medijų turinys skatina kalbos gebėjimų plėtrą. Kūdikiai ir vaikai gali mokytis žodžių konceptų, kalbos struktūrų, žiūrėdami švietėjiškus vaizdo įrašus ar skaitydami vaikiškas knygas elektroninėse formose. Medijos gali praturtinti vaiko kalbos žinias pristatydamos naujus žodžius, sąvokas ir pasaulį. Svarbiausia tinkamas turinys, kuris plečia kalbą ir praturtina

žodyną. Mokomasis televizijos žiūrėjimas yra susijęs su didesniu pasirengimu mokyklai ir aukštesniais akademiniais pasiekimais, kuriuos galima atsekti vidurinėje mokykloje (Anderson, Huston et al, 2001).

Pastaraisiais metais kalbinė aplinka sparčiai keičiasi – didėja prieiga prie skaitmeninių medijų ir jų naudojimo. Suaktyvėjo išoriniai dirgikliai tokie kaip: greita scenų kaita ekranuose, mirksinčios šviesos, ryškios spalvos ir garsūs garsai, kurie gali pernelyg stimuliuoti besivystančias smegenis, o žalingas ekrano laiko poveikis atitraukia dėmesį nuo kitų svarbesnių vystymuisi veiklų (Simonovič, Darko, 2021). Elektroniniai stimulai nėra produktyvūs ir naudingi, kaip gyva suaugusiojo kalba. Bendraujant su artimaisiais, kūdikiai ir maži vaikai išmoksta palaukti savo eilės ir vėliau šiuos įgūdžius pritaiko pokalbiuose; svarbus ir akių kontakto palaikymas, matydami suaugusiojo veidą, vaikai geba lengviau imituoti artikuliacijos judesius, veido išraiškas, jaučia suaugusiųjų dėmesį ir didesnę poreikį bendrauti (Makauskienė, Ivoškuvienė, 2022). Ekranai neturėtų tapti „kūdikių aukle“. Reklama, išorinės elektroninių prietaisų, žaislų stimuliacijos veikia vaikų kalbos raidą. Reklama ir greitas medijų turinio keitimas sužadina vaikų dėmesio problemą ir sumažina gebėjimą sutelkti dėmesį į ilgesnius ir įvairesnius kalbinius uždavinius.

Dar vienas iš veiksnių, turinčių įtakos kalbos vystymuisi – per ilgas ekranų žiūrėjimo laikas. Pernelyg ilgas žiūrėjimo laikas prie televizijos ar ekranų gali sumažinti vaiko galimybę bendrauti ir praktikuoti tikrąją kalbą su kitais žmonėmis. Ilgas laikas prie ekranų iki 5 metų vaikui gali tapti kalbos vėlavimo priežastimi, todėl labai svarbu apriboti jo naudojimą, tinkamai įvertinti ir pasirinkti turinį, su kuriuo vaikai susiduria, kad būtų išlaikytas teisingas kalbos vystymasis (Contreras-Silva, Álvarez Villalobos et al, 2023).

Daugelis užsienio mokslininkų (Zimmerman, Christakis, 2007; Chonchaiya ir Pruksananonda, 2008; Simonovic, Darko, 2021; Al Hosani, Darwish, Ayanikalath, 2023) atliktų tyrimų nagrinėja televizijos, žiniasklaidos ekranų naudą ir žalą vaikams ankstyvoje vaikystėje. Gausu tyrimų apie ankstyvojo amžiaus vaikams daromą ekranų poveikį ir ryšį su raidos rezultatais, ekrano laiką praleistą prie įrenginių, ekrano turinį ir jų poveikį vaikų kalbos raidai. Ikimokykliniais metais televizija yra dominuojanti ekrano laikmena ir naudojama maždaug dvigubai daugiau nei interaktyvioji ekrano medija (Zimmerman, Christakis 2007). Chonchaiya ir Pruksananonda (2008) tyrime tai diagnozuota Denverio (Denver II) raidos patikros testu, kad vaikai, pradėję žiūrėti televizorių iki 12 mėnesių amžiaus ir žiūrintys daugiau kaip 2 valandas per dieną, turėjo šešis kartus didesnę tikimybę patirti kalbos raidos sulėtėjimą. Šis tyrimas rodo, kad yra ryšys tarp ankstyvo ir dažno televizoriaus žiūrėjimo ir kalbos vėlavimo. Tai rodo, kad gali būti padaryta žala vaikų kalbos raidai. Tėvai turėtų elgtis atsargiai, kai kūdikiams siūlo pernelyg daug žiniasklaidos priemonių (Christakis, 2009).

Jei ankstesniuose tyrimuose dėmesys buvo skiriamas televizijos ir vaizdo įrašams, Van den Heuvel (2019) tyrimuose nustatytas reikšmingas ryšys tarp mobiliųjų įrenginių naudojimo ir 18 mėnesių amžiaus vaikų ekspresyvosios kalbos vėlavimo. Atsižvelgiant į vis didėjančią prieigą ir šiuolaikinių mobiliųjų prietaisų naudojimą, buvo sutelktas dėmesys ir į kitas skaitmenines medijas. Kasdien papildomai 30 min. praleistas laikas prie medių susijęs su didesne išraiškingos kalbos vėlavimo tikimybe (Van den Heuvel, 2019). Prie veiksmų prognozuojančių kalbos ir kalbėjimo vėlavimą priskiriama naujų medių (elektroninių prietaisų) naudojimas ir ankstyva jų naudojimo pradžia.

Atlikta tyrimų, kurie įrodo, kad ir foninis televizijos poveikis trikdo ilgalaikį žaidimą žaislais ir sumažina tėvų ir vaikų bendravimo sąveikos, kuri yra labai svarbi kalbos mokymuisi ir pažintinių bei socialinių įgūdžių vystymuisi, kokybę ir kiekybę (Christakis at al., 2009; Pempek ir kt., 2014). Jei televizorius buvo įjungtas, nepaisant to, kokia programa buvo rodoma, tėvai mažiau bendravo su savo vaikais nei tada, kai televizorius buvo išjungtas (Pempek ir kt., 2011). Tyrimais atskleista, kad foninė televizija mažų vaikų namuose rodoma apie 5,5 valandos per dieną (Lapierre, Piotrowsky, Linebarger, 2012). Ekranas laikas yra laikas, praleistas naudojant skaitmeninį įrenginį: kompiuterį, televizorių, iPad ar mobilųjį įrenginį. Viena iš teorijų, susijusių su galimu neigiamu televizijos poveikiu, yra ta, kad laikas, praleistas žiūrint, gali išstumti vertingą pažintinę veiklą, pavyzdžiui: knygų skaitymą (Ennemoser, Schneider, 2007).

Apibendrinant šiuos mokslinius tyrimus galima teigti, kad ankstyvajame amžiuje ilgalaikis skaitmeninių medių žiūrėjimas daro žalą kalbos raidai, dėmesiui ir bendrai pažintinei raidai. Vaikams trūksta realaus bendravimo: ekranai keičia realų bendravimą, kuriame vaikai gali praktikuoti ir gerinti kalbinius įgūdžius, o tai yra esminė kalbos vystymosi dalis. Tėvai pirmumą skirdami ekranams mažiau sąveikauja su vaikais, mažiau kalba ir aptaria turinį. Bendravimas, kai ekrane aptariamas turinys su vaiku yra turtingesnis, nes tėvai ir vaikai į turinį reaguoja kartu. Ekranų turinys turėtų būti turiningas ir pritaikytas pagal amžių. Tėvai turėtų būti aktyvūs šio proceso dalyviai, naudodami ekranų turinį daiktams pavadinti, raidėms mokyti, arba fantazijos žaidimams plėtoti. Skaitmeninių technologijų naudojimo kognityvines pasekmes lemia trys susiję veiksniai: laiko ir amžiaus aspektai, naudotojo įsitraukimo ir kontrolės laipsnis ir alternatyvus laiko naudojimas. Dauguma tyrimų skatina manyti, kad skaitmeninės medijos turi potencialą praturtinti ikimokyklinio amžiaus vaikų kalbą, tačiau daugeliu atvejų tai priklauso nuo to, kaip būtent šios technologijos bus naudojamos. Medijos gali ugdyti, gali būti pramogų šaltinis, tačiau jos gali padaryti ir neigiamą įtaką.

1.5. Medijų naudojimo privalumai ir trūkumai ikimokyklinio amžiaus vaikų kalbos ugdyme

Šiuolaikinės medijos suteikė žmonėms daug patogumo ir atvėrė daug naujų galimybių skleisti, kurti, bendrauti. Bet kartu sukėlė ir naujų iššūkių, pavyzdžiui, priklausomybės (nuo išmaniųjų įrenginių, kompiuterinių žaidimų), internetinės patyčios. Ypač sparti skaitmeninių medijų gausa ir pažanga, nuolatinis jų naudojimas keičia mūsų kasdienybę daug greičiau, nei mokslininkai spėja tirti galimas tokių pokyčių pasekmes. Lietuvos mokslininkų Jusienės, Laurinaitytės, Pajėdienės, Praninskienės (2017) atlikto tyrimo duomenimis, net 45proc. ikimokyklinio amžiaus vaikų jau naudojami internetu ir jo turiniu, ir šie skaičiai nuolat auga.

Medijų taikymo privalumai ir teigiami pavyzdžiai ugdant vaikų kalbą. Atnaujintų 2023 metų ikimokyklinio ugdymo gairių pasiekimų srityse (18 punktas), akcentuojamas skaitmeninis sumanumas (18.9) – gebėjimas tikslingai naudoti skaitmenines priemones; elementaraus skaitmeninio turinio kūrimas; saugus naudojimas išmaniaisiais įrenginiais; veiksmų sekų naudojimas problemoms spręsti⁶. Tad norėdami palaikyti ryšį su ateities karta, nuolat reikia gilintis į naują skaitmeninį pasaulį. Nuo ankstyvos vaikystės turime mokyti vaikus naudotis technologijų teikiamomis galimybėmis, supažindinti kaip saugiai ir atsakingai ugdytis pasitelkus jų pagalbą. Skaitmeninės medijos gali tapti puikiu pagalbininku daugelyje veiklų, jos suteikia plačias galimybes suaugusiems ir vaikams bendrauti, bendradarbiauti, komunikuoti, praturtina mokymosi procesą, padaro ugdymą ir ugdymąsi patrauklesnius.

2020 metais LR švietimo ir mokslo ministerijos parengtose rekomendacijose ikimokyklinio ugdymo mokytojams ir tėvams, teigiama, kad svarbu suprasti, jog informatinio mąstymo ugdymas ir inovacijų naudojimas nereiškia, kad mažylį reikia nedelsiant sodinti prie kompiuterio, anaiptol – ugdydami loginį vaiko mąstymą, mes padedame tvirtus pamatus informatiniam mąstymui, nors ir nesinaudojame kompiuteriu⁷. Šios kartos vaikai labai domisi mus supančiomis technologijoms. Pedagogams jau nereikia jų mokyti kaip elgtis su jutikliniu ekranu, laikyti kompiuterio pele, naršyti internete, bet tenka mokyti kaip technologijas taikyti kūrybai ar mokslams. Suaugusiųjų pagalba ir žinios čia būtinos. Šiai augančiai kartai vien išmokyti taikyti technologijas, gebėti tai daryti saugiai ir atsakingai – nepakaks, būtina formuoti nuodugnesnį informatinį mąstymą, padėsiantį įveikti problemas, suprasti galimybes, priimti sprendimus (Išmaniosios technologijos ir informatinis mąstymas, 2020). Pamatus tam turime kloti lavindami vaikų loginį mąstymą. Lavinti

⁶ <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/be8a5a304add11ee9de9e7e0fd363afc>

⁷ [https://smsm.lrv.lt/uploads/smsm/documents/files/svietimas/pagrindinis/Ankstyvasis%20ugdymas%20ir%20IKT.p
df](https://smsm.lrv.lt/uploads/smsm/documents/files/svietimas/pagrindinis/Ankstyvasis%20ugdymas%20ir%20IKT.pdf)

žaidžiant įvairius loginius žaidimus, skatinant ieškoti atsakymų ir sprendimų, atlikti grupavimo pagal spalvas, formas, dydžius užduotis tai lavina ne tik loginį mąstymą, bet ir skatina vaiko kalbinę raidą. Tačiau realus kalbinis bendravimas su vaikais išlieka labai svarbus, ir medijos negali pakeisti tikrųjų tėvų, kitų žmonių bendravimo vaidmens kalbos vystymuisi.

Šiuolaikinių medijų naudojimas ikimokyklinių įstaigų veiklose suteikia pedagogui galimybę įtraukti vaiką į šiuolaikinio skaitmeninio pasaulio, kuriame jis gyvena, paslaptis ir palengvinti jiems geriau suvokti savo gyvenamąją aplinką. Pedagogas, taikydamas medijas, ieško įvairių būdų kaip išnaudoti mokomąsias, bet ne žaismingąsias skaitmeninių medijų savybes. Stoican ir Stefanescu (2016) išskiria tokias medijų naudas ikimokyklinio amžiaus vaikams: palengvinamas supratimas apie skaitmenines medijas; gerinami darbo įgūdžiai su jomis; vyksta sudominimas veikla; žinios įgyjamos pagal individualų tempą; didina motyvaciją; savivertę. Vaikams patinka mokytis per vaizdinius, o vaizdinės medijos, tokios kaip paveikslėliai, animacijos ar vaizdo įrašai, gali padėti jiems suprasti ir įsiminti žodžius, sąvokas, kalbos taisykles. Audiovizualinių medijų naudojimas taip pat labai veiksmingas siekiant pagerinti ankstyvojo amžiaus vaikų kalbos raidą. Britų atliktas tyrimas parodė, kad vidutinis informacijos kiekis, kurį žmogus gauna per pojūčius, susideda iš šių komponentų: 75 proc. informacijos gaunama per regos pojūtį (regėjimą), 13 proc. klausos (garso) pojūčiu, o 6 % lytėjimo pojūčiu (Zaman, 2014).

Lestari ir Widyasari (2023) atliktame tyrime apie vaikų kalbinį aktyvumą naudojant garso ir vaizdo priemones, rezultatai rodo, kad tyrimo pradžioje iš 10 vaikų, tik trys kalbą gebėjo išreikšti ekspresyviają kalba. Po garso ir vaizdo metodo taikymo padidėjo iki 8 vaikų, kurie gebėjo perteikti ekspresyviają kalbą. Išvada, kad ankstyvojoje vaikystėje galima taikyti audiovizualines medijas, nes jos gausina žodyną, vaikams lengviau pasakoti ir išreikšti mintis kalba, tai ką mato, girdi ir supranta (Lestari, Widyasari, 2023). Edukacinės medijos žiūrėjimas vaikystėje gali būti naudingas vyresnių nei dviejų metų vaikų vykdomųjų funkcijų, pagrindinių akademinų įgūdžių ir socialinio elgesio raidai. (Simonovic, Darko, 2021). Šiame mokyme, svarbus ir pedagogas, kuris parenka priemones, užtikrina jų turinį, paruošia mokinius veiklai.

Vaikų mokymosi procese naudojami klausos ir regos pojūčiai, suteikiant kalbos stimulą, džiuginant, sudominant, skatinant vaikus reikšti mintis. Medijos gali padėti vaikams geriau suprasti ir interpretuoti kalbą. Žiūrėdami filmus, klausydamiesi muzikos ar pasakojimų, vaikai gali mokytis žodyno, gramatikos ir taisyklių natūralesniu ir įdomesniu būdu. Viena iš švietimo portalo www.emokykla.lt rekomenduotinių skaitmeninių medijų VšĮ „Zuikių ola“ nuotolinės logopedo pamokos, skirtos vaikams iki septynerių metų. Čia mokytojai ir tėvai gali rasti daug įvairių

įtraukiančių užduočių lavinančių vaikų kalbą: gramatika, atmintis, artikuliacinė mankšta, žodynas, skaičiavimas, kalbinės klausos lavinimas⁸.

Skaitmeninio turinio programos, skirtos specialiai kalbos ugdymo tikslams, skiriasi nuo bendrųjų skaitmeninių programų, nes jose naudojamos paprastos, aiškio pasakojimo struktūros, taip pat yra pauzių, į kurias vaikai gali reaguoti:

Pasakų, istorijų pasakojimas. Medijos leidžia pasakoti įvairias istorijas ir pasakas vaikams. Šios pasakos gali padėti praturtinti jų žodyną, suprasti emocines išraiškas ir kultūrinius kontekstus. Anderson ir Hanson (2017) savo tyrimu įrodė, kad tie tėvai kurie su vaikais žiūrėdami televizijos laidas, skaitydami elektronines knygas aptarinėjo, įvardino matomus objektus, uždavė klausimus ir apibūdino turinį, pagerino vaikų kalbinius gebėjimus per tėvų ir vaikų sąveiką. Šiuo tyrimu buvo atskleista, kad 2-3 metų vaikų tėvai daugiau skaito vaikams tradicines pasakų knygas nei elektronines knygas. Tyrimu teigiama, kad tie tėvai kurie turi patirties knygų skaityme ir aptarime su vaikais, gali naudotis ir elektroninėmis knygomis (Anderson, Hanson, 2017). Švietimo portale www.emokykla.lt, lietuviška interaktyvioji animacinė multimedijos priemonė „SaulysTučiai“, skirta ikimokyklinio amžiaus vaikams, konsultuojant mokslinėms konsultantėms – O. Monkevičienei ir K. Stankevičienei. Ją sudaro dvi dalys: 1) „Slėpynės“ - ankstyvojo amžiaus vaikams skirta interaktyvi pasaka. Dėl gerai apgalvotos pedagogikos, interaktyvi pasaka sudaro galimybę vaikams ugdyti jų amžių atitinkančius pažinimo, kalbos ir komunikavimo, socialinius bei meninius gebėjimus; 2) „Skėčiai“ – skirta aplinkos pažinimo, sakininės kalbos, pažinimo, problemų sprendimo, tyrinėjimo, emocinių socialinių, meninės raiškos gebėjimų ugdymui. „Vakaro pasakos su Musmiryte!“ – pasakas seks Musmirytė, o miško gyventojai – Šv. Kristoforo kamerinio orkestro muzikantai⁹

Kalbos lavinimas. Vaikams patinka dalyvauti interaktyviuose žaidimuose ir užduotyse, kurias galima kurti naudojant medijas. Tai gali padėti jų kalbos lavinimui, įtraukiant juos į įvairias užduotis, kuriose reikalingas žodžių pasirinkimas, rašymas ir komunikacija. Nacionalinė švietimo agentūra, įgyvendindama ESF projektą „Skaitmeninio ugdymo turinio kūrimas ir diegimas“ (Nr. 09.2.1-ESFA-V-726-03-0001), 2022 m. parengė SMP rinkinį „EduSensus“, kuris skirtas ugdyti vaikus, turinčius kalbėjimo ir kalbos, klausos, intelekto, autizmo spektro sutrikimų, sulėtėjusią raidą, taip pat ikimokyklinio amžiaus vaikų tipinei raidai ugdyti. Rinkinys labiausiai skirtas pažinimo, komunikavimo ir skaitmeninei kompetencijoms ugdyti. Šį rinkinį sudaro penkios dalys, sudarytos pagal ugdymo tikslus:

⁸ https://www.emokykla.lt/skaitmenines-mokymo-priemones?KL_PROJ_01=5331

⁹ <https://www.emokykla.lt/skaitmenines-mokymo-priemones/priemones/priemone/211>

- „Logoritmika“ – interaktyvių klausymo, kalbėjimo, muzikinių ir fizinių veiklų rinkinys. Ši programa supažindina ikimokyklinio amžiaus vaikus ir pradinių klasių mokinius su teoriniais ir praktiniais muzikos aspektais, leidžia vaikams patiems kurti melodijas bei mokytis gamos ir ritminių verčių. „Logoritmika“ padeda lavinti girdimąją motorinę koordinaciją, klausą ir kalbos sklandumą.
- „Logožaidimai“ – tai interaktyvi priemonė, skatinanti vaikus kalbėti. Šie žaidimai lavina artikuliacinio aparato judesius, skatina tarti garsus, žodžius, gerina klausymo įgūdžius, moko valdyti balso tembrą, tempą, garsumą, intonaciją ir kt.
- „Žodžių žaidimai“ skirti ikimokyklinio ir pradinio mokyklinio amžiaus vaikų kalbos ir kalbėjimo gebėjimams ugdyti.
- „Pažiūrėk ir pasakyk“ – skaitmeninė priemonė, skirta plėsti vaiko aktyvųjį bei pasyvųjį žodyną ir ugdyti komunikacinius gebėjimus. Žodynas apima 30 kategorijų, kuriose pateikiami paveikslėliai ir įvairaus sudėtingumo užduotys. Kiekvieno paveikslėlio pavadinimas ne tik ištariamas, bet ir parodomas gestu.
- „Kalbantys paveikslėliai“ skirti naudoti vaikams, turintiems klausos ar kalbos sutrikimų, bei vaikams, kurie mokosi kalbėti. Atlikdami užduotis vaikai išmoksta skirti įvairius aplinkos garsus.
- „Žingsnis po žingsnio“ – edukacinė priemonė, kurios užduotys padės lavinti vaiko kalbą, klausą, socialinius įgūdžius, garsų tarimą ir atskyrimą, loginį mąstymą, problemų sprendimo ypatumus ir kt.¹⁰

Dvikalbystė (bilingvizmas). Medijų naudojimas gali padėti vaikams mokytis dviejų kalbų ar net daugiau. Galima rasti vaikams skirtų medijų turinio, kuriame naudojamos skirtingos kalbos. Švietimo portalas www.emokykla.lt rekomenduoja skaitmeninę priemonę „Vaikų Radijas“, čia skamba specialiai vaikams pritaikyta vaikiška populiarioji muzika, radijo laidos, pasakos, gausu įvairių edukacinių žaidimų, galvosūkių¹¹.

Bendravimo įgūdžiai. Medijų naudojimas padeda vaikams tobulinti ir bendravimo įgūdžius. Jie gali žiūrėti ir klausyti kitų vaikų kalbą, mokytis bendrauti ir dirbti komandoje. Kalba yra ne tik šiaip žodžiai. Kalba naudojama komunikacijai, socialiniam kontaktui. Todėl norint vystyti kalbą, reikia lavinti ir socialinį kontaktą. Ir jis turi būti malonus, vaikai taip pat turi bendrauti su žmonėmis. Todėl verta mokytis per tai, kas motyvuoja mokytis, kad procesas būtų kuo būtų kuo džiugesnis, malonesnis. Per socialinį kontaktą tikslinga parodyti vaikui, kad su kalba yra paprasčiau bendrauti, paprasčiau gauti ko norisi, nei kitais būdais.

¹⁰ <https://www.emokykla.lt/titulinis/skaitmeniniu-mokymosi-priemoniu-rinkinys-edusensus-metodines-rekomendacijos-mokytojams-ir-svietimo-pagalbos-specialistams/47311>

¹¹ <https://www.emokykla.lt/skaitmenines-mokymo-priemones/priemones>

Kalbos mokymasis gali būti pasiektas tik esant abipusei sąveikai, kuri skatina ekspresyviają kalbą, o praleidžiant ilgą laiką prie ekranų, jos nėra. Teigiamas poveikis ir mažesnis žalingumas pasiekiamas, kai laiką prie ekrano vaikai praleidžia su tėvais, pedagogais aptardami turinį, susiedami ekrano turinį su kasdieniu gyvenimu. Nepaisant kai kurių žiniasklaidos priemonių turinio interaktyvumo, realus socialinis bendravimas vis tiek yra nepakeičiamas pažintinių gebėjimų ugdymo požiūriu (Simonovic, Darko, 2021).

Medijų naudojimo ribotumai ir trūkumai ikimokyklinio amžiaus vaikų neišplėtotos kalbos ugdyme. Šios kartos žmonės į skaitmenines medijas žiūrį tik kaip į tam tikrą pramogų šaltinį, bet už viso to slypi daug sudėtingesni procesai. Tėvai dėl laiko stokos ir kitų nežinomų priežasčių vis mažiau laiko skiria savo vaikams. Tuo metu vaikai puikiai leidžia laiką žiūrėdami įvairius suaugusiems skirtus pramoginius renginius arba naršydami abejotino turinio internetiniuose puslapiuose. Taip vaikas savarankiškai mokosi bendrauti ir žiūrėti į pasaulį ne sekdamas savo tėvų pavyzdį, bet per televizijos ar skaitmeninių medijų prizmę. Tam, kad vaikas galėtų kritiškai analizuoti ir vertinti gaunama informaciją, neabejotinai reikalingas tėvų indelis. Kas jei ne tėvai turi mokyti valdyti vaiko praleidžiamą laiką prie ekrano, mokyti planuoti ekranų laiką. Amerikos pediatrų akademija (AACAP, 2023) tėvams ir pedagogams rekomenduoja remtis šiomis gairėmis:

- Iki 18 mėn. amžiaus vaikui galima naudotis tik vaizdo pokalbiais su suaugusiuoju (pvz., su tėvais, kurie yra išvykę).
- Nuo 18 iki 24 mėnesių laiką prie ekrano reikėtų leisti tik žiūrint ugdomąsias programas kartu su globėju.
- 2-5 metų vaikams ribokite su edukacija nesusijusį laiką prie ekrano iki maždaug 1 valandos darbo dienomis ir 3 valandų savaitgalio dienomis.
- 6 metų ir vyresnius vaikus skatinkite ugdyti sveikus įpročius ir ribokite veiklas, į kurias įtraukiami ekranai.
- Išjunkite visus ekranus šeimos valgymo ir išvykų metu.
- Sužinokite apie tėvų kontrolės priemones ir jomis naudokitės.
- Venkite naudoti ekranus kaip aukles ar pykčio priepuoliams sustabdyti.
- Išjunkite ekranus ir pašalinkite juos iš miegamųjų likus 30-60 minučių iki miego.

Pasaulio sveikatos organizacija (PSO) kviečia atkreipti dėmesį ir sumažinti laiką kurį vaikai praleidžia mažai judėdami, sėdėdami prie ekranų (televizorių, telefonų), vežimėliuose, kėdutėse per pirmuosius penkerius metus. Į vaiko dienvakę rekomenduojama įtraukti daugiau aktyvesnių žaidimų, užtikrinti vaiko kokybišką miegą taip gerinant ir stiprinant fizinę ir psichinę sveikatą. Kūdikiams ir vaikams iki penkerių metų rekomenduojama:

- Kelis kartus per dieną užsiimti įvairia fizine veikla, ypač žaisti ant grindų su suaugusiuoju (iki 1m.– 30 min.; iki 2 m. – 180 min.; iki 4m. – 180 min. iš jų 60 min. didelio intensyvumo);
- Vengti ilgo sėdėjimo, ilgiau nei 1 valandą, vaikiškose kėdutėse, vežimėliuose, prie ekranų. Iki 2 metų ekranai vaikams nerekomenduojami. Nuo 2 metų – 1 val.
- Ramią veiklą keisti bendravimu su suaugusiuoju, pasakų, istorijų skaitymu.
- Turėti pakankamai kokybiško, sveiko miego.

Kaip ir matyti iš pateiktų rekomendacijų:

- ✓ Būtinai laiko ir turinio apribojimai žaidžiant kompiuterinius žaidimus, naudojantis kitais elektroniniais įrenginiais. Rekomenduojama rinktis amžių atitinkančius, kokybiškus, edukacinius filmukus, žaidimus, laidas, knygas. Stengtis ir stebėti, kad medijų turinys būtų turtingas kalbiniu požiūriu, skatintų kalbos įgūdžius. Tėvai skaitmenines medijas (telefonus, planšetes, kompiuterius) laiko žaislu, o sėdėjimą prie jų žaidimu. Moksliniai tyrimai rodo, kad ilgesnis laikas prie ekrano susijęs su menkesne smegenų veikla, kuri susijusi su kalbos, vykdomosios funkcijos ir raštingumo įgūdžiais (Madigan, McArthur, Anhorn at al, 2020). Ilgesnis laikas kurį 24 ir 36 mėn. vaikai leido prie ekrano buvo susijęs vaikų raidos rezultatais: kuo daugiau laiko leido prie ekrano, tuo lėtesnė raida (Madigan, Browne, Racine at al, 2019). Betikslis ir vienašališkas žiūrėjimas į ekraną taip pat nėra naudingas vaiko laiko leidimo būdas. Tuo metu vaikas nebendruoja, neatranda nieko naujo, nejuda ir nefantazuoja, tai ir jo psichomotorinė raida nestimuliuojama.

Kaip žinia daugelis tėvų toleruoja ikimokyklinio amžiaus vaikų pramoginių laidų, programų, skirtų suaugusiems žiūrėjimą. Tačiau mokslininkai ir čia išvelgia gana aiškių įrodymų, kad smurtinis turinys gali turėti įtakos antisocialiniam ir agresyviai elgesiui. Tokį elgesį nulemia neigiamos smurtinio turinio žiūrėjimo asociacijos (Murray, 2007). Neatmetama tikimybė, kad pramoginės televizijos žiūrėjimas iki 3 metų amžiaus yra susijęs su neigiamais vėlesniais dėmesio rodikliais (Zimmerman, Christakis, 2007). Programų tipas gali būti svarbesnis už bendrą žiūrėjimo laiką ir bet koks ryšys tarp televizijos ir pažinimo priklauso nuo žiūrėjimo turinio ir konteksto.

Bendras žaidimas, kalbos skatinimas, kūrybiškumas ir fizinis aktyvumas. Skatinti vaikus žaisti lauke, kurti meno darbus, leisti jiems konstruoti ir eksperimentuoti. Kartu su vaikais žaisti žaidimus, skaityti knygas, žiūrėti filmus skatinti bendravimą ir kalbinius įgūdžius. Mediją naudoti kaip priemonę skatinti kalbos gebėjimus. Po žiūrėjimo ar žaidimo su vaikais būtina aptarti turinį, skatinti juos išreikšti savo nuomonę, formuluoti klausimus.

Ankstyvame amžiuje pagrindinis vaiko mokymosi būdas yra žaidimas. Žaidimo metu vaikas atranda, stebi, tiria, eksperimentuoja, sprendžia problemas ir mokosi iš klaidų. Jam reikia

palaikymo ir paskatinimo, jis klysta, bet ir mokosi iš klaidų. Vaidybiniais-fantaziniais žaidimais vaikai atkartoja svarbius gyvenimo scenarijus, kad jaustųsi įvaldę kokį nors įgūdį, pvz.: įsivaizduodami save gydytojais – švirkštu leidžia vaistus, tėvais – rūpinasi kūdikiu. Vaidyba vaikams suteikia galimybę dalintis, keistis ir įsijausti į kitą žmogų, vietą – taip jie mokosi empatijos (Gorrindo, Fishel, 2012). Skaitmeniniai žaidimai skiriasi nuo vaidybinių žaidimų, jie neskirti saviems tikslams pasiekti, juos riboja žaidimo dizainas ir taisyklės. Žaidimas su elektroniniais žaislais yra susijęs su mažesniu kalbinės informacijos kiekiu ir kokybe, palyginti su knygomis ar tradiciniais žaislais. Siekiant skatinti ankstyvąją kalbos vystymąsi, reikėtų neskatinti žaisti elektroniniais žaislais. Tradiciniai žaislai gali būti vertinga alternatyva tėvų ir kūdikių žaidimams, jei knygų skaitymas nėra mėgstama veikla (Sosa, 2016).

- ✓ Medijos nėra raminimo priemonės. Rekomenduojama vengti naudoti televiziją ar kitus elektroninius įrenginius kaip raminimo priemonę arba būdą apriboti vaikų nerimą.
- ✓ Svarbus medijų ribojimas naktį. Naktinio ekranų žiūrėjimo ribojimas yra svarbus miego kokybei ir bendrai vaikų sveikatai.
- ✓ Svarbiausias ribojimas – tėvų pavyzdys vaikams. Tėvai privalo būti tais, kurie teikia pavyzdį vaikams. Tėvų naudojimas skaitmeniniais ekranais, požiūris, bendravimo stiliai turi reikšmės vaikų medijų naudojimui ir rezultatams. Trūksta rekomendacijų tėvams, kurios leistų jiems suprasti, kaip žiniasklaida daro įtaką jų pačių elgesiui, o tai savo ruožtu gali turėti įtakos jų vaikų raidos rezultatams. Ši problema tampa vis aktualesnė, nes patys tėvai, šiandien, labiau nei bet kada anksčiau yra prisirišę prie žiniasklaidos, pasikliauja išmaniaisiais telefonais, kompiuteriais, internetu, kad palaikytų ryšį su darbu, šeima, draugais bei pramogautų (Anderson, Hanson, 2017). Šis veiksnys tiesioginio poveikio vaikams nedaro, tačiau veikia per pačių tėvų medijų naudojimą.

Apžvelgus medijų trūkumus ir ribotumus, apibendrinant galima teigti, kad ugdant vaikų kalbą svarbiausia yra išlaikyti subalansuotą požiūrį į medijų naudojimą. Būtina suprasti, kad ne visi ekranai yra žalingi, jei jie naudojami atsakingai, švietėjiškais ir mokymo tikslais. Vaikų kalbos ugdymas turi būti subalansuotas su kitais ugdymo aspektais ir aplinka.

2. TYRIMO METODOLOGIJA

Tyrimo metodika. Tyrimui pasirinkta *kokybinė* tyrimų metodologinė prieiga. Tiriant ikimokyklinio ugdymo mokytojų ir logopedų, dirbančių ikimokyklinio ugdymo įstaigose, patirtis koncentruojamasi į kasdieninę medijų taikymo patirtį, neišlavėjusiai ikimokyklinio amžiaus vaikų kalbai ugdyti, kurią pedagogai gali perteikti žodiniais pasisakymais, pasakojimais. Tam reikalingos kokybinio tyrimo koncepcijos ir jį patvirtinančios teorijos. Tai – telkiamasis į žmogišką patirtį, remiantis sistemine ir sąveikomis grįstomis nuostatomis (Žydžiūnaitė, Sabaliauskas, 2017).

Kalbos įsisavinimas ilgas ir sudėtingas procesas, nulemtas fiziologijos, aplinkos ir kitų veiksnių. Atliekant tyrimą remiamasi *natūralumo teorija*, kurios teigimu visi gimstame turėdami vienodus kalbinius gebėjimus, tačiau jau nuo pirmųjų gyvenimo metų pradedame taikytis prie gimtosios kalbos ypatybių (Dressler, 1993).

Tėvai ir pedagogai perteikia vaikams medijų vartojimo patirtis, vaikai dalyvauja ne tik socialinėje, bet ir virtualioje realybėje, mokosi bendrauti ir komunikuoti įgydami ne tik subjektyvios, bet ir objektyvios patirties. Remiantis *socialinio konstruktyvizmo teorija*, socialinės sąveikos kontekste yra kuriama prasmė ir sukuriama žinios apie pasaulį. Tai reiškia, kad žmonės kūrybiškai ir aktyviai dalyvauja rekonstruodami savo patirtis ir reiškia savo suvokimą per kalbą. Ši teorija teigia, kad žinios yra kuriamos, performuojamos bei palaikomos socialinių procesų (Berger, Luckmann, 1999).

Duomenų rinkimas. Tyrimui atlikti naudoti metodai:

- *teorinė mokslinių šaltinių analizė* (mokslinės ir metodinės literatūros, pedagoginių dokumentų apie ikimokyklinio amžiaus neišplėtos kalbos vaikų kalbėjimo požymius, alfa kartos vaikų bruožus, medijų įtaką ikimokyklinio amžiaus vaikų kalbai analizė, kuri leido atskleisti medijų privalumus ir trūkumus neišplėtos vaikų kalbos ugdyme);
- *interviu* (pusiau struktūruotas). Pokalbio metu pateikiami atviri klausimai;
- *kokybinė duomenų turinio analizė* (analizuojami duomenys remiantis atsakymais kategorizuojant juos į kategorijas ir subkategorijas).

Mokslinių šaltinių analizė tyrime pasitelkta siekiant atskleisti ikimokyklinio amžiaus neišplėtos kalbos vaikų kalbėjimo požymius, pateikti alfa kartos vaikų bruožus, atskleisti medijų įtaką kalbos lavinimui ankstyvoje vaikystėje ir išryškinti medijų taikymo trūkumus ir naudą, ugdant vaikų neišplėtotą kalbą. Atlikus Lietuvos ir užsienio mokslinių šaltinių analizę nustatyta, kad stokojama tyrimų, analizuojančių medijų turinio panaudojimo galimybes ugdyme, gerinant ikimokyklinio amžiaus vaikų kalbinius gebėjimus.

Remiantis mokslinių šaltinių teorine analize, numatyti konkretūs klausimai, kuriais siekta atskleisti tyrimo tikslą. Apsvarstytos klausimyno pokalbio temos, kurios bus aptariamos. Klausimyno struktūra yra lanksti, ji reaguoja į realaus interviu eigą. Pagal ją gali keistis užduodamų klausimų tvarka, jų formuluotės, kilti papildomų klausimų ir pan. (Gaižauskaitė, Valavičienė, 2016). Pokalbio su informantu metu remtasi šiais klausimais (1lentelė) ir esant poreikiui interviu metu kai kurie klausimai buvo papildomi, paaiškinami pavyzdžiais.

1 lentelė. Klausimų ikimokyklinio ugdymo mokytojams ir logopedams pagrindimas

Temos sritis	Klausimai	Klausimo pagrindimas
Neišplėtotos kalbos požymiai	Kokiu būdu ir kokius neišplėtotos kalbos požymius pastebite ikimokyklinio amžiaus vaikų kalboje?	Kalbos sutrikimai – tai visos kalbos sistemos ar jos dalies sutrikimai, kai asmuo turi sunkumų dėl kalbos išraiškos ar (ir) kalbos suvokimo. Kalbos sutrikimams būdingi kalbos komponentų (fonetika, morfologija, sintaksė), turinio (semantika) ir (arba) kalbos funkcijos (kalbos pragmatika) sutrikimai (Makauskienė, Ivoškuvienė, 2022).
	Kokie, jūsų manymu, yra svarbiausi neišplėtotos kalbos požymiai ikimokyklinio amžiaus vaikams? Koks dažniausiai vyrauja kalbos neišsivystymo lygis? (nežymus, vidutinis, žymus).	
Alfa kartos vaikų bruožai	Kokius galėtume išskirti alfa kartos vaikų bruožus, jų ugdymosi ypatumus?	Nauja skaitmeninių pirmtakių karta jau vadinama Alfa karta arba „ekrano vartotojai“ (Drugas, 2022)
Kalbą skatinantys veiksniai	Kaip manote, kokie yra svarbiausi veiksniai, skatinantys kalbos vystymąsi ikimokyklinio amžiaus vaikams?	Kalbos raidą lemia vaiko įgimtų savybių ir įvairių aplinkos veiksnių sąveika (Makauskienė, Ivoškuvienė, 2022).
Skaitmeninės medijos praktiniame darbe	Kokias skaitmenines medijas (pvz., paveikslėlius, animacijas, programėles) naudojate praktiniame darbe, dirbdami su ikimokyklinio amžiaus vaikais? Pagal kokius kriterijus atsirenkate priemones kalbai lavinti? Kaip medijos naudojamos kaip priemonė ugdyti kabinius gebėjimus? Kokias ypatybes turi turėti skaitmeninės medijos, kad jos būtų naudingos ikimokyklinio amžiaus vaikų kalbiniam gebėjimams plėtoti?	Įdomios, spalvingos ir gyvos kompiuterinės programos traukia vaikus, žadina jų smalsumą, savarankiškumą, lavina kalbą, smulkiąją motoriką, dėmesį ir atmintį (Daugirdienė, 2003).
	Medijų naudojimo privalumai ir trūkumai	
Ugdymo metodai, būdai	Kokius veiksmingus ugdymo metodus/būdus taikote praktikoje, derindami tradicinį kalbos mokymą ir skaitmeninių medijų naudojimą, ugdydami neišplėtotą kalbą?	Veiklos idėjos turėtų padėti pedagogui tapti aktyviu (ne pasyviu) vaiko ugdymosi situacijų moderatoriumi, taikančiu daugelį veiksmingų

		būdų: įtraukiančio mokymosi konteksto kūrimą, provokacijos, iššūkio modeliavimą, kūrybinių idėjų pažadinimą, dialogą, projektinį mokymąsi, bendrą mąstymą ir kūrybą, refleksijas, įgalinimą ir kt. (Monkevičienė, 2021).
Rekomendacijos tėvams	Patarkite tėvams, kaip užtikrinti kokybišką balansą tarp vaikų skaitmeninių medijų naudojimo ir kalbos vystymosi.	Trūksta rekomendacijų tėvams, kurios leistų jiems suprasti, kaip žiniasklaida daro įtaką jų pačių elgesiui, o tai savo ruožtu gali turėti įtakos jų vaikų raidos rezultatams (Anderson, Hanson, 2017).
Demografinių duomenų klausimai	Kokia Jūsų specialybė? Kokia Jūsų kvalifikacinė kategorija? Koks Jūsų darbo stažas? Kokio amžiaus vaikus ugdote?	

1 lentelėje pateikiami klausimai ikimokyklinio ugdymo mokytojams ir logopedams pagal nagrinėjamos temos problemines sritis. Pirmieji klausimai ikimokyklinio ugdymo pedagogams ir logopedams, skiriasi savo formuluote, tačiau jų turinys ir tikslas nekinta. Kiekvienas klausimas yra pagrįstas moksliniais šaltiniais, kurie nurodo klausimo pagrįstumą. Manoma, kad klausimų pagrindimas kokybinės turinio analizės metu leis lengviau atsirinkti informatyvius atsakymus.

Interviu metodas. Pusiau struktūruotu interviu (1 priedas) atliekamas su ikimokyklinės švietimo įstaigos pedagogais ir logopedais (2 priedas), siekiant išsiaiškinti jų patirtis ir nuomonę apie ikimokyklinio amžiaus vaikų neišplėtotos kalbos bruožus, šiuolaikinių medijų taikymą ikimokyklinio amžiaus vaikų neišplėtotos kalbos ugdymui.

Pusiau struktūruotu interviu buvo siekiama išsiaiškinti ir realioje aplinkoje įvertinti pedagogų: ikimokyklinio ugdymo mokytojų ir logopedų veiksmus kaip jie naudodami medijas ugdo ikimokyklinio amžiaus vaikų kalbinius gebėjimus, kaip skaitmeninė aplinka veikia ikimokyklinio amžiaus vaikų kalbą. Šio tyrimo dėka galima iš arčiau pažinti, įsijausti, suprasti, sužinoti daugiau rūpimos informacijos apie mokytojų ir logopedų rūpesčius, problemas, patirtis, socialines sąveikas. Interviu dėmesio centras – tyrimo dalyvių perspektyvos, subjektyvios sampratos ir patirtys, kasdieniai kontekstai (Gaižauskaitė, Valavičienė, 2016). Buvo atliktas bandomasis interviu, kuris pasak Žydžiūnaitės ir Sabaliausko (2017) gali padėti tyrėjui įvertinti ar parengti klausimai tinka pasirinktai tyrimo problemai nagrinėti, taip pat ar per interviu informantų pateikiamos informacijos pakanka, norint atsakyti į iškeltus tyrimo klausimus. Per bandomąjį interviu paaiškėjo, kad interviu klausimai parengti nepilnai, nes atsakymai netenkina tyrėjo, jie buvo praplėsti ir papildyti. Vėliau atliekamas interviu su antruoju respondentu buvo informatyvus ir atsakymai parodė, kad klausimai suformuluoti aiškiai, tiriamasis suprato ko jo klausama.

Duomenų apdorojimo ir analizės metodai. Šio tyrimo interviu gauta informacija buvo įrašoma video įrašu, o nuotoliu vykę interviu – ZOOM ir TEAM platformose atliekant pokalbių įrašus. Interviu metodu gauta informacija transkribuojama į Word formatą. Kokybinė turinio analizė taikyta analizuojant informantų atsakymus į atvirus klausimus. Analizė atlikta remiantis Kvale (1998), Silverman (2003a, 2003b) ir Žydžiūnaitės (2007) nurodytais turinio analizės procedūros aspektais: taikant analizės taisykles teksto turinys buvo analizuojamas nuosekliai, žingsnis po žingsnio, dalijant nagrinėjamą tekstą į analitinius vienetus. Tekstas buvo interpretuojamas remiantis iškeltais tyrimo klausimais, į juos atsakyta per suformuluotas kategorijas ir subkategorijas, kurios buvo atidžiai peržiūrimos analizės metu. Grupuojant atsakymus į kategorijas ir subkategorijas, apskaičiuojami atsakymų dažniai, nustatomas jų eiliškumas.

Tyrimo kontekstas ir procedūros.

Tyrimo imtis Tyrimo imčiai nustatyti pasirinktas tikslinės imties sudarymo būdas, sniego gniūžtės (grandininė) atranka. Svarbus kriterijus, kad tyrimo dalyviai turėtų patirties dirbdami su ikimokyklinio amžiaus neišplėtos kalbos vaikais ir ugdymo procese taikytų medijas. Sniego gniūžtės (grandinės) atranka – imtis formuojama, pasitelkiant atvejus, nurodančius į kitus nagrinėjamą temą atitinkančius informatyvius atvejus, kuriuos verta įtraukti į tyrimą (Žydžiūnaitė, Sabaliauskas, 2017).

Tyrimo dalyvauja dirbantys su ikimokyklinio amžiaus vaikais ikimokyklinio ugdymo mokytojai ir logopedai iš įvairių Lietuvos miestų. Taikant sniego gniūžtės atranką, duomenis pradama rinkti drauge su keliais tyrimo dalyviais, kuriuos pasirenka tyrėjas. Jis prašo tyrimo dalyvių rekomenduoti kitus asmenis, kurie galėtų domėtis atliekamu tyrimu ir galbūt sutiktų dalyvauti interviu (Žydžiūnaitė, Sabaliauskas, 2017). Interviu pradėtas nuo savo įstaigos ikimokyklinio ugdymo mokytojų, kurie vėliau rekomendavo kitus kolegas, dirbančius įvairiose šalies įstaigose. Susisiekus su kitų miestų ikimokyklinio ugdymo įstaigų vadovais, buvo prašoma rekomenduoti pedagogus, dirbančius su ikimokyklinio amžiaus vaikais ir naudojančius skaitmenines medijas neišplėtos kalbos ugdymui. Šis metodas tyrėjui nebuvo lengvas ir užtruko, nes pareikalavo daugiau bendravimo su kiekvienu dalyviu, asmeniškai susisiekus reikėjo įdėti daugiau pastangų tiriamųjų pasitikėjimui įgyti. Informantų pasitaikė įvairių grupių: vieni geranoriškai sutiko duoti interviu, kiti abejojo, o atėjus interviu laikui – atsisakė. Galima teigti, kad visumoje žmonės entuziastingai buvo nusiteikę dalyvauti tyrime.

Atsirenkant informantus teorinė atranka vyko pagal šiuos kriterijus:

- Ikimokyklinio ugdymo mokytojai ir logopedai dirbantys šalies ikimokyklinėse įstaigose;
- pedagogai turintys ne žemesnę kaip mokytojo kvalifikacinį laipsnį;
- darbo patirtis ne mažesnė kaip trys metai;

Dėmesys kreiptas darbo stažui, trys metai, kad pedagogai turėtų ugdymo proceso organizavimo patirties ir jau būtų įgyją tam tikrų žinių apie tyrimo lauką. Norima, kad tiriamieji jau būtų susiformavę savo kaip pedagogo pasiteisinusius, patikrintus ugdymo metodus, žinotų vaiko kalbos raidą, ikimokyklinio ugdymo metodines rekomendacijas. Atsirenkant informantus nebuvo keliamas kriterijus amžiui. Kaip tik tyrėjui norėjosi įvairių patirčių tiek ikimokyklinio ugdymo mokytojų, tiek logopedų tarpe.

Pagal numatytus kriterijus šiame tyrime dalyvavo dvi grupės informantų: ikimokyklinio ugdymo mokytojai – 10 informantų ir ikimokyklinėse įstaigose dirbantys logopedai – 9 informantai. Siekiant rezultatų patikimumo apklausti įvairiose šalies ikimokyklinėse įstaigose dirbantys pedagogai.

2 lentelėje pateikiami 10 ikimokyklinio ugdymo mokytojų, demografiniai duomenys. Siekiant užtikrinti duomenų konfidencialumą, ikimokyklinio ugdymo pedagogams suteikti raidžių kodai pagal interviu eiliškumą Nr.1 – 1P (pedagogas), Nr.2 – 2P ir t.t.

2 lentelė. Tyrime dalyvavusių ikimokyklinio ugdymo mokytojų charakteristikos

Eil. Nr.	Specialybė, pareigos	Kvalifikacinė kategorija	Darbo stažas	Dabar ugdomas vaikų amžius	Tiriamąjo kodas
1.	Ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo pedagogas	Vyresnioji mokytoja	11 metai	4-6 metai	1P
2.	Ikimokyklinio ugdymo pedagogas	Mokytoja	4 metai	4-5 metai	2P
3.	Ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo pedagogas	Vyresnioji mokytoja	5 metai	4-6 metai	3P
4.	Pradinių klasių ir ikimokyklinio ugdymo pedagogė	Vyresnioji mokytoja	40 metai	4-5 metai	4P
5.	Ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo pedagogė	Vyresnioji mokytoja	6 metai	4-5 metai	5P
6.	Ikimokyklinio ugdymo pedagogė	Vyresnioji mokytoja	28 metai	2-4 metai	6P
7.	Ikimokyklinio ugdymo pedagogė	Mokytoja	15 metai	2-3 metai	7P
8.	Ikimokyklinio ugdymo pedagogė	Mokytoja metodininkė	15 metų	4-5 metai	8P
9.	Ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo pedagogė	Mokytoja	3 metai	4-5 metai	9P
10.	Ikimokyklinio ugdymo pedagogė	Vyresnioji mokytoja	36 metai	3-5 metai	10P

Šie informantai pasižymi skirtingu darbo stažu: mažiausias – 3, didžiausias – 40 metų. Tyrimo dalyvių kvalifikacinės kategorijos: mokytoja metodininkė – 1 asmuo; vyresnioji mokytoja – 6 asmenys; mokytoja – 3 asmenys. Tyrimo dalyvių imtis ir skirtinga patirtis suteikia tyrėjui prasmingos informacijos apie tiriamąjį reiškinį.

3 lentelėje pateikiami 9 ikimokyklinio ugdymo įstaigose dirbančių logopedų demografiniai duomenys.

3 lentelė. Tyrime dalyvavusių logopedų charakteristikos

Eil. Nr.	Specialybė, pareigos	Kvalifikacinė kategorija	Darbo stažas	Ugdomas vaikų amžiaus	Tiriamąjo kodas
1.	Logopedė, specialioji pedagogė	Vyresnioji logopedė	12 metų	1,5-20 metai	1L
2.	Logopedė, specialioji pedagogė	Metodininkė	26 metų	4-6 metai	2L
3.	Logopedė, specialioji pedagogė	Vyresnioji logopedė	20 metų	4-6 metai	3L
4.	Logopedė, specialioji pedagogė	Metodininkė	12 metų	2,5-4 metai	4L
5.	Logopedė, specialioji pedagogė	Vyresnioji logopedė	11 metų	3-6 metai	5L
6.	Logopedė, specialioji pedagogė	Vyresnioji logopedė	32 metų	4-7 metai	6L
7.	Logopedė, surdopedagogė	Vyresnioji logopedė	28 metų	3-6 metai	7L
8.	Klinikinė logopedė	Logopedė	5 metai	2-20 metai	8L
9.	Specialioji pedagogė, logopedė	Logopedė	4 metai	3-6 metai	9L

Šių 9 informantų darbo stažas: nuo mažiausio – 4 metų iki didžiausio – 32 metų. Tyrimo dalyvių kvalifikacinės kategorijos: logopedė metodininkė – 2 asmenys; vyresnioji logopedė – 5 asmenys; logopedė – 2 asmenys. Visos logopedės dirba šalies ikimokyklinėse įstaigose, tačiau 2 logopedės dar užsiima privačia praktika, kurioje ugdomų vaikų amžius nėra ribojamas. Siekiant užtikrinti duomenų konfidencialumą, tyrimo dalyviams suteikti kodai, pagal interviu eiliškumą Nr.1 – 1L (logopedas), Nr.2 – 2L ir t.t.

3. MEDIJŲ TAIKYMAS, UGDANT IKIMOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ NEIŠPLĖTOTĄ KALBĄ

Šiame skyriuje atskleidžiamos ikimokyklinio ugdymo mokytojų ir logopedų patirtys, ugdant ikimokyklinio amžiaus vaikų neišplėtotą kalbą, taikant medijas. Analizuojami ir interpretuojami tyrimo rezultatai, atskleidžiamos pedagogų nuomonės apie medijų taikymo ir kalbos ugdymo sąsajas bei išryškinami medijų taikymo ugdyme teigiami ir neigiami aspektai.

3.1. Ikimokyklinio ugdymo mokytojų patirtys, taikant medijas vaikų kalbos suvokimui ir ekspresyviajai kalbai ugdyti

Neišplėtos kalbos požymiai ikimokyklinio amžiaus vaikų kalboje. Atlikus gautų duomenų turinio analizę paaiškėjo, kad ikimokyklinio ugdymo mokytojos vaikų neišplėtotus kalbinius gebėjimus pastebi ir jiems dažniausiai skiria dėmesio kasdieninėje veikloje, „Ryto rato“ veiklose. Visi informantai teigia, kad vaikų kalbinius gebėjimus ugdo kasdieninėje veikloje, tai įrodo šie išsakyti teiginiai: *„Dažniausiai tai klausant, kalbant su vaikais, klausantis jų, bendraujant su jais ir pastebim, kad kažkas su jais ne taip, trūksta žodyno, mažiau kalbantys vaikai.“* (1P); *Bendraujant, skaitant, aptariant knygas, apžiūrinėjant paveikslėlius, filmukų peržiūra ir aptarimas – per tai galima pamatyti trūkumus“*(7P). Ryto rato metu atsakinėjant į auklėtojos pateiktus klausimus, atliekant jiems skirtas užduotis, vykstant pokalbiui „*Ryto rato metu, kai vyksta pokalbis, kai vyksta veiklos kur reikia papasakoti <...>*“ (9). Neišplėtoti kalbos požymiai, mokytojų nuomone dažniausiai pasireiškia **siauru žodynu**: *„<...> trūksta žodyno, mažiau kalbantys vaikai <...>“*(1P); *„Dažnai tokie vaikai klysta pavadindami daiktus, įvardindami veiksmus.“* (5P).

Dar vienas išryškėjęs požymis - tai **gramatinė kalbos sandara**: *„Pateiktus klausimus jie neišpildo savo sakinių, nutrūkusios galūnės arba sakinyje trūksta žodžių.“*(3P). Vienas iš neišplėtos kalbos požymių – akivaizdžios **garsų tarimo klaidos**: *„Netaisyklinga tartis, netaria priebalsių r, l, š, galūnių neištaria iki galo, skiemenis supainioja, suvalgo žodžius.“*(7P).

Kadangi ryškiai pasireiškia vaikams ribotas žodynas, gramatinės kalbos sandaros neišlavėjimas, garsų tarimo trūkumai, tai stebima ir nerišli vaikų kalba:

„Kalba trumpais vieno, dviejų žodžių sakiniiais, sakiniuose praleidžia kalbos dalis. Sunku suprasti vaikų, kurių kalba neišplėtotą pasakojimus, jie dažnai pameta mintį, praleidžia nežinomus žodžius.“ (5P).

Mokytojos pastebi ir sudėtingesnių žodžių įsiminimo sunkumus, kurie rodo, kad vaikams nepakankamai išsivystęs **fonologinis suvokimas**: „Pastebiu sunkesnių žodžių, suvokimo ir įsiminimo sunkumus kasdieninėj veikloj“ (8P) (4 lentelė).

4 lentelė. Neišplėtotos kalbos požymiai ikimokyklinio amžiaus vaikų kalboje (N=10)

Subkategorija	Atsakymų pavyzdžiai
Neišplėtotas žodynas	„<...> trūksta žodyno, mažiau kalbantys vaikai <...>“ (1P) „<...> siauras žodynas, sakinyje trūksta žodžių <...>“ (2P) „<...> neranda žodžių įvardinti daiktus, veiksmus<...>“ (4P)
Nesusiformavusi gramatinė kalbos sandara	„<...> nederina linksnio skaičiaus <...>“ (2P) „<...> netaisyklingos gramatinių formų naudojimas<...>“ (8P) „<...> pastebiu galūnių nederinimą<...>“ (4PD)
Neišlavėję rišliosios kalbos gebėjimai	„<...> negeba sudėlioti rišlaus logiško sakinio <...>“ (2P) „<...> kalba nerišli, nepasako sakinio <...>“ (10P) „<...> kalba pavieniais žodžiais<...>“ (6P)
Garsų tarimo trūkumai / sutrikimai	„<...> netaisyklingai taria garsus <...>“ (6P) <...> Netaisyklinga tartis, netaria priebalsių <...>“ (7P)
Fonologinio suvokimo trūkumai	„<...> foneminė klausa <...>“ (2P) „<...> sunkesnių žodžių, suvokimo ir įsiminimo sunkumus <...>“ (8P)

Apibendrinant 4 lentelėje pateiktus duomenis galima teigti, kad ikimokyklinio ugdymo mokytojai kasdieninėse veiklose daugiau dėmesio skiria ir pastebi ryškiausius kasdieninėje kalboje sutinkamus neišplėtotus kalbos požymius: ribotas žodynas, gramatinės kalbos sandaros neišlavėjimas, garsų tarimo trūkumai, nerišli vaikų kalba. Tai patvirtina ir moksliniai šaltiniai, kaip nurodo Makauskienė, Ivoškuvienė (2022), kalbos neišsivystymas – tai visos sistemos (fonetikos, leksikos, gramatikos ir rišliosios kalbos) neišlavėjimas, esant normaliai klausai ir įprastinei intelekto raidai. Iš informantų pasisakymų galima spręsti, kad pedagogai pastebi neišplėtotos kalbos požymius, tačiau mažai gilinaisi į neišplėtotos kalbos atsiradimo priežastis ar jos šalinimo būdus. Daugiau laiko skiria aktyviojo vaikų žodyno plėtotei, kalbinės medžiagos kartojimui ir vaikų tarpusavio bendravimui skatinti.

Alfa kartos vaikų bruožai. Šią kategoriją išanalizavus, išryškintos trys subkategorijos, kurios vaikus apibūdina kaip fiziškai ir emociškai aktyvius, technologiškai raštingus, daug dėmesio skiriančius vaizdai ir patrauklumui (5 lentelė). Informantai pažymėjo, kad vaikai labai aktyvūs, tiek veiklų metu, tiek laisvalaikio, jų nedomina rami veikla, jų emocijos sunkiai valdomos, nori dėmesio čia ir dabar, tačiau emociškai labai jautrūs, uždaresni, individualistai:

„<...> norintys viską turėti čia ir dabar, jie nori būti linksmami, klausia ką man veikti, juos dažnai reikia žaidinti, bet gana greitai orientuojasi skaitmeninėje erdvėje.“ (4P).

5 lentelė. Alfa kartos vaikams būdingos savybės (N=10)

Subkategorijos	Atsakymų pavyzdžiai
----------------	---------------------

Fizinis ir emocinis aktyvumas	<p>„<...> visko nori čia ir dabar, ir sau <...>“ (3P)</p> <p>„<...> nesusitvarkantys su savo emocijomis<...>“ (10P)</p> <p>„<...>pergyvena jei ne pirmas<...>“ (6P)</p> <p>„<...>drąsūs, smalsūs<...>“ (5P)</p> <p>„<...> judrūs, hiperaktyvūs <...>“ (3P)</p> <p>„<...> greitai viską pagaunantys<...>“ (7P)</p>
Technologinis raštingumas	<p>„<...> greitai orientuojasi skaitmeninėje erdvėje<...>“ (4P) „<...> greitai randa informaciją skaitmeninėse priemonėse<...>“ (7P)</p> <p>„<...> labiau moka elgtis su technologijomis<...>“ (9P)</p>
Reiklumas priemonių vaizdingumui	<p>„Priemonė <...> turi būti pateikta patraukliai <...> vaizdinys jiems svarbus <...>“ (8P)</p> <p><...> ryšku, gražu, įdomu, o tik vėliau ką ten reikės padaryti<...>“ (8P)</p>

Kaip matyti 5 lentelėje, Alfa kartos vaikai yra *multiatlikėjai*, jiems nesunku vienu metu daryti kelis darbus, tačiau jiems sunkiau susitelkti ties viena veikla. Anot pedagogų, jie puikiai orientuojasi skaitmeninėje erdvėje „*smalsūs, žingeidūs, greitai randa informaciją skaitmeninėse priemonėse, greitai viską pagaunantys.*“ (7P). Tai patvirtina ir Beerkowitz (2016) nuomonė, kad jei anksčiau socialinės medijos ir technologijos žmonėms buvo tik įrankis, alfa kartos vaikams tai bus būtinybė, gyvenimo būdo dalis. Šiems vaikams dažnai dominuoja vaizdas – svarbus pirminis daikto, priemonės, žaidimo pateikimas:

„ <...>jiems ta priemonė, ką bedarytum ar duotum popieriaus lapą ji turi būti pateikta patraukliai, iš pradžių gražu, o pakui tik domisi ko auklėtoja nori <...> nuskenuoja akimis, ryšku gražu įdomu, o tik vėliau ką ten reikės padaryti.“ (8P).

Veiksniai, skatinantys kalbos vystymąsi. Aiškinantis, kokius svarbiausius veiksnius, skatinančius kalbos vystymąsi ikimokyklinio amžiaus vaikams, įvardina pedagogai, išryškėjo šios subkategorijos: namų aplinka; ugdymosi įstaigos aplinka; vaiko socialinė-kultūrinė aplinka (6 lentelė). Dauguma pedagogų teigia, kad namų aplinka didžiausias veiksnys: „*Pirmiausia tai vaiko namų aplinka, jo tėvai, nes ugdymas prasideda namuose.*“ (5P); „*Bendravimas, ypatingai su tėvais bendravimas, knygų skaitymas, pasakų sekimas*“ (4P). Dabartiniams tėvams trūksta laiko, kartais ir noro bendrauti su vaikais. Ne mažiau svarbi ir vaiko socialinė-kultūrinė aplinka, kiek ir kaip vaikas bendrauja su aplinkiniais, kiek laiko skiriama jo akiračiui plėsti „<...>socialinė-kultūrinė patirtis, kuo ji yra turtingesnė tuo geresnės sąlygos vaiko kalbinei raidai plėtotis.“ (8P). Ikimokyklinio ugdymo mokytojai pastebi, kad svarbi ir ugdymo įstaigos aplinka – pats mokytojas, kaip jis komunikuoja, skatina vaikus pasakoti, domėtis, tyrinėti, bendrauti, kaip vaikas skatinamas veikti ir bendrauti su kitais grupės vaikais žaidžiant:

„*Tada itin svarbu įstaigos ugdymosi aplinka – ji turi atliepti kiekvieno ugdytinio poreikius, skatinti tyrinėti, ieškoti, siekti. Ne ką mažiau svarbu ir mokytojos komunikaciniai gebėjimai – ar mokytoja geba skatinti vaikų sakinę kalbą, ar ragina plačiau pasakoti, ar skiria pakankamai laiko atsakymui pateikti.*“ (4P).

Taip pat išskiriamos subkategorijos: knygų skaitymas, vartymas, pasakų klausymas, inscenizavimas, edukaciniai žaidimai, kurie, pedagogų nuomone, reikalingi ir būtini tiek namuose, tiek ugdymo įstaigoje:

„Kalbėjimas su vaiku, pasakų skaitymas, vaidmeniniai žaidimai su kuo daugiau kalbėjimo, inscenizacijos ir edukacinių filmukų žiūrėjimas – saikingai.“ (6P).

6 lentelė. Veiksniai, skatinantys kalbos vystymąsi (N=10)

Subkategorijos	Atsakymų pavyzdžiai
Socialinė-kultūrinė aplinka	„<...> daugiau bendravimo, kalbėjimo, pasakojimo<...>“ (3P) „<...>kad jie bendrautų tarpusavyje<...>“ (7P) „<...>socialinė, kultūrinė patirtis, kuo ji yra turtingesnė tuo geresnės sąlygos vaiko kalbinei raidai plėtotis <...>“ (8P)
Namų aplinka	„<...>vaiko namų aplinka, jo tėvai<...> nes ugdymas prasideda namuose<...>“ (5P) „Vaiko bendravimas su tėvais<...>“ (4P) „<...>bendravimas su vaiku, normaliais sakiniais ir žodžiais ne vaikiška kalba<...>“ (2P) „<...>reikia daugiau bendravimo su tėvais (10 P) bendravimas su vaiku <...>“ (2P)
Ugdymosi įstaigos, grupės aplinka	„<...>atliepti kiekvieno ugdytinio poreikius, skatinti tyrinėti, ieškoti, siekti <...>“ (5P) „<...>mokytojos komunikaciniai gebėjimai ar mokytoja geba skatinti vaikų sakinę kalbą, ar ragina plačiau pasakoti, ar skiria pakankamai laiko atsakymui pateikti<...>“. (5P) „<...>grupinė veikla<...>“ (7P) „<...> darželyje daugiau kalbėjimo, pasakojimo, žaidžiant žaidimus. <...>“ (10P)
Knygų skaitymas, vartymas	„<...>knygos, vaizdiniai paveikslėliais<...>“ (2P) „<...> knygų skaitymas<...> vaidmeniniai žaidimai su kuo daugiau kalbėjimo<...>“ (6P) „<...> knygų skaitymas, vartymas <...>“ (9P)
Pasakų klausymas, inscenizavimas	„<...> skaityti pasakas, jas pasakoti <...>“ (3P) „<...> vaidmeniniai žaidimai <...> inscenizacijos <...>“ (6P)
Edukaciniai žaidimai	„<...>edukacinių filmukų žiūrėjimas saikingai <...>“ (6P) „<...>edukacijos, žaidimai<...>“ (7P), „<...>ugdoma smulkioji, stambioji motorika<...> (2P).

Remiantis tyrimų rezultatais, galima teigti, kad mokytojai kalbinę aplinką ir kalbinį ugdymą laiko svarbiausiu veiksmu, skatinančiu ikimokyklinio amžiaus vaikų kalbą. Vaikas išmoka kalbėti sąveikaudamas su didesnę patirtį ir kompetenciją turinčiais socialinės aplinkos nariais (Vygotsky, 1998). Vaiko pašnekovų indėlis labai svarbus, jie perteikia komunikacinius pavyzdžius ir skatina bendrauti. Informantai daugiausia teiginių skyrė namų aplinkai, todėl galima daryti prielaidą, kad šiuolaikinių tėvelių tarpe pastebimas abejingumas bendravimui su vaiku, tėvų laiką „suvalgo“ technologijos ir socialiniai tinklai, namuose neskiriamas kokybiškas laikas vaikui, tuomet vaikai lieka vieni su ekranais. Ugdymo įstaigos/grupės aplinka savaime skatina vaiką komunikuoti su draugais, auklėtojomis, kurios vaiką įtraukia į įvairias žaidybines veiklas, pasakų

skaitymą, inscenizavimą, knygelių vartymą. Taip sudaromos palankios ankstyvosios vaikų kalbos ugdymo (si) sąlygos.

Medijos praktiniame darbe. Tyrimo metu domėtasi, kokias medijas informantai naudoja praktiniame darbe, dirbdami su ikimokyklinio amžiaus vaikais. Atsakymai rodo, kad mokytojos grupėse arba kitoje įstaigos erdvėje naudojasi įvairiomis technologijomis: kompiuteriu, planšete, interaktyviąją lenta, interaktyviosiomis grindimis, telefonu. Informantų nuomone, naudojamos populiariausios skaitmeninės medijos yra animacinės programėlės, dainelės, interaktyvios knygos, edukaciniai žaidimai, piešimo programėlės, PowerPoint pateiktys: „*Kai aš dirbu tai dažniausiai jau kasdien ir tai būtų video animacijos, dainelės įvairios, knygelės su paveikslėliais, kad galėtume aptarti su vaiku ką jis mato, įvairios programėlės, pateiktys PowerPoint.*“ (1P). Ikimokyklinio ugdymo mokytojai programėles taiko įvairioms kompetencijoms ugdyti žinoma ir komunikacijos kompetencijai ugdyti. Pagal pateiktus atsakymus išryškėjo, kad medijos taikomos kasdien temų aptarimui ar medžiagos įtvirtinimui, tuo pačiu gerinant kalbos suvokimą, plečiant žodyną, ugdant vaikų rišliąją kalbą (7 lentelė).

7 lentelė. **Medijų naudojimas praktiniame ikimokyklinio ugdymo pedagogų darbe (N=10)**

Subkategorijos	Atsakymų pavyzdžiai
Technologijų naudojimas	„<...> Išmanioji lenta <...>“ (2P); „Planšetę, kompiuterį, kartais telefoną <...>“ (4P); „Telefoną, nešiojamą, kompiuterį, planšetinį kompiuterį, interaktyviąją lentą<...>“ (3PE); „<...>interaktyvias grindis <...>“ (9P)
Skaitmeninių medijų naudojimas	„<...> video animacijos, dainelės, knygelės<...> pateiktys PowerPoint <...>.“ (1P) „<...> programėlės, žaidimai, virtualios knygos <...>“ (2P) „<...> „Alpa“, „Chikimaps“, BMK programėles, QR kodus <...>“ (3PE) „<...>skaitmeniniai edukaciniai žaidimai <...> wordwall arba learningapps <...>“ (5P) „<...>piešimo programėlę<...>“ (8P) „<...>Chatterkid– įgarsinti tam tikrą personažą, interaktyvios knygos<...>“ (8P)

Tyrimo duomenys taip pat atskleidė, pagal kokius kriterijus pedagogai atsirenka priemones kalbai lavinti. Informantai pažymėjo, kad naudojantis šiomis priemonėmis vaikams perteikia parinktą skaitmeninį turinį, kurį atsirenka pagal tam tikrus kriterijus: amžių, gebėjimus, temas, bet yra mokytojų, kurios parinkdamos remiasi jau savo turima patirtimi:

„Parinkdama remiuosi savo patirtimi – taikau jau žinomas skaitmenines priemones, nes esu susipažinusi su jų turiniu ir žinau kokius gebėjimus jos padeda lavinti.“ (5P).

Tačiau jų patirtis taip pat orientuota į žinias, gebėjimus ir sąsajas su ugdymo turinyje numatytais temomis.

Medijos – kaip priemonė kalbai ugdyti. Aptariant kategoriją *Medijos kaip priemonė kalbai lavinti* norėta išsiaiškinti kaip medijos naudojamos kaip priemonė ikimokyklinio amžiaus vaikų kalbai lavinti, kokį tikslą ji atlieka. Išryškėjo dvi subkategorijos, kurios atspindi žodyno plėtimą ir kalbos suvokimo lavinimą (8 lentelė). Mokytojai **žodyną plėtoja** kaskart naudodami skaitmeninį turinį, kurio pagalba aptariamai daiktai ar jų atliekami veiksmai: „*Edukaciniai filmukai kur supažindinami vaikai su jausmais, objektais daržovėmis, kur tiksliai pasakomas daikto pavadinimas.*“ (6P). Pastebėta, kad žodyno plėtimui pedagogai naudoja medijų turinį, kuriame reikia įvardinti, atkartoti daiktų pavadinimus, sąvokas, mėgdžioti eiliuotus tekstus, sekti interaktyvias pasakas, kuriose daug kartų kartojami tie patys žodžiai ir sakiniai. **Kalbos suvokimui, supratimui** gerinti nustatyta, kad mokytojai prašo vaikų pakomentuoti atliekamus veiksmus, įvardinti problemas, reikšti savo nuomonę:

„Dažnai prašau pakomentuoti vaikus, įvardinti ką darom, ar tai daiktus ar veiksmus, kurie atliekami, kartoti žodžius ar atkartoti, klausiu kaip sekėsi kokių kilo problemų su užduotimi.“ (5P).

Kalbinis suvokimas lavėja ir atliekant užduotis interaktyviose lentose, kai prašoma vaikų nupiešti, suskaičiuoti, parašyti raides, lyginti daiktus, įtvirtinti jau išmoktą medžiagą. Priemonės taikomos ir vaikų supratimui apie žodžius, reikšmes ieškant informacijos kompiuteryje internetu:

„<...> edukacinių filmukų žiūrėjimas, jiems reikia vaizdo ir, kad papildytų mano pasakojimą.“ (9P). (8 lentelė).

Tai patvirtina Kaffemanienės ir Reseckienės (2008) atlikti tyrimai, kurių teigimu kalbos supratimas – žodžių, instrukcijų, prašymų, draudimų suvokimas bei vykdymas.

8 lentelė. **Medijos – priemonė ugdyti kalbinius gebėjimus (N=10)**

Subkategorijos	Atsakymų pavyzdžiai
Žodyno plėtojimas	<p><...>video animacijos, dainelės, knygelės su paveikslėliais<...> galėtume aptarti su vaiku ką jis mato.“ (1P)</p> <p>„Žiburėlis. Lt – daiktų palyginimui<...> įvardinti, pakartoti atitinkamus žodžius, sąvokas, sakinius<...>“ (4P)</p> <p>„<...>kompiuterį, planšetę, nuotraukas kurios skatintų kalbėti ką mato<...>“ (6P)</p> <p>„BMK programėles, jos pritaikytos kalbiniam ugdymui<...> ten užtvirtina savo skaičiavimo įgūdžius ir susipažįsta su įvairiomis raidėmis<...> (3P)</p> <p>„<...> pagrįde Smart lenta, individualiam darbui planšetė<...> interaktyvios knygos – su judančiais paveikslėliais<...>įgarsinti tam tikrą personažą, skatina taisyklingai tarti garsą, žodį, turtinam žodyną.“ (8P)</p> <p>„<...>žodyno turtinimo naudoju daugiau interaktyvias pasakas <...> (9P)</p> <p>„<...>filmukus žiūrim, šokam, pasakas klausomės <...> mokomės eilėraščių su judesiais<...> (10P)</p>

Kalbos suvokimo ugdymas	<p>„<...>skaitmeniniai edukaciniai žaidimai <...> wordwall arba learningapps<...> prašau pakomentuoti vaikus, įvardinti ką darom, ar tai daiktus ar veiksmus, <...> kartoti žodžius ar atkartoti, klausiu kaip sekėsi kokių kilo problemų su užduotimi.“ (5P)</p> <p>„<...>Planšetinis k. juo skanuojame QR kodus, ieškome užduočių<...>“ (3P)</p> <p>„Interaktyviają lentą naudoju kiekvieną dieną, ten vaikai piešia atlieka rašymo, skaičiavimo užduotėles.“ (2P).</p> <p>„<...> žiūrėjimas, jiems reikia vaizdo ir, kad papildytų mano pasakojimą.“ (9P)</p>
--------------------------------	------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------

Medijų ypatybės, naudingos kalbiniam gebėjimui plėtoti. Aptariamoje kategorijoje išskirtos subkategorijos, kurias įvardino pedagogai, kaip naudingas kalbiniam gebėjimui plėtoti (9 lentelė). Tyrimo metu išryškėjo medijų ypatybės: vaizdas, garsas, sudominanti (įtrauki), lietuvių kalba, personažas. Informantų nuomone, vaikai domisi ir reaguoja į medijas, jei mato **ryškius, aiškius vaizdus**: „Aiškus vaizdas, įgarsinta, spalvota, įtraukiančios įdomios užduotys, kad matyti girdėti, medžiaga turi būti aiški.“(4P). Priemonei dar vieną patrauklumą duoda **garsas**, skleidžiama melodija, kito žmogaus balsas labiau atkreipia vaiko dėmesį:

„<...> skleidžiami garsai, muzika, melodija įdomesnė“ (7P).

Dar vienas privalumas priemonei – vaikams turi būti įdomi, įtraukianti, sudominanti, žaisminga:

„Manau kad jos turėtų būti patrauklios, žaismingos, lengvai pritaikomos skirtingiems vaikams, leidžiančios laisvai veikti, pasirinkti labiau patinkančias veiklas, reikalingas veiklas kiekvienam.“(5P). Ikimokyklinio ugdymo mokytojų praktikoje pasiteisina ir vyraujantis personažas: „<...> personažas tam tikras, dabar jie dar mėgsta Kakę Makę <...>“ (9P).

Pedagogams labai aktualu, kad priemonės turinys būtų lietuvių kalba:

„<...> lietuvių kalba, lietuviškos raidės, garsai <...> (8P);
 „<...> aiški lėta kalba, taisyklinga <...>“ (9P). (9 lentelė).

9 lentelė. Medijų ypatybės naudingos kalbiniam gebėjimui plėtoti (N=10)

Subkategorijos	Atsakymų pavyzdžiai
Vaizdas	<p>„Aiškus vaizdas, spalvota <...>medžiaga turi būti aiški <...>“ (4P)</p> <p>„<...>neturi būti per ilgas <...>“ (6P)</p> <p>„<...>neapsiesim be vaizdų, nespalvotas vaizdas neįdomu <...>“ (9P)</p>
Garsas	<p>„<...>išgirsti garsus<...>“ (3P), „<...>įgarsinta<...>“ (4P) „<...>skleidžiami garsai, muzika, melodija įdomesnė <...>“ (7P)</p> <p>„<...>įrašas be trikdžių, aiškus<...>“ (9P)</p>
Įtraukimas	<p>„<...>įtraukiančios įdomios užduotys <...>“ (4P) „<...>žadinančios smalsumą, žaismingos<...>“ (8P) „<...>patrauklios, žaismingos<...>“ (5P)</p> <p>„<...>lengvai pritaikomos skirtingiems vaikams<...>“ (5P)</p>
Lietuvių kalba	<p>„<...>lietuvių kalba, lietuviškos raidės, garsai<...> (8P) „<...> aiški lėta kalba, taisyklinga<...>“ (9P) „<...>nauda vaikui, ugdytusi vaikas<...>“ (7P)</p>
Kita	<p>„<...>personažas tam tikras, dabar jie dar mėgsta Kakę Makę<...>“ (9P)</p> <p>„<...> personažai tam tikri<...>“ (9P)</p> <p>„<...>jiems patinka liesti jas<...>“ (3P)</p>

Apibendrinant galima teigti, kad šiuolaikiniai alfa kartos vaikai, nesidomi ir nepriima informacijos iš nespalvotų paveikslėlių, paprasto teksto. Norint juos sudominti ir pasiekti išsikeltus tikslus pedagogas turi pasitelkti skaitmenines medijas, kurios pasižymi spalvotu, greitai besikeičiančiu vaizdu, įgarsintais tekstais, įtraukiančiomis žaismingomis užduotimis, personažais na ir žinoma visa tai turi būti perteikta tik lietuvių kalba. Tai patvirtina ir moksliniai tyrimai, kurie nagrinėja ir aprašo naujųjų medijų požymius, kad medijose vyrauja: skaitmeniškumas, interaktyvumas, virtualumas, simuliacija, tinkliškumas (Nevinskaitė, 2011). Pedagogų nuomone, visa tai medijose vaikus labai įtraukia ir dėl to būtinas saikingas jų vartojimas.

Kategorijoje *skaitmeninių medijų naudojimo privalumai, ugdant neišplėtotą kalbą* (10 lentelė) iš ikimokyklinio ugdymo mokytojų nuomonių ir patirčių išryškėjo šios subkategorijos: skatina vaiko kalbą, vaizdas ir garsas koncentruoja vaikų dėmesį, taupomas pedagogo laikas, galimybė įsivertinti (10 lentelė). Mokytojų nuomone, vienas iš privalumų tai, kad skatina ir motyvuoja vaikų kalbą:

„Tai turbūt žadina motyvaciją, mes skatiname juos daugiau kalbėti, atsiverti, tai įsitraukimas didesnis naudojant šias priemones, vizualiai pateikta medžiaga aiškesnė vaikams“.(1P).

Skaitmeninės medijos kaip vaizdingai, kūrybingai pateikta mokymosi medžiaga skatina ir motyvuoja vaikus atsiverti, kalbėti, kartoti, suteikia jiems džiugių emocijų ir tai dar vienas būdas kaip ugdytis vaikui, o kartais ir vaikai prie medijų padiktuoja tolimesnį ugdymosi procesą. Tarkim, pristatant nuotraukose savo šeimą, augintinį, žaislus, vaikas noriai įsijungia į pokalbį, tai netgi lavina kalbos išraišką, viešą kalbėjimą. Vaiko dėmesį traukia ir koncentruoja audiovizualinės priemonės, jų **vaizdas ir garsas**: „<...> jie girdi aiškią kalbą, mato vaizdus <...>.“ (6P). Neabejotinai vaikus traukia įvairūs ekrane rodomi vaizdai, ypač jei tai rodomi ir įgarsinti mėgiami herojai, temos, istorijos. Mokytojai kaip vieną iš privalumų išskiria laiko taupymą: „<...> taupomas laikas ruošiantis veikloms <...>“ (5P). Mokytojui nebereikia skirti tiek laiko turinio kūrimui, medžiagos ruošimui dirbant grupėse ar individualiai. Išskiriamas privalumas – įsivertinimas, **kritinis mąstymas**, kai vaikai mokomi susirasti informaciją medijose: atsukti, prasukti jas; gebėti kelti klausimus, įsivertinti savo atliktą užduotį, rasti klaidas „<...> mato teisingai ar neteisingai atliko užduotį <...>“ (2P); „<...> sustabdžius aptarti tam tikrą vietą (3P). Šiuolaikiniame vaikų pasaulyje skaitmeninis raštingumas yra bene svarbesnis už mokėjimą skaityti ir rašyti. Būti be medijų, žaisti ir bendrauti paprasčiausiai jau nebeįmanoma, tad kuo vaikai anksčiau sužinos įvairių įrenginių valdymo aspektus, tuo geriau jiems bus, tik žinoma reikalinga nuolatinė suaugusiųjų kontrolė. Ankstyva prieiga prie technologijų išugdo skaitmeninio

raštingumo įgūdžius, kurių vaikams prireiks, kad ateityje sėkmingai mokytūsi mokykloje (Ritonga, Sofyani, 2018).

10 lentelė. Skaitmeninių medijų naudojimo privalumai (N=10)

Subkategorijos	Atsakymų pavyzdžiai
Skatina, motyvuoja vaiko kalbą	<p>„<...>žadina motyvaciją<...> mes skatiname jus daugiau kalbėti, atsiverti<...>“ (1P),</p> <p>„<...>labiau sudomina vaikus<...>“ (3P)</p> <p>„<...>užduočių ar žaidimų patrauklumas vaikams <...>“ (5P)</p> <p>„<...>daugiau džiugų emocijų <...>“ (10P)</p> <p>„<...>jį traukia motyvuoja<...>“ (8P)</p> <p>„<...> vienas iš būdų kaip ugdytis vaikui, semtis naujų žinių <...>“ (7P)</p> <p>„<...> kartais vaikai ir padiktuoja veiklą <...>“ (9P)</p>
Vaizdas ir garsas koncentruoja vaikų dėmesį	<p>„<...>vaikai mato ir vaizdą ir garsą<...>“ (2P)</p> <p>„<...> jie girdi aiškiai kalbą, mato vaizdus<...>“ (6P)</p> <p>„<...> vaizdą susietų su kalba ir galėtų pasakyti<...>“ (9P)</p> <p>„<...> geba labiau sutelkti dėmesį<...>“ (2P)</p> <p>„<...> ekranas pritraukia jų dėmesį<...>“ (6P)</p> <p>„<...> vaikai susikoncentruoja į mediją <...>“ (9P)</p>
Įsivertinimas ir kritinis mąstymas	<p>„<...>mato teisingai ar neteisingai atliko užduotį (2P) įsivaizduoja ką gali pakeisti „Sustabdžius aptarti tam tikrą vietą atsukti, prasukti <...> paveikslėlių rodymas.“ (3P)</p>
Laiko resursai	<p>„<...>taupomas laikas ruošiantis veikloms“ (5P)</p> <p>„<...>laisvai galima rasti įvairių jau sukurtų užduočių“ (5P) „<...>mažiau ruošti reikia <...>“ (9P)</p>

Skaitmeninių medijų naudojimo trūkumai ugdant neišplėtotą kalbą. Šioje kategorijoje (11 lentelė) informantai išskyrė šias subkategorijas: laiko paskirstymas, užsienio kalba, priemonių stoka, vaikai pasyvūs stebėtojai. Informantų išsakyta nuomone **laikas** labai svarbus trūkumas kalbant apie medijas. Laikas pedagogui atskleidžiamas keliomis prasmėmis: laiko paskirstymas vaikams ir laikas pačiam mokytojui susipažinti su priemone. Laiko paskirstymas vaikams informantams svarbus, nes ikimokyklinio amžiaus vaikai visi vienu metu nori vykdyti veiklas prie skaitmeninių medijų:

„Negebame paskirstyti vienodai to laiko, kad visi vaikai galėtų atlikti užduotis, grupėje 20 vaikų, o grupėje turime vieną interaktyvią lentą ir vieną planšetę – tenka suskirstyti laiką.“ (3P); <...> sudėtingiausia atliepti kiekvieno vaiko poreikius ir prieiti prie kiekvieno, ir kiekvieną pastebėti, ir kiekvienam suteikti pagalbą <...>“ (1P).

Todėl pastebėta, kad pedagogai turi labai tiksliai apgalvoti ir suplanuoti laiką, kad jo užtektų kiekvienam vaikui. Mokytojas, norėdamas taikyti dar neišbandytas patirtis su skaitmeninėmis medijomis, pats turi skirti daugiau laiko susipažinimui ir jų įvaldymui: „<...>gali panaudoti su savo vaikais, bet jas turi pats puikiai išmokti, su jomis susipažinti, kad tu jas galėtum taikyti vaikams, trūksta laiko paroje <...>“ (9P), taip pat norėdamas sukurti skaitmeninę priemonę savo iškeltam tikslui pasiekti, tai užtrunka ilgiau „<...> papildomas darbas kurti užduotis <...> jas

pateikti įdomiai, kad būtų suprantama“ (2P). Informantų nuomone, dar labai svarbus trūkumas tai, kad **medijos užsienio kalbomis** (rusų k., anglų k.). Pasak mokytojų, lietuvių kalba sukurtos programėlės ar edukaciniai žaidimai ne tokie patrauklūs, jie primityvesni, o užsienio kalba žaismingesni ir labiau traukia vaikus.

„Jos primityvesnės, jos ne tokios džiaugsmingos, kai mokėmės apie daržoves ir vaisius net įgarsinimas nepatrauklus vaikams, surobotizuotas, jis nepatiko.“(8P).

Dar vieną kaip trūkumą mokytojai įvardina **technologinių priemonių trūkumą**:

„<...> didžiausias iššūkis medijų stoka grupėse, neturime didelių ekranų <...> grupėje 18 vaikų, ekranas mažas (6P).

Jų nuomone, norint kokybiškai organizuoti ugdymą ikimokyklinių įstaigų grupėse, reikalingos sąlygos, t.y. kompiuteriai, planšetės, SMART lentos, prieigos prie mokamų skaitmeninių programų. Tad trūkumas, kad **vaikai – pasyvūs skaitmeninių priemonių stebėtojai**. Vaikai, kurių savikontrolė nepakankama, arba jie perkrauti interaktyvios informacijos, tampa pasyvūs skaitmeninio turinio stebėtojai:

„<...> vaikai nori tiesiog pažaisti, atsisako kalbėti apie tai ką daro, ką mato <...> vaikai yra įpratę tylėdami valandų valandas žaisti ar žiūrėti filmukus telefone.“ (5P); <...> jie žiūri <...> klausosi, jiems patinka, ...bet kartoti, pasakoti nenori <...> (10P).

Šiuos vaikus mokytojas turi nuolat raginti, skatinti kalbėti, kontroliuoti jų laiką praleidžiamą prie užduoties. Tai patvirtina ir moksliniai šaltiniai, kuriuose Jha (2020) pastebėjo, kad labiau nei mėgautis užsiėmimais lauke, veikla ar žaidimais realiame gyvenime, jie įkrenta į mobiliuosius žaidimus savo namų komforto zonoje.

11 lentelė. **Medijų naudojimo trūkumai, ugdant neišplėtotą kalbą (N=10)**

Subkategorijos	Atsakymų pavyzdžiai
Tinkamas laiko paskirstymas	<p><i>„<...> sudėtingiausia atliepti kiekvieno vaiko poreikius ir prieiti prie kiekvieno, ir kiekvieną pastebėti, ir kiekvienam suteikti pagalbą <...>“ (1P);</i></p> <p><i>„<...> negebame paskirstyti vienodai to laiko, kad visi vaikai galėtų atlikti užduotis, grupėje 20 vaikų o grupėje turime vieną interaktyviąją lentą ir vieną planšetę – tenka suskirstyti laiką.“ (3P)</i></p> <p><i>„<...> priklausomybė nuo medijų, saikus naudojimas – riboti jas <...>“ (7P)</i></p> <p><i>„ <...> gali panaudoti su savo vaikais, bet jas turi pats puikiai išmokyti, su jomis susipažinti, kad tu jas galėtum taikyti vaikams, trūksta laiko paroje<...>“ (9P)</i></p> <p><i>„ <...> papildomas darbas kurti užduotis <...> jas pateikti įdomiai, kad būtų suprantama.“(2P)</i></p>
Technologijų, priemonių stoka	<p><i>„<...> didžiausias iššūkis medijų stoka grupėse, neturime didelių ekranų <...> grupėje 18 vaikų, ekranas mažas.“ (6P)</i></p> <p><i>„<...> pačių priemonių trūkumas <...>“ (8P)</i></p> <p><i>„<...> grupėje 20 vaikų, o turime vieną interaktyviąją lentą ir vieną planšetę <...>“ (3P)</i></p>

Užsienio kalba (anglų k.) patrauklesnės	<p>„<...> daug priemonių anglų kalba <...>“ (4P)</p> <p>„<...> mažiau lietuviškų programėlių, jos daugiau užsienio kalba <...>“ (8P)</p> <p>„<...> primityvesnės, jos ne tokios džiaugsmingos <...>“ (8P)</p> <p>„<...> kai nemoku anglų man sunkiau <...>“ (4P)</p> <p>„<...> kai mokėmės apie daržoves ir vaisius net įgarsinimas nepatrauklus vaikams, surobotizuotas <...> jis nepatiko<...>“ (8P)</p>
Vaikai - pasyvūs stebėtojai	<p>„<...> vaikai nori tiesiog pažaisti, atsisako kalbėti apie tai ką daro, ką mato <...> vaikai yra įpratę tylėdami valandų valandas žaisti ar žiūrėti filmukus telefone.“ (5P)</p> <p>„<...> jie žiūri <...> klausosi, jiems patinka, ...bet kartoti, pasakoti nenori <...>“ (10P)</p>
Mokamos programos	<p>„<...> programų yra mokomos<...>“</p>

Vaikų neišplėtos kalbos ugdymo metodai, ikimokyklinio ugdymo mokytojų taikomi derinant tradicinį kalbos mokymą ir medijų naudojimą praktikoje. Empirinio tyrimo metu išryškėjo subkategorijos, kurios atspindi ikimokyklinio ugdymo mokytojų taikomus neišplėtos kalbos ugdymo metodus: pasakų klausymas ir inscenizavimas, įvairūs žaidimai (stalo, skaitmeniniai), garsų mokymosi žaidimai, diskusijos, pokalbiai, darbas grupėse, ritmiški eilėraštkai, smulkioji, stambioji motorika (12 lentelė).

12 lentelė. **Ikimokyklinio ugdymo mokytojų nuomonė apie vaikų neišplėtos kalbos ugdymo metodus, taikomus derinant tradicinį kalbos mokymą ir medijų naudojimą praktikoje (N=10)**

Subkategorijos	Atsakymų pavyzdžiai
Pasakų klausymas, inscenizavimas	<p>„<...> skaitome knygeles, išklausę pasaką per medijas stengiamės kad vaikai atpasakotų <...> kokie veikėjai <...>“ (3P)</p> <p>„<...> klausomės pasakų, bandom inscenizuoti pasakas <...>“ (4P)</p> <p>„<...> veiklose mėgstu pasitelkti pasakas, kurias vaikai gali atpasakoti pagal paveikslėlį arba suvaidinti <...>“ (5P)</p> <p>„<...> sakmes, pasakas, pasakėčias ir peržiūrime, nes vaikų vaizduotė ne tokia kaip mūsų buvo <...> reikia jiems vaizdo, noriu, kad kai skaitau pasaką jie įsivaizduotų <...>“ (9P)</p> <p>„Kalbame apie daržoves – pasirenkame pasaką apie daržoves<...>“ (6P)</p> <p>„<...> pasižiūrėti filmuką, sustabdyti filmuką <...> dalimis žiūrėti, atskirus vaizdus iš filmuko aptarti <...>“ (6P)</p> <p><...> realiais daiktais dirbam, vėliau pasižiūrime skaitmeninėse medijose apie juos<...>“ (1P)</p>
Įvairūs žaidimai (stalo, skaitmeniniai)	<p>„<...> įvairių žaidimų, skaitmeninių ir ne tik <...>“ (5P)</p> <p>„<...> darželyje – žaidimas <...> stalo žaidimai <...>“ (8P); „<...> žaidimai <...>“ (4P)</p>
Garsų mokymosi žaidimai	<p>„<...> žaidimai kalbos garsų mokymuisi, <...> pirmo garso atpažinimui <...>“ (8P)</p> <p>„<...> gyvūnų pamėgdžiojimas, garsai <...>“ (10P)</p> <p>„<...> paruoštos ugdymosi priemonės pirmo garso atpažinimui <...>“ (7P)</p>
Diskusijos, pokalbiai darbas grupėse	<p>„<...> diskusijų, pokalbių metu <...> raginu juos pasakoti, dalintis išpūdžiais, prisiminimais, patirtimi „<...> dažnai skatinu darbą grupėmis<...>“ (5P;)</p> <p>„<...> kiekvienas vaikas įvardina savo personažą, pasako kokį veiksmažodį atlieka <...>“ (6P).</p>

Ritmiški eilėraštkai, smulkioji, stambioji motorika	<...>linksmos mankštelės su judesiais, ritminiai pratimai šokant, sportuojant<...> pasakose – intonacijos <...>“(10P); „<...> atlikti smulkiąją motoriką lavinančias užduoteles<...>“(5P); „<...> žaidimų metu laviname smulkiąją motoriką <...>“(8P).
------------------------------------------------------------	--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------

Grupių mokytojos dažniausiai akcentavo **pasakas, pasakų skaitymą**, inscenizavimą, vaidmeninius žaidimus:

„Veiklose mėgstu pasitelkti pasakas, kurias vaikai gali atpasakoti pagal paveikslėlį arba suvaidinti.“(5P); „<...> sakmes, pasakas, pasakėčias ir peržiūrime <...> reikia jiems vaizdo, noriu, kad kai skaitau pasaką jie įsivaizduotų <...>.“(9P).

Dauguma informantų nurodo, kad **pasakų skaitymas** plečia vaikų žodyną bei suvokimą apie kalbos turtingumą, pasakose susiduriame su žodžiais, kurių kasdieninėje kalboje nevartojame. Tai žadina vaikų smalsumą, lavina vaizduotę: „Aš tas pedagogas kur pasakų klausymą, inscenizavimą laikau prioritetiniu būdu iš kalbos raidos lavinimo“(8P). Informantai išskiria **įvairius žaidimus**: stalo, skaitmeninius, bendravimo žaidimus, kurie skatina kalbą, bendravimą, komunikavimą su bendraamžiais ir suaugusiuoju. Išsakytos nuomonės rodo, kad ikimokyklinio amžiaus vaikus pedagogai supažindina su garsų mokymosi žaidimais: gyvūnų garsai arba vaikai ieško pirmo garso žodyje, taip mokytojai lavina vaikų foneminį suvokimą.

„Žaidimai kalbos garsų mokymuisi, paruoštos ugdymosi priemonės: prielinksnių vartojimui, pirmo garso atpažinimui.“(8P).

Kategorijos *Rišlios kalbos ugdymo metodai* turinys rodo, kad ugdydami rišliąją kalbą mokytojai didesnę dėmesį skiria **diskusijoms**, vedami pokalbiai bei vaikai skatinami grupiniam darbui:

„Dažniausiai tai vyksta diskusijų, pokalbių metu, kuomet stengiuosi užduoti vaikams atvirus klausimus, raginu juos pasakoti, dalintis įspūdžiais, prisiminimais, patirtimi“(5P).

Ugdant **parengiamuosius kalbinio ugdymo** pratimus, pedagogės skiria laiko smulkiosios, stambiosios motorikos lavinimui, ritmiškiems eilėraštkams <...> *linksmos mankštelės su judesiais, ritminiai pratimai šokant, sportuojant* <...> pasakose – intonacijos <...>“(10P)..

Patarimai tėvams, kaip užtikrinti kokybišką balansą tarp vaikų skaitmeninių medijų naudojimo ir kalbos vystymosi. Tyrimo metu išryškėjo informantų patarimai tėvams (13 lentelė), kaip užtikrinti kokybišką balansą tarp vaikų skaitmeninių medijų naudojimo ir kalbos vystymosi, trys esminiai aspektai: kalbinė aplinka, kalbos skatinimas medijomis, medijų ribojimai.

Kategorijoje *Kalbinė aplinka* informantų išskirtos dvi subkategorijos: **bendravimas ir kalbėjimas su vaiku**. Bendravimas su vaiku, nuolatinis domėjimasis juo, kokybiškas laiko praleidimas ir aptarimas mokytojų rekomendacijose pirmąja:

„Daugiau laiko praleisti su vaikais, neduoti visą vakarą telefono, bendrauti, išeiti pasivaikščioti, stebėti gamtą, kalbėtis apie tai kas juos supa, žaisti stalo žaidimus kartu, skirti pusvalanduką prieš miegą paskaityti pasaką... kaip dienele praėjo <...>.“ (7P).

Taisyklinga tėvų kalba, kalbėjimas su vaiku, o ne vaikui – būtinas kasdien: „<...> pagrindinė rekomendacija ne tik, kad bendrauti, kalbėti, keliauti, pažinti viską kartu su vaiku ir, kad medijas naudotų lietuvių kalba ir atsakingai <...>.“ (1P). Iš informantų nuomonių galima numatyti, kad tai yra svarbiausias ir daugiausia nuomonių susilaukęs patarimas bendravimas ir kalbėjimasis su vaiku turi vykti kasdien ir kokybiškai.

Kategorijoje *kalbos skatinimas* informantai išryškina tris subkategorijas: **žaidimai su suaugusiais, veiklos aptarimas, skaitymas**. Informantai pataria tėvams daugiau žaisti su **vaikais įvairius žaidimus**: stalo, pirštukų, skaitmeninius. Žaidžiant tėvai užmezga ryšį su vaiku, vystosi pokalbis, vaikas mėgdžiodamas mokosi iš tėvų pavyzdžio. Keletas pedagogų pastebi tėvus teigiančius, kad vaikams neįdomu žaisti namuose stalo žaidimus, tuomet kyla klausimas – galbūt tėvams neįdomu su vaiku žaisti, ir kas atima tą tėvų laiką. Vaiko dienos **veiklos aptarimas** pedagogų taip pat rekomenduotinas tėvams. Tėvai ne tik gali aptarti vaiko dienos veiklą, bet aptarti ir savo dienos veiklą su vaiku.

„Turime Messenger grupę kur keliame veiklą nuotraukas, prašau tėvėlių nuotraukas žiūrėti su vaikais, aptarti ką vaikas darė, ką kiti vaikai darė, ką sužinojo <...>.“ (6P).

Dar vienas informantų patarimas tėvams – skaitymas vaikams: **knygų, pasakų skaitymas**. Skaityti vaikams knygas, pasakas „<...> skirti pusvalanduką, prieš miegą paskaityti pasaką <...>“ (7P), vaikas klausys naujų žodžių, girdės įvairias intonacijas, iliustracijos skatins trumpus pokalbius.

Kategorijoje *skaitmeninių medijų ribojimai* informantų suformuotos subkategorijos išskiria ir patarimus skiria: **pasyvaus ekranų laiko ribojimui, turinio ir laiko kontrolei, taisyklėms ir susitarimams, saikinga užsienio kalba** (privalumas lietuvių kalbai).

Pasyvus ekranų laikas sulaukė didžiausio ikimokyklinio ugdymo mokytojų nepasitenkinimo:

„<...> nenaudoti telefonų ir planšečių kaip nusiramino priemonių, kas šiais laikais tėveliai daro <...>“ (4P); „<...> neduoti visą vakarą telefono<...>“ (7P); „<...> negalime palikti vaiko vieno net ir su geriausiais ugdomaisiais žaidimais <...>“ (7P).

Mokytojai, iš vaikų bendravimo ir elgesio grupėje, geba pastebėti pasyviai praleistą laiką medijose, vaikams pasireiškia agresija, kartoja žaidimų veiksmus. Informantai pataria tėvams **riboti laiko kontrolę** „<...> kontroliuoti kompiuterio buvimo laiką <...>“ (4P), **turinio kontrolė** taip pat aktuali šiuolaikiniams vaikams ir tėveliams:

„Pagrindinė rekomendacija būtų tėvams, kad jei leidžiate išmaniuosius įrenginius vaikams tai, stebėkit ką jie veikia su jais ,kad ne tik ką jie veikia, bet ir kokia kalba jie žiūri tą vaizdinę medžiagą.“(1P).

Tėvai ikimokyklinio amžiaus vaikams privalo patys parinkti turinį ir nepamiršti aptarti jo kartu su vaiku. Dar vienas svarbus ribojimo akcentas – **užsienio kalba**. Informantai pažymi, kad vaikų medijų turinys turi būti **lietuviškas**, suprantamas vaikams „<...> planšetėse, telefonuose, kad ir televizoriuje, kad žiūrėtų lietuvių kalba <...>.“(1P). Mokytojai supranta, kad šiuolaikinėje skaitmeninėje aplinkoje neįmanoma išvengti užsienio kalbos, bet ją reikia naudoti saikingai ir atsakingai jei vaikas yra ikimokyklinio amžiaus. Tėvai, leidžiantys žiūrėti užsienio kalba medijų turinį, turėtų aptarti ir supažindinti vaikus su juo. Informantų nuomone, ikimokyklinio amžiaus vaikams ypač svarbu kuo trumpesnis pasyvus laikas prie ekranų, laiko ir turinio kontrolė, medijos lietuvių kalba. Kad visa tai pasiteisintų ir būtų efektyvu, reikalingi suaugusiųjų ir vaikų susitarimai ir taisyklės:

„Dažnas patarimas tėvų susirinkimo metu, kad pastebėtų ką vaikai žiūri, turi būti kontrolė, reikia riboti medijų naudojimą, turi būti tam tikri susitarimai.“(8P).

Tai patvirtina ir moksliniai tyrimai, kuriuose nurodoma, kad ilgalaikis skaitmeninio turinio poveikis yra susijęs su vėlesniu kalbėjimo laiku ir kalbos suvokimo sunkumais (Duch, Fisher ir kt., 2013; Zimmerman, Christakis, 2007).

13 lentelė. **Patarimai tėvams, kaip užtikrinti kokybišką balansą tarp vaikų skaitmeninių medijų naudojimo ir kalbos vystymosi (N=10)**

Subkategorijos	Atsakymų pavyzdžiai
Kalbėjimas ir bendravimas su vaiku	<p>„<...> kalbėti, keliauti pažinti viską kartu su vaiku <...>“ (1P);</p> <p>„<...> pasiūlau per susirinkimus kuo daugiau kalbėti su vaikais<...>“ (6P);</p> <p>„<...> kalbėtis apie tai kas juos supa, kaip dienele praėjo <...>“ (7P);</p> <p>„<...>privalome kalbėti su vaiku apie tai, ką jis veikė, kaip jam sekėsi <...>“ (5P)</p> <p>„<...> daugiau bendrauti mažinti būrelių skaičių <...> (3P);</p> <p>„<...> svarbu palaikyti ryšį, bendrauti <...>“ (5P);</p> <p>„ Kokybiško laiko per dieną su vaiku užtenka 15 min. <...>“ (9P);</p> <p>„<...> mažiau leisti laiko prie technologijų – daugiau su vaiku<...>“ (10P);</p> <p>„<...> daugiau laiko praleisti su vaikais <...> bendrauti, išeiti pasivaikščioti, stebėti gamtą.“ (7P)</p>

Žaidimai su suaugusiais	<p>„<...> žaisti stalo žaidimus kartu <...> (7P);</p> <p>„<...> pasiimkit stalo žaidimą, nes grupėje jis puikiai žaidžia šiuos žaidimus <...>“ (9P);</p> <p>„<...> savaitgalį žaidžiam <...> vaikas turi mokėti ir vienas organizuoti žaidimą <...>“ (9P).</p>
Dienos veiklos aptarimas	<p>„<...> prašau tėvelių nuotraukas žiūrėti, kad su vaikais aptartų ką vaikas darė, ką kiti vaikai darė, ką sužinojo <...>“ (6P);</p> <p>„<...> kartu su vaiku būti, aptarti ką jis sužinojo išmoko<...>“ (4P);</p> <p>„<...> kiekvienas filmukas, dainelė, pasakos suteiks daugiau naudos jei tėvai bus šalia<...>“ (6P);</p>
Skaitymas vaikams	<p>„<...> daug skaityti<...>“ (2P);</p> <p>„<...> skirti pusvalanduką, prieš miegą paskaityti pasaką<...>“ (7P).</p>
Pasyvaus ekranų laiko ribojimas	<p>„<...> nenaudoti telefonų ir planšėčių kaip nusiramino priemonių, kas šiais laikais tėveliai daro <...>“ (4P);</p> <p>„<...> vaikus prie medijų nepalikti vienus <...>“ (6P)</p> <p>„<...> negalime palikti vaiko vieno net ir su geriausiais ugdomaisiais žaidimais <...>“ (7P);</p> <p>„ Jei vaikai vieni medijų pasauly, tai kalba nesivystys <...>“ (6P);</p> <p>„<...> namų aplinka rodo, kad netaisyklingai medijos naudojamos<...>“ (8P);</p> <p>„<...> agresija pasireiškia pas vaiką, veiksmus atlieka iš žaidimų<...>“ (9P);</p> <p>„<...>neduoti visą vakarą telefono<...>“ (7P);</p> <p>„<...> žaidžia vienas „minecraf“ 5 metų vaikas <...>“ (9P).</p>
Medijų turinio kontrolė	<p>„<...> tikrinti naudojamų skaitmeninių medijų turinį, kad jis būtų ugdomasis <...>“ (5P);</p> <p>„<...> jei leidžiate išmaniuosius įrenginius vaikams tai stebėkit ką jie veikia su jais<...>“ (1P);</p> <p>„<...> patarimas tėvų susirinkimo metu, kad pastebėtų ką vaikai žiūri <...> tikslingiau naudoti <...>“ (8P);</p> <p>„<...>mano vaikas ką nori tą susiranda<...>“ (10P);</p>
Medijų laiko kontrolė	<p>„<...> kontroliuoti kompiuterio buvimo laiką<...>“ (4P);</p> <p>„<...> ribojamas laikas prie jų <...>“ (10P);</p> <p>„<...> kai atsisėda 2 valandas <...> mes su juo nesusikalbame<...>“ (10P);</p> <p>„<...> mažiau leisti laiko technologijų<...>“ (9P)</p>
Saikinga anglų kalba (rekomenduojama lietuvių kalba)	<p>„<...> bet ir kokia kalba jie žiūri tą vaizdinę medžiagą <...> planšetėse, telefonuose, kad ir televizoriuje, kad žiūrėtų lietuvių kalba <...>“ (1P);</p> <p>„<...> bendrauti šnekamąja kalba, pataisyti vaiko kalbą, jei suklysta <...>“ (2P)</p>
Taisyklės/susitarimai	<p>„<...>riboti skaitmenines technologijas tokias kaip ekranus<...>“ (3P);</p> <p>„<...> riboti medijų naudojimą, turi būti tam tikri susitarimai<...>“ (8P);</p>

Tyrimo duomenys atskleidė, kad ikimokyklinio ugdymo mokytojai kasdieninėse veiklose su ikimokyklinio amžiaus vaikais geba pastebėti pagrindinius labiausiai išryškėjančius neišsivysčiusios kalbos požymius, kurie apima kalbos suvokimą, kalbos išraišką ir ekspresyviąją vaikų kalbą. Apibendrinant galima teigti, kad mokytojai kasdieninėse veiklose daugiau dėmesio skiria ir pastebi ryškiausius kasdieninėje kalboje sutinkamus neišplėtotos kalbos požymius: ribotas žodynas, gramatinės kalbos sandaros neišlavėjimas, garsų tarimo trūkumai, nerišli vaikų kalba. Šiuos požymius pastebi, tačiau mažiau gilinaisi į neišplėtotos kalbos atsiradimo priežastis ar jos

šalinimo būdus. Daugiau laiko skiria aktyviojo vaikų žodyno plėtotei, kalbinės medžiagos kartojimui ir vaikų tarpusavio bendravimui skatinimui. Mokytojai kalbinę aplinką (namų ir įstaigos aplinką) ir kalbinį vaikų ugdymą laiko svarbiausiu veiksmu, skatinančiu ikimokyklinio amžiaus vaikų kalbą.

Ikimokyklinio ugdymo mokytojai skaitmenines medijas naudoja dažnai (įvertindami pagal išsikeltus kriterijus) ir įvairias, kad pajvairintų ir pagyvintų ugdymo procesą. Vaikų žodyną plečia kaskart naudodami skaitmeninį turinį, kurio pagalba aptariami daiktai ar jų atliekami veiksmai, kuomet reikia įvardinti, atkartoti daiktų pavadinimus, sąvokas, mėgdžioti eiliuotus tekstus, sekti interaktyvias pasakas, kuriose daug kartų kartojami tie patys žodžiai ir sakiniai. Kalbos suvokimui, supratimui gerinti mokytojai prašo vaikų pakomentuoti atliekamus veiksmus, įvardinti problemas, reikšti savo nuomonę veiklose.

3.2. Logopedų patirtys taikant medijas vaikų kalbos suvokimui ir ekspresyviajai kalbai ugdyti

Neišplėtotos kalbos požymiai ikimokyklinio amžiaus vaikams. Šioje aptariamoje kategorijoje informantai išryškina subkategorijas: *žodyną, gramatinę kalbos sandarą, garsų tarimą, kalbinę klausą, kalbos suvokimą, kalbos išraišką, rišliąją kalbą* (14 lentelė). Pagrindinis ir gausiausia teiginių surinkęs požymis – **žodynas**. Informantai pastebi, kad ikimokyklinio amžiaus neišplėtotos kalbos vaikų žodynas apsiriboja labai artima aplinka: vaikai dalį daiktų, veiksmy pavadina arba visai nepavadina, kalboje būdvardžių beveik nėra arba vartoja tik kokybei nusakyti, žyminčius pagrindinę spalvą, dydį:

„Siauras ir netikslus žodynas, kalboje mažai prielinksnių, apibendrinančių sąvokų, kai kuriuos žodžius vartoja ne pagal reikšmę“.(4L)

Dėl skurdaus žodyno dalis vaikų negeba perteikti savo minčių „<...> dėl ypač skurdaus žodyno vaikai nesugeba perteikti savo minčių, suprasti ir suvokti jam tinkamos informacijos.“(1L). Informantų nuomonė išryškina ir vaikų netaisyklingą **gramatinę kalbos sandarą**. Čia logopedų stebimos grubios žodžių derinimo, kaitymo, valdymo klaidos: „Negeba atlikti paprastų žodžių kaitymo, darybos užduočių“.(4L); blogai derinami daiktavardžiai su skaitvardžiais, būdvardžiai su moteriškos giminės daiktavardžiais:

„Ilgiausiai užtrunkanti kalbos gramatinis taisyklingumas yra sunkiausias dalykas vaikams, jie neparenka tinkamų linksnių, nederina žodžių tarpusavyje, sunku su moteriška gimine, daiktavardžio ir skaitvardžio derinimu.“(2L).

Trečia subkategorija išryškina vaikų **garsų tarimo** klaidas. Šioms klaidoms būdingi įvairūs garsų netaisyklingo tarimo atvejai – vienu garsų keitimas kitais, garsų painiojimas tarpusavyje, iškreiptas garsų tarimas ir praleidimas: „*Iškraipo žodžių tarimą <...> netaria kai kurių garsų, arba keičia vienus kitais.*“ (4L). Dar vienas išryškintas požymis – **fonologinis suvokimas**. Dėl fonologinio suvokimo neišlavėjimo vaikai nediferencijuoja kalbos garsų, nesuvokia garsinės žodžio sudėties, neišlaiko žodžių skiemeninės struktūros „<...> foneminis suvokimas pakankamai neišlavėjęs<...>“ (2L); „<...> atmintis trumpa – atkartoja po minutės to jau nepasako <...>“ (8L). **Fonologinis suvokimas** – tai gebėjimas suvokti ir suprasti tai kas girdima aplinkoje, o logopedų teigimu vaikai dažnai kalba, bet negeba suprasti, sunkiau suvokia kalbą:

„<...> kalbos suvokimas<...> elementariausių nurodymų nesupranta – paduok paimk, kas tai <...> nesupranta ką paimti, įvardini daiktą – vaikas neatpažįsta <...> kalboje dirbi su daiktavardžiais ir jis nežino jų pavadinimų.“ (8L); „<...> suprasti ir suvokti jam tinkamos informacijos<...>“. (1L)

Dėl neišlavėjusios kalbos vaikų žodyno ribotumo, gramatinės kalbos sandaros trūkumų, kalbos suvokimo nukenčia ir vaikų **rišioji kalba**: sakiniai trumpi, nepakankamai išplėsti ar net vienažodžiai „<...> netaisyklinga rišioji kalba, silpni rišiosios kalbos įgūdžiai<...>“ (6L). Be anksčiau išvardytų požymių negali pakankamai pasireikšti ir vaikų kalbinė išraiška, vaikų kalba vėluoja arba vaikai tiesiog nekalba „<...> kalbos išraiška <...> atsilieka lyginant su to amžiaus vaikais.“ (2L).

14 lentelė. Logopedų išskiriami ikimokyklinio amžiaus vaikų neišplėtotos kalbos požymiai (N=9)

Subkategorijos	Atsakymų pavyzdžiai
Nesusiformavusi gramatinė kalbos sandara	<p>„Labiausiai kreipčiau dėmesį gramatinę kalbos sandarą<...>“ (1L)</p> <p>„<...> ilgiausiai užtrunkanti kalbos gramatinis taisyklingumas <...> yra sunkiausias dalykas vaikams <...> neparenka tinkamų linksnių, nederina žodžių tarpusavyje, sunku su moteriška gimine, daiktavardžio ir skaitvardžio derinimu.“ (2L)</p> <p>„Negeba atlikti paprastų žodžių keitimo, darybos užduočių.“ (4L)</p> <p>„<...> labai sunku derinti skaitvardį ir daiktavardį <...> gramatinė kalbos sandara <...> būdvardį ir daiktavardį“ (7L)</p> <p>„<...> kalbos gramatinis netaisyklingumas“ (9L).</p>
Neišplėtotas žodynas	<p>„<...> dėl skurdaus žodyno vaikai nesugeba perteikti savo minčių.“ (1L)</p> <p>„Labiausia žodyno stoka, menkas skurdus žodynas <...> ypatingai veiksmo ir požymių.“ (2L)</p> <p>„<...> kalbos išraiška <...> atsilieka lyginant su to amžiaus vaikais <...>“. (2L)</p> <p>„Siauras ir netikslus žodynas <...> kalboje mažai apibendrinančių sąvokų, žodžius vartoja ne pagal reikšmę <...> kalboje mažai būdvardžių, skaitvardžių.“ (4L)</p> <p>„<...> skurdus aktyvusis žodynas <...>“ (5L) „<...> 5-6 metų nežino pavadinimų <...> artimos aplinkos, veiksmų pavadinimų.“ (7L)</p> <p>„<...> kalboje dirbi su daiktavardžiais ir jis nežino jų pavadinimų<...>“. (8L)</p>

Garsų tarimo trūkumai / sutrikimai	„<...> garsų tarimas, įvairiai būna – vieniems vaikams ypatingai daug garsų tarimo sunkumų, o kai kuriems tik keletas <...>“. (2L) „Iškraipo žodžių tarimą <...> netaria kai kurių garsų, arba keičia vienus kitais“. (4L) „<...> netaisyklingas garsų tarimas<...>“ (5L) „<...>daug garsų tarimo trūkumų“. (6L)
Fonologinio suvokimo trūkumai	„<...> kalbinė klausos neišlavėjimas <...>“. (3L); „<...> foneminis suvokimas pakankamai neišlavėjęs<...> “. (2L) „<...> foneminės klausos trūkumų<...> “. (6L) „<...> atmintis trumpa – atkartoja po minutės to jau nepasako<...> “. (8L)
Kalbos suvokimo sutrikimai	„<...> suprasti ir suvokti jam tinkamos informacijos<...> “. (1L) „<...> žodžius vartoja ne pagal reikšmę<...> “. (4L) „<...> kalbos suvokimas<...> elementariausių nurodymų nesupranta – paduok paimk, kas tai <...> nesupranta ką paimti, įvardini daiktą – vaikas neatpažįsta <...> kalboje dirbi su daiktavardžiais ir jis nežino jų pavadinimų“. (8L) „<...> kalbos supratimas plėtojasi greičiau nei kalbos išraiška. “. (2L)
Kalbos išraiškos sutrikimai	„<...> kalbos išraiška <...> atsilieka lyginant su to amžiaus vaikais. “. (2L); „<...> trimečiai – jie nekalbantys<...> “. (7L)
Neišplėtoti rišliosios kalbos gebėjimai	„<...> rišliosios kalbos problemos<...> “. (3L) „<...> netaisyklinga rišlioji kalba, silpni rišliosios kalbos įgūdžiai<...> “. (6L)

Uždavus papildomą klausimą „Koks dažniausiai pasitaikantis vaikų tarpe kalbos neišsivystymo lygis?“ informantų nuomonės išsiskyrė. Kaip žinia, ikimokyklinio amžiaus neišplėtotoje kalboje vyrauja trys kalbos neišsivystymo lygiai – nežymus, vidutinis ir žymus. Vieni informantai teigia, kad jų bendrojo ugdymo tipo grupėse vyrauja **nežymus kalbos neišsivystymas**. Kiti pastebi, kad praktikoje daugėja vaikų, turinčių ne tik nežymų kalbos neišsivystymą, bet ir **vidutinį bei žymų** kalbos neišsivystymą „<...> daugėja kurie turi nežymų, vidutinį, pasitaiko ir daugėja vaikų kurie turi žymų <...> “. (6L). Ilgesnę darbo patirtį turinčios logopedės pastebi lėčiau besivystančios kalbos tendenciją, jos lygina vaikų kalbą prieš 20 metų, prieš 5 metus ir dabar ir mato ženklus pokyčius tiek leksikos, tiek gramatikos, kalbos suvokimo srityje: <...> *jau prieš 5m., ne prieš 20 m. kalbos sudėtingumas didėjo, labai žymu kiekvienam vaikui, vaikų kalba labai prastai vystosi*“ (7L). Tad tėvai turėtų elgtis atsargiai, kai kūdikiams siūlo pernelyg daug žiniasklaidos priemonių (Christakis, 2009).

Alfa kartos vaikų bruožai. Šiuo tyrimu siekta išvelgti esminius **alfa kartos bruožus**, kuriuos pastebi logopedai. Analizuojant gautus duomenis priskirtos dvi subkategorijos, gausiausia jų išreikšta teiginiais – fizinis ir emocinis aktyvumas, kiek mažiau teiginių – technologiškai raštingi (15 lentelė). Informantai pažymi, kad alfa kartos vaikai aktyvūs, laisvesni, sunku juos sudominti „*Aktyvūs, laisvesni <...> atėjęs jausis laisvai, reikš emocijas mintis*“ (9L). Tačiau, kaip nurodo logopedai sunkiai suvaldo savo emocijas, neturi kantrybės palaukti, savitvardos, veikla turi keistis greitai, nori greito ir teigiamo rezultato:

„*Kantrybės neturėjimas, turi pavykti čia ir dabar, jeigu nepavyksta – nesamone; neturėjimas dėmesingumo, nesugebėjimas išbūti laiką, veikla turi keistis čia ir dabar, sunku sudominti, nes jie viską turi.*“ (7L).

Tai patvirtina ir mokslinių šaltinių duomenys - Bonchis (2022) nurodo, kad alfa kartos vaikų naršymo greitis, trumpų atsakymų poreikis, greitas grįžtamasis ryšys, pirmenybė daugiafunkciniam elgesiui – visa tai trukdo ugdyti kritinį mąstymą, kuriam reikia laiko, dėmesio ar susidomėjimo. Informantų nuomonės sutampa, kad vaikai technologiškai raštingi, jie daug laiko praleidžia medijų apsuptyje, jiems jos įdomu ir smalsu, jie moka susirasti jiems patinkančias veiklas jose, bet ar jos tikslingos, čia kitas klausimas.

„*<...> smalsūs technologijose, moka persijungti, susirasti juos dominančią veiklą.*“ (4L)
 Vaikai medijose dažnai ieško malonumo, nusiramino, pasitenkinimo „*<...> medijos, visas interaktyvas, visos reklamos, šokiai, visas kas Yuotub, bet tai nėra konkretnu. Vaikų poreikis tenkinti medijas žiūrint tą ką jie nori, bet ne mokyklinę edukacinę užduotį, nes jie negauna pasitenkinimo čia ir dabar, vaikas nori pasitenkinti bet ne dirbti.*“ (8L).

Viena jauna informantė teigė negalinti palyginti dabartinės kartos bruožų su ankstesnėmis, nes ji tik dabar su jais susiduria ir mato tik dabartinius vaikus:

„*Kokie jie sunku pasakyti, nes aš nežinau, tarkim vyresnio amžiaus pedagogai dirbo su daugybe kartu, aš matau tik dabartinius vaikus, tai didelis iššūkis išskirti jų bruožus.*“ (9L).

15 lentelė. Alfa kartos vaikų bruožai (N=9)

Subkategorija	Atsakymų pavyzdžiai
Technologiškai raštingi	<p>„<i><...> didžiąją laiko dalį praleidžia stebėdamas filmukus <...></i>“ (5L) „<i><...> medijose jiems įdomiau dirbti nei su tradiciniais žaislais <...></i>“ (6L) „<i><...> tėvai mažai bendrauja su vaikais, skuba, vaikams pakiša medijas nesvarbu ką <...> vaikų poreikis tenkintis medijomis žiūrint tą ką jie nori <...></i>“ (8L) „<i><...> pasako žodį anglų kalba, nežino lietuviško atitiktens <...>. žodynas plečiasi kita kalba <...></i>“ (5L) „<i><...> smalsūs technologijose, moka persijungti, susirasti juos dominančią veiklą.</i>“ (3L)</p>
Fizinis ir emocinis aktyvumas	<p>„<i><...> dėmesingumo stoka, sunku sutelkti dėmesį ilgesniam laikui <...></i>“ (5L) „<i><...> neturėjimas dėmesingumo, nesugebėjimas išbūti laiką <...></i>“ (6L) „<i><...> nesuvokimas <...> užleistumas pedagoginis</i>“ (8L) „<i>Aktyvūs, laisvesni <...> atėjęs jausis laisvai, reikš emocijas mintis.</i>“ (9L) „<i><...> nori greito rezultato, sunku sulaukti savo eilės<...></i>“ (5L) „<i><...> kantrybės neturėjimas, turi pavykti čia ir dabar <...> veikla turi keistis čia ir dabar, <...> sunku sudominti, nes jie viską turi.</i>“ (7L) „<i><...> neturi elementarios savitvartos, susivokimo, čia ir dabar - kantrybės stoka</i>“ (8L) „<i><...> vaikas nori pasitenkinti, bet nedirbti.</i>“ (8L)</p>
Reiklumas ir pastabumas vaizdams	<p>„<i><...> ši karta daugiau pastebi simbolius <...> pas juos vaizdiniai greičiau formuojasi <...></i>“ (6L)</p>

Veiksniai, skatinantys kalbos vystymąsi. Analizuojant šią kategoriją buvo išskirtos subkategorijos: *bendravimas ir kalbėjimas su vaiku, kalbinė aplinka šeimoje, įstaigos kalbinė aplinka, kalbiniai žaidimai* (16 lentelė). Informantai gausiausiai teiginių teikia **bendravimo ir kalbėjimo** su vaiku subkategorijai. Logopedų nuomone reikalingas nuolatinis bendravimas su vaiku, vaikas nuolat turi girdėti kalbą, ją mėgdžioti, mokytis išlaikyti akių kontaktą su pašnekovu, matyti suaugusiųjų pavyzdį bendravime:

„<...> bendravimas su vaiku, kuo daugiau kalbėsi, kuo daugiau girdės kalbą, tuo daugiau mėgdžios.“(3L); „Vaikai namuose nemato bendravimo kartu su tėvais <...>“. (2L).

Informantų nuomone, tėvai turi daug ir nuolat kalbėti su vaiku, aptarti matomus daiktus, veiksmus:

„<...> nuo kūdikystės tėvai turi nuolat bendrauti su vaikais, kad bet kokią veiksmą lydėtų kalba, paimat vaiką ar lauke, kambaryje, gamtoje einat ir kalbat – va darau duris, spaudžiu rankeną žemyn, vis kartojam vis rodom, vis pasakojam.“(4L).

Tyrimė dalyvavę logopedai pažymi, kad nuo **kalbinės aplinkos šeimoje** labai priklauso ir vaiko kalbos ugdymosi pasiekimai, pirminis kalbos mokymasis prasideda šeimoje, vaiką ugdo šeimos bendravimas, interesai, socialinė aplinka ir kiek tėvai skiria laiko vaiko ugdymui:

„<...> aplinka kurioje jis auga <...> tėvų interesai, kiek tėvai suinteresuoti vaiko ugdymo klausimais, kalbos lavinimo klausimais“. (5L); *„Nuo socialinės aplinkos, kurioje šeimoje auga <...> jeigu tėvai nuo kūdikystės daug laiko skiria vaiko kalbos raidai ir tų vaikų kalba greičiau tobulėja“*(6L).

Tai patvirtina ir Makauskienės ir Ivoškuvienės (2022) atlikti tyrimai, kad bendraujant su artimaisiais, kūdikiai ir maži vaikai išmoksta palaukti savo eilės ir vėliau šiuos įgūdžius pritaiko pokalbiuose; svarbus ir akių kontakto palaikymas, matydami suaugusiojo veidą, vaikai geba lengviau imituoti artikuliacijos judesius, veido išraiškas, jaučia suaugusiųjų dėmesį ir didesnę poreikį bendrauti.

Logopedų nuomone svarbi ir **įstaigos kalbinė aplinka** – bendravimas su bendraamžiais, su mokytojais, švietimo pagalbos specialistais *„<...> bendraudami su bendraamžiais tobulina kalbą <...> pedagogai esantys šalia, kaip jie geba pastebėti ir užbėgti už akių, padėti įveikti sunkumus tiems vaikams.“* (2L); *„<...>tenka girdėti, kad pradėjus lankyti darželį atsiriša vaikų kalba“*(5L).

Kalbiniai žaidimai, knygų skaitymas, vartymas, logopedų nuomone, taip pat išskiriamas kaip svarbus veiksnys skatinantis ikimokyklinio amžiaus vaikų kalbą. Kasdienis skaitymas vaikams, pradėdant nuo kūdikystės, padeda įgyti ir bendravimo, socialinių ir raštingumo įgūdžių, vaikų kalbai tai suteikia aiškumo, sklandumo, raiškumo. Šiuolaikiniai vaikai knygeles gali pažinti ne tik vartydami, liesdami, bet ir uostydami, klausydami. Taip vaikai pagerina žodyną, turtina kalbą vaizdingais posakiais, gali atkartoti ritmiškus ketureilius, posakius atlikdami judesius

„kalbėjimas, kalbėjimas, kalbėjimas, su vaiku reikia bendrauti, žaisti, per žaidimą aktyvinti visas jo komunikacines galias.“ (8L).

16 lentelė. Veiksniai, skatinantys ikimokyklinio amžiaus vaikų kalbos vystymąsi (N=9)

Subkategorijos	Atsakymų pavyzdžiai
Bendravimas ir kalbėjimas su vaiku	<p>„<...> mažai dėmesio bendravimui su vaikais<...>“. (1L)</p> <p>„<...> bendravimas su vaiku. kuo daugiau kalbėsi, kuo daugiau girdėsi kalbą, tuo daugiau mėgdžiosi.“ (3L)</p> <p>„ Nuo kūdikystės tėvai turi nuolat bendrauti su vaiku <...>“. (4L)</p> <p>„Didžiausias dėmesys – nuolatinis bendravimas, akių kontaktas“. (4L)</p> <p>„<...> bendravimas tėvų su vaikais<...>“. (9L) „<...> automatiškai vaikas ir neturi to noro, ir poreikio bendrauti.“ (1L)</p> <p>„Vaikai namuose nemato bendravimo kartu su tėvais <...>“. (2L)</p> <p>„<...> gyva, natūrali, paprasta kasdieninė kalba <...> bet kokį veiksmą lydėtų kalba <...> paimat vaiką ar lauke, ar kambaryje, gamtoje – einat ir kalbat <...> vis kartojam vis rodome, vis pasakojam.“ (4L)</p> <p>„<...> kalba, kalba, kalba, kalbėti<...>“. (7L)</p>
Šeimos kalbinė aplinka	<p>„Tėvai, pirmoje vietoje tėvai <...> kalba prasideda namuose<...>“. (1L)</p> <p>„<...> pagrindus padeda šeima <...> priklauso nuo šeimos kaip su vaiku bendrauja“. (2L)</p> <p>„<...> aplinka kurioje jis auga <...> tėvų interesai, kiek tėvai suinteresuoti vaiko ugdymo klausimais, kalbos lavinimo klausimais“. (5L)</p> <p>„ Nuo socialinės aplinkos, kurioje šeimoje auga <...> jeigu tėvai nuo kūdikystės daug laiko skiria vaiko kalbos raidai ir tų vaikų kalba greičiau tobulėja“. (6L)</p> <p>„<...> maža dalis kurie daro namų darbus <...> artikuliacinio aparato pratimus<...>“. (9L)</p> <p>„<...> broliai seserys turi įtakos<...>“. (2L)</p>
Įstaigos kalbinė aplinka	<p>„<...> kalbą skatiną ir aplinka darželyje<...>“. (2L)</p> <p>„<...> bendraudami su bendraamžiais tobulina kalbą <...> pedagogai esantys šalia, kaip jie geba pastebėti ir užbėgti už akių, padėti įveikti sunkumus tiems vaikams.“ (2L).</p> <p>„<...> tenka girdėti, kad pradėjus lankyti darželį atsiriša vaikų kalba“. (5L)</p>
Kalbiniai žaidimai, knygos	<p>„<...> pasakų sekimas, knygučių vartymas, natūralių daiktų lietimas<...>“. (4L)</p> <p>„<...> žaisti, per žaidimą aktyvinti visas jo komunikacines galias.“. (8L)</p> <p>„Kalbiniai žaidimai, knygos <...>“. (5L)</p>

Logopedų praktiniame darbe naudojamos skaitmeninės medijos. Šioje kategorijoje tyrimo dalyviai išskiria keturias subkategorijas: *naudojamos technologijos, skaitmeninių medijų turinys randamas internete, skaitmeninis turinys kuriamas pačių logopedų, specialistų sukurtos ir laisvai platinamos priemonės* (17 lentelė). Visi tyrimo dalyviai pažymi, kad yra aprūpinti pagrindinėmis techninėmis priemonėmis, kurios būtinos turiniui perteikti: kompiuteris, planšetės, telefonas, išmanioji, interaktyvi lenta. **Skaitmeninių medijų** turinys randamas internete, turinys kuriamas pačių logopedų pagal tyrimo duomenis naudojami apylygiai. Internete logopedai dažniausiai naudojami nemokamomis lietuviškomis medijomis, Yuotub kanalu:

„<...> klausom dainelių, mankšteles darome Yuotub kanale <...> (4L), programėlėmis kaip jigsawplanet, wordwall, learningapps, Lingo.lt., Šešiosžasys.lt., maziėjisnekoriai.blogspot.com, logožaidimai, žodžių žaidimai, „<...> kompiuteryje

esančias programėles <...>SMART Notebook programėlėmis <...> jigsawplanet, wordwall, learningapps <...>“. (2L)

Tyrimo duomenys atskleidė, kad logopedai naudojami ir mokomomis programėlėmis, tokiomis kaip „Mokausi kalbėti“: „I.Katinienės puiki programėlė „Mokausi kalbėti“ <...>“ (6L); „<...> ne eilinio pobūdžio edukacines programas, perku tikslines programas <...>Lingo.lt, A.Karecko programos: „ABC“, „Gyvūnai“, „Spalvos“ <...> (8L). Tyrimu nustatyta, kad specialistai išradingai naudoja ir užsienio kalbos programėles, jas pritaiko ir pakeičia pagal savo poreikius „<...> užsienio – Kids numbers (Apple) <...> Kids Learn to Sort anglų kalba, bet garsas nuimamas aš įgarsinu pati <...>“ (8L).

Kad priemonės turinys būtų tikslingas, logopedai dažnai **kuria skaitmeninį turinį patys**, nori savo turima medžiaga siekti išsikelti tikslo. Tam kuriami pristatymai PowerPoint programa, ar interaktyviose lentose „Pati su SMART lenta ruošdavau užduotis <...> pati ir su PowerPoint kuriu <...>“ (7L); „<...> pateiktis pasidarau pati <...> pasiruoši kompiuteriu, įgarsini <...>“ (3L). Logopedai nurodo, kad socialiniuose tinkluose tam tikrose grupėse, svetainėse kolegos negaili vieni kitiems patarimų ir dalijasi savo sukurtomis bei jau išbandytais priemonėmis „Turiu savo Yuotub kanalą <...> sukuriu interaktyvias užduotis kaip pamokėles<...>“ (8L); „<...> įvairiose specialistų grupėse žmonės dalijasi savo kurtomis priemonėmis<...>“ (5L); tai rodo, kad specialistai turi pakankamą prieigą ir kiekį skaitmeninio turinio, tik kartais sunku pasirinkti tinkamą ir tikslingą turinį.

17 lentelė. **Logopedų praktiniame darbe naudojamos medijos ikimokyklinio amžiaus vaikų kalbai ugdyti (N=9)**

Subkategorijos	Atsakymų pavyzdžiai
Technologijų naudojimas	<p>„<...>kompiuterines technologijas<...>“. (1L) „<...> kompiuterį, planšetę, telefoną <...>“. (3L) <...> kompiuteris liečiamu ekranu <...> prie interaktyvios lentos <...> (2L) „<...> turiu išmaniąją lentą kabinete <...>“. (7L) „<...> turiu 3 planšetes: 2 android ir 1 Apple <...>“ (8L)</p>
Internete randamas skaitmeninių medijų turinys	<p>„<...> kompiuteryje esančias programėles <...> SMART Notebook programėlėmis <...> jigsawplanet, wordwall, learningapps <...>“ (2L) „<...> programėlę Lingo.lt, learningapps, <...>“ (3L) „<...> klausom dainelių, mankšteles darome Yuotub kanale <...> maziejisnekoriai.blogspot.com (4L) „<...> filmukai, paveikslėliai, tinklapiai <...> logožaidimai, žodžių žaidimai, Lingo.lt <...> (5L) <...> lavinamukai.lt, žiburėlis.lt. <...> Frepy planeta, <...> I.Katinienės puiki programėlė „Mokausi kalbėti“ <...>“ (6L) „<...> garsų diferencijavimas – wordwall <...> sudeda puzzle – jigsawplanet <...> (7L) „<...> ne eilinio pobūdžio edukacines programas, perku tikslines programas <...> Lingo.lt, A.Karecko programos: „ABC“, „Gyvūnai“, „Spalvos“ <...> (8L)</p>

	<p>„<...> užsienio – Kids numbers (Apple) <...> Kids Learn to Sort anglų kalba, bet garsas nuimamas aš įgarsinu pati <...>“ (8L)</p> <p>„<...> Šešiosšasys.lt, mazijsisnekoriai.blogspot.com <...>“ (4L)</p>
<p>Skaitmeninis turinys kuriamas pačių logopedų</p>	<p>„<...> perkeliu medžiagą į prezentacijas <...>“ (1L)</p> <p>„<...> žaidimėlius, užduotis kuriu <...> siekiu tikslo tai kuriu pati <...>“ kuriu ir filmukus tokius, žodyno plėtotei <...>“ (2L)</p> <p>„<...> pateiktis pasidarau pati <...> pasiruoši kompiuteriu, įgarsini <...>“ (3L)</p> <p>„Pati su SMART lenta ruošdavau užduotis <...> pati ir su PowerPoint kuriu <...>“ (7L).</p>
<p>Specialistų sukurtos ir prieinamos skaitmeninės priemonės</p>	<p>„Turiu savo Yuotub kanalą <...> sukuriu interaktyvias užduotis kaip pamokėles <...>“ (8L)</p> <p>„<...> įvairiose specialistų grupėse žmonės dalijasi savo kurtomis priemonėmis <...>“ (5L)</p> <p><...> lavinamukai.lt <...> (6L)</p> <p>„<...> programos naudoju tas, kurias nusiperku <...>“ (8L)</p>

Apibendrinant galima teigti, kad ikimokyklinio ugdymo logopedai pakankamai aprūpinti technologijomis, bet skaitmeninį turinį turi pasirinkti ir pritaikyti patys. Iš apžvelgtos medžiagos matoma, kad logopedai išradingi, kūrybingi, tikslingai siekiantys savo tikslų. Jie susiranda tikslingą turinį internete, išradingai kuria turinį patys, dalijasi savo patirtimi kolegų tarpe. Tai rodo, kad logopedai mažiau vartoja masiškai prieinamų medijų, jų medijos tikslingos ir orientuotos į tikslą. Tai įrodo ir mokslinių šaltinių duomenys, anot Anderson, Huston ir kt. (2001) mokomasis televizijos žiūrėjimas yra susijęs su didesniu pasirengimu mokyklai ir aukštesniais akademineis pasiekimais, kuriuos galima atsekti vidurinėje mokykloje.

Medijos - kaip priemonė kalbiniam gebėjimui ugdyti. Analizuojant šią kategoriją (18 lentelė) atskleista kaip medijos naudojamos kaip priemonė logopedų bendruomenėje, vaikų kalbai lavinti. Išryškėjo subkategorijos, kurios atspindi: *žodyno plėtimą, rišliąją kalbą, fonologinį suvokimą, artikuliacinę mankštą* (18 lentelė). Logopedai medijas taiko daugiau ugdyti išvardintas kalbos lavinimo sritis. Kitos sritys kaip kalbos suvokimas, gramatinė kalbos sandara ugdomos kitomis čia nepaminėtomis priemonėmis. **Žodyno plėtojimui** naudojamos programėlės interaktyviose lentose „SMART Notebook“, svetainėse „Žiburėlis. Lt.“, „Lavinamukai.Lt.“, į pagalbą pasitelkiamas Yuotub kanalas. Dalis logopedų naudoja programėles užsienio kalba, tik nuslopinus jų garsą įgarsina patys: „Kids Learn to Sort <...> kambariai, kambarių rūšiavimas, atsidaro vitrina – daiktų rūšiavimas, <...> vizualinis suvokimas, suvokimas kaip turi atrodyti kambarys <...> jei virtuvė – kas stovi virtuvėje, jei neteisinga klausiu kodėl <...>.“ (8L).

Rišliajai kalbai ugdyti priemonės panašios kaip ir žodyno plėtrai: filmukai, paveikslėliai, „Žodžių žaidimai“ (Emokykla.lt.) iš „<...> Žodžių žaidimai – daug kam pritaikyta, įvairioms sritims ir pagal kalbos dalis ir rišlijai kalbai, sakinių darybai <...>“ (5L) **Fonologiniam suvokimui ugdyti** „Frepų planeta“ „<...> Frepų planeta – girdimajam suvokimui, įvardinti įvairių gyvūnų garsus <...> kalbos suvokimui <...> garsų diferencijavimui wordwall <...>“, (7L).

18 lentelė. Medijos - kaip priemonė kalbiniams gebėjimas ugdyti (N=9)

Subkategorijos	Atsakymų pavyzdžiai
Artikuliacinio aparato lavinimas	„<...>su mėgstamiausiais herojais atlikti artikuliacinę mankštą.“ (1L)
Žodyno plėtojimas	„<...>siekiu tikslo, tai kuriu pati <...> žodyno plėtotei SMART Notebook <...>“ (2L) „<...> lavinamukai.lt <...> kai yra neišplėtotas žodynas <...> žiburėlis. Lt – garsų diferencijavimui <...>“ (6L) „Kids Learn to Sort <...> kambariai, kambarių rūšiavimas, atsidaro vitrina – daiktų rūšiavimas, <...> vizualinis suvokimas, suvokimas kaip turi atrodyti kambarys <...> jei virtuvė – kas stovi virtuvėje, jei neteisinga klausiu kodėl<...>“, (8L) „Yuotub kanale <...> klausom dainelių <...> mankšteles darome <...> pagal temas žodyno plėtimui: gyvas-negyvas daiktas, daržovės.“ (4L)
Rišliosios kalbos gebėjimų ugdymas	„Medijos – filmukai, paveikslėliai, tinklapiai, praverčia kylant elementariems klausimams <...> apie gyvūną – įveda į paiešką ir realiai gali parodyti kaip gyvūnas atrodo, juda, veikia.“ (5L) „<...>žodžių žaidimai – daug kam pritaikyti, įvairioms sritims ir pagal kalbos dalis ir rišliajai kalbai, sakinių darybai <...>“ (5L)
Fonologinio suvokimo gebėjimų ugdymas	„<...> Frepy planeta – girdimajam suvokimui, įvardinti įvairių gyvūnų garsus <...>kalbos suvokimui<...> garsų diferencijavimui wordwall<...>“, (7L) „ Išmanioji lenta – reikia garsą, kad išgirstų ir surastų pagal garsą atitikmenį<...> yra daug paveikslėlių, mes įvardiname kiekvieną paveikslėlį<...> jei sunku, tada aš -jis kartoja <...>“ (9L)

Kaip matyti iš informantų nuomonių, logopedai priemonės kuria daugiau patys arba naudojami kolegų patirtimi, mažiau naudojami jau sukurtomis ir švietimo portaluose skelbiamomis priemonėmis, tokiomis kaip „Logoritmika“, „Logožaidimai“.

Medijų ypatybės kalbiniams gebėjimas plėtoti. Išanalizavus šią kategoriją, tyrimų duomenys atskleidė, kokios medijų ypatybės, logopedų nuomone, naudingos kalbiniams gebėjimas plėtoti -tai įtraukiančios – motyvuojančios, kuriose dominuoja vaizdas, įgarsinimas, neperkrauta informacija, tikslinė (19 lentelė).

19 lentelė. Medijų ypatybės, skirtos plėtoti vaikų kalbą (N=9)

Subkategorija	Atsakymų pavyzdžiai
Įtraukiančios, motyvuojančios	„<...>svarbiausia patrauklios<...>“ (2L) „<...>nesudėtingos, aiškios, įdomios<...> paprastos <...>trunkančios iki 5 min.“ (4L) „<...>patrauklios, įtraukiančios<...>suteikti vaikui intriga, norą gauti greitą rezultatą <...> virtualų apdovanojimą<...> motyvuojančios dirbti <...>“ (5L) „<...> paprasta, bet aiški, kad vaikui būtų suprantama <...>“ (9L) „<...> liečiamas ekranas, kad nuvestų su pirštu.“ (3L)

Dominuoja vaizdas	„<...> renkuosi ne nuotraukas, o kaip simbolius... pieštus objektus, kad būtų kuo mažiau pašalinės aplinkos <...> išryškėtų paveikslėlis“ (2L) „<...> brėžiniai, juoda balta, kad atspindėtų veiksmą<...>“ (3L) „<...> vaizdžios <...> ryškūs vaizdai patinka“ (4L) „Atitinkamai nupiešti paveikslėliai, panašūs į realius daiktus<...>“ (7L)
Medijų įgarsinimas	„Garsas ypatingai svarbus <...> aiškiai įvardintas žodis...“ (2L) „<...> naudingiausios tos kur įgarsinti paveikslėliai <...> labiau vaikas suklūsta“ (6L) „<...> įgarsinta, jis girdi kito pasakytą garsą“ (7L)
Tikslinis medijų parinkimas	„<...> tikslinė, tam momentui, tai pamokai <...>“ (8L) „<...> prie kiekvieno vaiko stengiamės prisitaikyti ir pritaikyti priemonę <...> vaikas kuris negali pernešti stiprių garsų <...> ant minimalaus garso leisti garsą“ (9L)
Neperkrauta informacija	„<...> pagal vaiko gebėjimus, kad nebūtų per daug teksto“ (2L) „Papildoma informacija gali dirginti <...> geriausia tik ta informacija kurią aš noriu ištransliuoti ir jis nori suprasti“ (9L)

Informantų nuomone, vaikai domisi ir reaguoja į medijas, jei jos patrauklios, nesudėtingo turinio, įtraukiančios, teikiančios greitą rezultatą, motyvuojančios apdovanojimais (šypsena, taurė...) „Patrauklios, įtraukiančios, turi suteikti vaikui intriga, norą gauti greitą rezultatą, virtualų apdovanojimą, interaktyvios priemonės šiuolaikiniam vaikams priimtinos patrauklios ir motyvuojančios dirbti.“ (5L).

Logopedų nuomone, medijose vaikams **svarbus vaizdas**. Vieni informantai čia pasisako už simbolių vaizdą, pieštus juodai baltus paveikslėlius, be pašalinių dirgiklių „<...> renkuosi ne nuotraukas, o kaip simbolius pieštus objektus, kad būtų kuo mažiau pašalinės aplinkos.“ (2L), kiti informantai pasisako už ryškų vaizdą, bet natūralių daiktų „<...> naudoju nuotraukų paveikslėlius<...>“ (3L). Šie informantai teikia prioritetą ir **medijų įgarsinimui** – aiškiai įgarsintas žodis, tekstas, pritaikyta melodija, vaikas suklūsta, susikaupia tai išgirdęs: „<...> naudingiausios tos kur įgarsinti paveikslėliai, ne tik diferencijuoti, pažiūrėti, plėsti žodyną, kad paveikslėlis būtų įgarsintas, pvz.: medis ant jo paspaudžia ir sako medis; įgarsinimas turi didelės reikšmės, labiau vaikas suklūsta stebėdamas šį paveikslą.“ (6L).

Informantai nepamiršo, kad vaikams efektyvu savo balso įrašymas, jis suklūsta kai girdi savo ištartą žodį. Dar viena svarbi medijos ypatybė – **neperkrauta informacija**. Informantų nuomone nereikia priemonių perkrauti vaizdais, tekstu, garsais, nes tai gali vaikus dirginti ir blaškyti: „Papildoma informacija gali dirginti, vyresniam galbūt lengviau suprasti, kad tai fonas, jaunesniam 3–4 metų jam sunkiau, geriausia tik ta informacija kurią aš noriu ištransliuoti ir jis nori suprasti.“ (9L).

Paskutinė ypatybė, kurią išskiria informantai, tai – **medija** turi būti **tikslinė**, skirta siekti konkretų tos pamokos, dienos tikslą, pritaikyta vaiko poreikiams atliepti:

„<...> tikslinė, tam momentui, tai pamokai, jei išsikeli tikslą ji turi būti tikslinė, jei pamokos tikslas kalbėti apie daiktavardis imu pritaikau tas programas kas labiau susiję su

daiktavardžiu, jei einu apie būdvardį aš imu programą kurios apibūdins daiktą ir jo savybes.“(8L).

Logopedai išskiria vaizdo ir garso svarbą ikimokyklinio amžiaus vaikų neišplėtos kalbos ugdymui. Tai patvirtina moksliniuose šaltiniuose pateikti Lestari, Widyasari, (2023) teiginiai, kad ankstyvojoje vaikystėje galima taikyti audiovizualines medijas, nes jos gausina žodyną, vaikams lengviau pasakoti ir išreikšti mintis kalba, tai ką mato, girdi ir supranta.

Medijų naudojimo privalumai, ugdant neišplėtotą ikimokyklinio amžiaus vaikų kalbą. Šioje kategorijoje informantų logopedų išskirta trys subkategorijos: *sudomina, motyvuoja vaikus, palengvina pedagogo veiklą, skatina kalbą* (20 lentelė). Kaip medijos **skatina ir motyvuoja vaiką**, atsispindi logopedų pasisakymuose: įdomiau nei vartyti knygas, patraukliau ekrane matomas vaizdas, padeda sukaupti dėmesį darbui, gali naudoti kaip pastiprinimą kitai veiklai atlikti „<...>padeda sukaupti dėmesį greičiau, jei pateikta medijoje jis dėmesį geriau sukoncentruoja<...>“ (6L). Informantų teigimu, priemonės **palengvina darbą**, nes lengviau pritaikyti turinį skirtingiems gebėjimas ir poreikiams, galima tą pačią užduotį pateikti vis kitu variantu, veiklos kūrybiškesnės, įdomesnės vaikams, vaizdingos „<...> yra programėlės kaip Lingo.lt susidedi paveikslėlius ir jie yra įgarsinti, vaikas gali prašyti ko nori, parodyti paveikslėliais ir bandyti pamėgdžioti <...>“ (3L). Keturi logopedai pažymi, kad medijos **skatina kalbą**. Vaikas stebėdamas medijų turinį gali mėgdžioti, kartoti, veikti jose. Veikdamas jose gali įsivertinti savo atliktas užduotis stebėdamas rezultatus, kritiškai pažvelgti į atliktą užduotį: „Vaikai pastebi teisingus – neteisingus atsakymus ir pradeda galvoti o kodėl taip gavosi...“ (9L).

20 lentelė. **Medijų naudojimo privalumai (N=9)**

Subkategorija	Atsakymų pavyzdžiai
Sudomina, motyvuoja vaiką	<p>„<...>įdomiau nei vartyti knygas <...> didesnis susidomėjimas“ (1L)</p> <p>„<...>vaikams daug patraukliau ekrane pateikta priemonė nei piešta ar paveikslėlyje.“ (2L)</p> <p>„<...>patrauklios priemonės <...> reikia prie jų prisitaikyti ir išnaudoti veiksmingai<...>“ (5L)</p> <p>„Padeda sukaupti dėmesį, jei pateikta medijoje jis dėmesį geriau sukoncentruoja.“ (6L)</p> <p>„<...>yra vaiko sudominimas, truputį pakeitei, jam įdomiau<...>“ (7L)</p> <p>„<...>čia jų amžiaus naujovė, jų realybė jiems sukelia įdomumą.“ (9L)</p> <p>„<...>gali naudoti kaip pastiprinimą, kol neatliksi užduoties – neklausysime dainelės.“ (2L)</p> <p>„Jos motyvuoja.“ (5L)</p>
Palengvina pedagogo veiklą	<p>„<...>lengvas turinio pritaikomumas kiekvienam dalykui.“ (1L) „<...>pedagogui lengviau, nes viskas sudėta priemonėje<...>“ (2L)</p> <p>„<...>pratybos įdomesnės, kūrybiškesnės<...>“ (4L)</p> <p>„<...>pamato vizualiai to ko negali sudėlioti galvoje.“ (8L)</p> <p>„Man tai labai padeda, aš džiaugiuosi<...>“ (8L)</p> <p>„<...> yra programėlės, kaip Lingo.lt, susidedi paveikslėlius ir jie yra įgarsinti, (3L)</p> <p>„<...> ir pateikti ją naujai... tos pačios užduoties kelis skirtingus variantus ..“(1L)</p>

Skatina vaiko kalbos gebėjimus	<p>„<...> vaikas gali prašyti ko nori, parodyti paveikslėliais ir bandyti pamėgdžioti „<...> saikingai skatina kalba.“ (3L) „<...> padeda kažkiek prakalbinti <...>“ (4L) „Vaikai pastebi teisingus – neteisingus atsakymus ir pradeda galvoti, o kodėl taip <...>“ (9L)</p>
---------------------------------------	------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------

Pedagogas, taikydamas medijas, ieško įvairių būdų kaip išnaudoti mokomąsias, bet ne žaismingąsias skaitmeninių medijų savybes. Tai patvirtina ir mokslinių šaltinių duomenys, autoriai Stoican ir Stefanescu (2016) išskiria tokias medijų naudas ikimokyklinio amžiaus vaikams: palengvinamas supratimas apie skaitmenines medijas; gerinami darbo įgūdžiai su jomis; vyksta sudominimas veikla; žinios įgyjamos pagal individualų tempą; didina motyvaciją; savivertę.

Trūkumai taikant medijas neišplėtotos kalbos ugdymo procese. Logopedų pastebimi trūkumai taikant medijas neišplėtotos kalbos ugdymo procese: *per didelis vaiko dėmesys medijai, techninės medijų problemos, logopedo skiriamas laikas priemonei* (21 lentelė). Kaip svarbiausią ir daugiausiai teiginių surinkusį trūkumą logopedai įvardija **per didelį vaiko dėmesį** medijoms. Vieni informantai pastebi, kad vaikams logopedo rodoma informacija neįdomi, jis norėtų veikti pats ir susirasti sau tinkančią ir patinkančią veiklą; kiti pastebi, kad sunku vaiką atitraukti nuo medijos ir pereiti prie kitos užsiėmimo veiklos: „*Dažnai būna, kad vaikai to ką tu nori – nenori daryti, jei vaikas pripratęs prie kompiuterių, vaikas pats įsijungia ko jam norisi ir išsibalansuoja.*“ (3L)

Dauguma informantų nurodo, kad dažnai tampa ir iššūkis atitraukti vaikus nuo medijų arba medijose su vaikais veikti pagal taisykles ir susitarimus. Dar vienas atskleistas trūkumas, logopedų nuomone – tai **techninės problemos**. Informantai teigia neturintys pakankamai kokybiškų priemonių darbui, technika genda, blogas interneto ryšys, baigiasi nemokamų programėlių laikas ir jos apmokestinamos, medijos užsienio kalba ir visa tai trikdo sklandžią logopedo veiklą neišplėtotos kalbos ugdymo procese. „*Daug gerų medijų yra, bet jos ne lietuvių kalba, o anglų kalba, bet didžiulis iššūkis jei nėra interneto.*“ (6L).

Informantų nuomone, **logopedo skiriamas laikas priemonei** taip pat trūkumas, nes reikia laiko sukurti priemonę, apgalvoti tinkamus būdus ir metodus priemonei pateikti, pasirinkti medžiagą. Kaip žinia daugelis logopedų kuria priemones patys, tad ir susiduria su šiuo laiko trūkumu:

„*Svarbiausia gerai apgalvoti, kad nebūtų per sudėtingai sukurta, būtų patraukli, ne nuobodi, pasirinkti tinkamus paveikslėlius, video vaizdelius, užtrunka daug laiko pasiruošimui, bet gali kartoti ir kartoti.*“ (2L).

21 lentelė. **Trūkumai, taikant medijas neišplėtotos kalbos ugdymo procese (N=9)**

Subkategorija	Atsakymų pavyzdžiai
Per didelis vaiko dėmesys medijai	<p>„<...>kartais sudėtinga vaiką sudominti <...>“ (1L)</p> <p>„<...> perjungti vaiko dėmesį... atlikti kitą užduotį <...>“ (1L)</p> <p>„<...>vaikai nori greitai tai daryti, tuomet stabdomė greitį ir išlaukiame <...> tikslingai galėtų tą vietą pažymėti <...>“ (8L)</p> <p>„<...> iššūkis tai atitraukti vaikus nuo medijų <...> tai jiems neįdomūs paprasti dalykai,“ (1L)</p> <p>„<...> kad vaikai to ką tu nori - jie nenori daryti <...> jei vaikas pripratęs prie kompiuterių, vaikas pats įsijungia ko jam norisi ir išsibalansuoja.“ (3L)</p>
Techninės problemos	<p>„<...>neturime išmaniosios lentos kabinete<...>“ (4L)</p> <p>„<...>kartais technika genda <...> paveda netinkamu metu, nepavyksta įgyvendinti numatyto turinio<...>“ (5L)</p> <p>„<...> nėra interneto – tai didžiulis iššūkis<...>“ (6L)</p> <p>„<...> nustojo galioti <...> viskas apmokama <...> daug priemonių, įrankių kuriais galėjai naudotis anksčiau <...>“ (7L)</p> <p>„<...>daug gerų medijų yra bet jos ne lietuvių kalba, o anglų kalba <...>“ (6L)</p>
Logopedo skiriamas laikas priemonei	<p>„<...>apgaltoti kad nebūtų per sudėtingai sukurta <...> pasirinkti tinkamus paveikslėlius, video vaizdelius <...> užtrunka daug laiko pasiruošimui.“ (2L)</p> <p>„<...>laiko trūkumas<...>“ (4L)</p> <p>„<...> sunkiau diferencijuoti pagal poreikį <...> kai lygiai skirtingi aš neimu medijos <...> žinau, kad negalėsiu patenkinti visų vaikų poreikių.“ (9L)</p>

Logopedų išskirtas per didelis vaikų dėmesys medijoms rodo vaikų neadekvatų požiūrį į jas, negebėjimą kontroliuoti savo veiklos prie ekrano. Tai patvirtina ir moksliniai šaltiniai, kuriuose autoriai Madigan, McArthur, Anhorn ir kt. (2020) nurodo, kad ilgesnis laikas prie ekrano susijęs su menkesne smegenų veikla, kuri susijusi su kalbos, vykdomosios funkcijos ir raštingumo įgūdžiais.

Veiksmingi ugdymo metodai taikomi praktikoje, derinant tradicinį kalbos mokymą ir skaitmeninių medijų naudojimą ugdant neišplėtotą ikimokyklinio amžiaus vaikų kalbą. Tyrimo metu kategorijoje *Ugdymo metodai ir būdai, taikomi praktikoje* išskirtos subkategorijos atskleidžia ikimokyklinio ugdymo logopedų taikomus metodus kalbiniam gebėjimams ugdyti: *tradiciniai kalbos ugdymo metodai, metodų derinimas, kalbiniai žaidimai, natūralūs daiktai* (22 lentelė).

Tradicinius ugdymo metodus logopedai išskiria tokius, kaip: savarankiškas įvardijimas, kartojimas mėgdžiojimas, pokalbis, kalbėjimas – tai metodai, kuriuos logopedai kasdien taiko sako veiklose su vaikais: „*Kartojimo mėgdžiojimo užduotys, įvardinimo – savarankiško įvardinimo vaiko* <...>“ (2L). Dauguma informantų pažymi, kad naudoti vien tradicinius kalbos lavinimo metodus nebeužtenka, tenka įvairinti užsiėmimus ir naudoti papildomus metodus, pavyzdžiui kaip **skaitmeninių priemonių derinimą su tradiciniais metodais:**

„*Tai turi būti, kombinuotas, mišrus darbas, tai neturi būti susiję su interaktyvia informacija <...> tad vaikams, kurie turi neišplėtotą kalbą jiems reikia viską mišnuoti, kad nebūtų nuobodu dirbti vien popieriniu variantu įterpti medijas, interaktyvas, pokalbis, kalba, kalbėjimas.*“ (8L).

Tame metodų derinime, atsiskleidžia dar vienas metodas – **žaidimas**. Šis metodas universalus ir tinkamas tiek veikiant natūraliais daiktais, tiek skaitmeninėse medijose ar pasakų skaityme. Informantų nuomone reikia mokėti prieiti prie vaiko per žaidimą ir informaciją pateikti žaidimo forma, tuomet ir vaikui įdomu ir tikslas pasiektas.

„Ar skaitmeninė priemonė ar ne, veiksmingiausias – žaidimas, kokias priemones pasitelksi fiziškai apčiuopiamas, per vaizdus, vaikams priimtinausias – žaidimas <...> mokėti kaip pateikti žaidimo turinį ir vaikas patenkintas ir rezultatas pasiektas. Per žaidimus gali taisyti ir garsų tarimą, lavinti artikuliaciją, turtinti žodyną.“ (5L)

Tyrime išgirsta nuomonė, kad grįžtama prie **natūralių daiktų**: natūralūs daiktai, žaislai, gamtinės priemonės ir veikimas su jais taip pat viena iš logopedų įvardintų būdų.

22 lentelė. Logopedų praktikoje taikomi ugdymo metodai, derinant tradicinį kalbos mokymą ir skaitmeninių medijų naudojimą (N=9)

Subkategorija	Atsakymų pavyzdžiai
Tradiciniai kalbos ugdymo metodai	<p>„<...>savarankiško įvardinimo<...>“ (2L)</p> <p>„Žiūrėm filmuką ir klausinėju, juos įsijungia spontaniška kalba<...>“ (9L)</p> <p>„Kartojimo, mėgdžiojimo užduotys<...>“ (2L)</p> <p>„Aiškinimas pokalbis, juos priderini prie vaiko kalbos <...>“ (7L);</p> <p>„<...>pokalbis, kalbėjimas <...>“ (8L)</p>
Metodų ir būdų derinimas	<p>„<...>derinu tradicinius su medijomis<...>“ (6L)</p> <p>„<...>kombinuotas, mišrus darbas <...> vaikams kurie turi neišplėtotą kalbą jiems reikia viską miksuoti, kad nebūtų nuobodu dirbti vien popieriniu variantu įterpti medijas.“ (8L)</p> <p>„<...>tai visi metodai įeina<...>“ (7L)</p> <p>„<...>įtvirtinimui temų – skaitmeninės priemonė“ (4)</p>
Kalbiniai žaidimai	<p>„<...>vaikams priimtinausias žaidimas, mokėti kaip pateikti žaidimo turinį ir vaikas patenkintas ir rezultatas pasiektas.“ (5L)</p> <p>„<...>Tradiciniai – žaidimai“ (6L)</p>
Natūralūs daiktai	<p>„<...>Žaislai, paveikslėliai.“ (6L)</p> <p>„<...> naudoju natūralias gamtines priemones<...>“ (4L)</p>

Apibendrinant logopedų nuomonę galima teigti, kad nereikia pamiršti neišplėtos kalbos ugdymo procese naudoti tradicinių kalbos ugdymo būdų ir metodų – pokalbių, pasakojimų, žaidimų, mėgdžiojimo, kartojimo ir kt. Tačiau į ugdymo procesą integruojant inovatyvius metodus ir būdus (skaitmeninių knygelėlių vartymas, skaitmeninės kortelių dėliojimas ir kt., diskusija), kompleksiskai juos derinant įmanoma pasiekti, kad vaiko kalba būtų kokybiškesnė, sklandesnė ir aiškesnė. Tai galime aptikti ir mokslinėje literatūroje, kurioje Sosa, (2016) teigia, kad tradiciniai žaislai gali būti vertinga alternatyva tėvų ir kūdikių žaidimams, jei knygų skaitymas nėra mėgstama veikla.

Rekomendacijos tėvams. Tyrimo metu išryškėjo informantų patarimai tėvams, kaip užtikrinti kokybišką balansą tarp vaikų skaitmeninių medijų naudojimo ir kalbos vystymosi kategorijos: *kalbos skatinimas, medijų ribojimai* (23 lentelė). Kategorijoje *kalbos skatinimas* iš

informantų teiginių išryškėja *kalbėjimas ir bendravimas su vaiku, veikimas kartu medijose*. Taisyklinga tėvų kalba, kalbėjimas su vaiku, o ne vaikui būtina kasdien tėvams norint skatinti vaikų kalbinius gebėjimus. Būtent kalbėjimui ir bendravimui su vaikais informantai ir skiria didžiausia dėmesį:

„Būtinai kalbėtis ir kiekvienam žingsnyje, kiekvienoje veikloje atrasti laiko, galimybę turtinti žodyną, kalbėtis su vaikais <...> nes kartais mes pritrūkstam laiko tam.“ (1L); „Grįžti iš darbo esi pavargęs, nesinori nei bendrauti nei kalbėti, bet esame tėvai ir vaikai yra mūsų, dėl to mes ir privalome bendrauti kalbėti su jais, nes kalbėdami <...> jie mokosi kalbėjimo su kitais.“ (9L).

Informantų nuomone, **veikti kartu medijose** taip pat svarbus patarimas tėvams. Tėvai turi stebėti, ką vaikai veikia medijose, paklausti, pakomentuoti, patarti vaikams, jei tai užduotys skirtos namų darbams, jas atlikti kartu su vaiku: *„Tėvai turi matyti ką tie vaikai veikia medijose, veikti kartu, kad būtų galima padiskutuoti, pakomentuoti, paklausti.“ (2L)*. Norint skatinti kalbą būtinas **ir knygų skaitymas kartu su vaiku**:

„Didžiausias pasiūlymas tėvams skaityti knygas, plečiasi vaizduotė, žodynas, atmintis <...> nes nori nenori besiklausydami įsimena tekstą, turtinam pasyvų žodyną <...>.“ (1L).

Logopedų rekomendacijose siūlomas suaugusiojo (tėvo) bendravimas ir veikimas kartu su vaiku medijose akcentuojamas ir moksliniuose šaltiniuose. Kaip nurodo autoriai Lapierre, Piotrowsky, Linebarger (2012), ekrane aptariamas turinys su vaiku yra turtingesnis, nes tėvai ir vaikai į turinį reaguoja kartu.

Kategorijoje *medijų ribojimai* iš informantų nuomonių atsiskleidžia: *ekranų laikas, ekranų turinio atranka, pasyvus ekrano laikas, tėvų požiūris, abejingumas*. Kalbėdami apie **ekranų laiką** logopedai pastebi, kad vaikai kopijuoja, įsikūnija į filmukų herojus, tėvai nesusitvarko su vaikų emocijomis po ilgo žiūrėjimo į ekranus, iš to ir pastebima kiek laiko vaikas praleidžia ekrane. Patarimai riboti vaikų laiką prie ekranų ypač ikimokyklinio amžiaus vaikų. *„Tėvai turi didelę įtaką, jie turi kontroliuoti vaikus, parinkti tinkamą laiką, kad nepervargtų<...>.“ (6L)* Informantų patarimai riboti ne tik ekranų laiką, bet ir turinį. Informantų nuomone, tėvai mažai dėmesio **skiria turinio kokybei**, svarbu namuose ramu, tylu, vaikas užimtas. Logopedų patarimai pasirinkti programėles pagal amžių su aiškiu ir kokybišku turiniu, žinoma, lietuvių kalba. Keletas informantų pastebi, kad tėvai giriasi jei vaikas išmoksta anglų kalbos žodžius, frazes savarankiškai, bet nemato problemos, kad tie vaikai nemoka kalbėti lietuviškai. *„Tėvai džiaugiasi, kad vaikas kalba angliškai, bet nemato problemos, kad jų vaikas nežino lietuviškai.“ (7L)*. Tyrimo metu išaiškėjo dar vienas svarbus ribojimas – **pasyvus vaiko laikas prie ekrano**, vaikas paliekamas ilgam prie ekranų, vaikas pats renkasi neaiškų, nekokybišką turinį:

„<...> tėvai turi būti tie žmonės, kurie parenka turinį, stebi, komentuoja, palaiko pokalbį, turinys turėtų būti kokybiškas, atitinkantis amžių, o ne leisti vaikui savarankiškai rinktis ir stebėti bet ką, tai gali turėti neigiamos įtakos.“(5L);

Logopedų patarimai tėvams laiko ir turinio ribojimo atžvilgiu atsispindi ir moksliniuose šaltiniuose, kuriuose autoriai Contreras-Silva, Álvarez Villalobos ir kt. (2023) nurodo, kad laikas prie ekranų iki 5 metų vaikui gali tapti kalbos vėlavimo priežastimi, todėl labai svarbu apriboti jo naudojimą, tinkamai įvertinti ir pasirinkti turinį, su kuriuo vaikai susiduria, kad būtų išlaikytas teisingas kalbos vystymasis. Vienas prie ekranų vaikas neišmoks, turi būti nuolatinė tėvų kontrolė ir priežiūra „tai kad pakišam vaikui programėlę ir paliekam įjungta vaikas neišmoks, mes turim kalbėti ir gauti atsakymus.“ (9L.) Informantai išryškina ir **ribotą tėvų požiūrį bei abejingumą** į vaiko leidžiamą laiką ir turinį prie medijų: tėvai abejingai žiūri į logopedų ar mokytojų patarimus, tėvams patogiu kai vyrauja ramybė namuose, o vaikai geba savarankiškai mokytis anglų kalbos:

„<...>pati rodžiau tėvams programėlių, bet atėję tėvai pasako, kad vaikams neįdomu, mums nieko neišėjo – patarti gali, bet tėvai nelabai linkę naudotis patarimais“(3L).

23 lentelė. Logopedų patarimai tėvams, kaip užtikrinti kokybišką balansą tarp vaikų medijų naudojimo ir kalbos vystymosi (N=9)

Subkategorija	Atsakymų pavyzdžiai
Kalbėjimas, bendravimas su vaiku	<p>„ Būtinai kalbėtis ir kiekvienam žingsnyje, kiekvienoje veikloje atrasti laiko galimybę turtinti žodyną, kalbėtis su vaikais.“(1L)</p> <p>„Su vaiku turi būti tik gyvas bendravimas<...>“(8L)</p> <p>„<...> būtų gyvas bendravimas, akių kontaktas<...>“(4L)</p> <p>„<...> privalome bendrauti kalbėti su jais, nes kalbėdami jie <...> mokosi kalbėjimo su kitais<...>“(9L)</p> <p>„<...> mes turim kalbėti ir gauti atsakymus<...>“(9L)</p>
Medijų naudojimas drauge su suaugusiuoju	<p>„<...> medijose, veikti kartu...kad būtų galima padiskutuoti, pakomentuoti, paklausti <...>“(2L)“</p> <p>„<...> tėvai turi matyti ką tie vaikai veikia medijose <...> patiems tėvams pasidomėti, paieškoti, gal pasiūlyti vaikui“(2L)</p> <p>„<...> nuolat bendrautų ir naudojant skaitmenines medijas būtų kartu <...> stebi komentuoja, palaiko pokalbį.“(5L)</p> <p>„<...> kartu atlikti lavinamąsias užduotis kurios medijose pateiktos <...>“(6L)</p> <p>„<...> nori kad medija tarnautų jiems naudingai... sistemingai, koncentruotai... ir mokomės kartu.“(9L)</p> <p>„<...> tėvams skatinu duoti kaip paskatinimo priemonę“(8L)</p>
Knygų skaitymas drauge	<p><...>tėvams paskirti laiko su vaikais paskaityti knygas<...>“(1L)</p> <p><...> turi būti ir popierinis variantas – knygelės <...>“(7L)</p>

Ekranų laiko ribojimas	<p>„Pastebi, kad vaikai kopijuoja kai kurių žaidimų, filmukų intonacijas, judesius... tu tuomet matai kiek laiko vaikas praleidžia laiko prie ekranų, kad taip vaikui užsifiksuoja<...>“ (2L)</p> <p>„<...> kiek vaikas skiria laiko medijoms, ar tas laikas yra kokybiškas<...>“ (5L)</p> <p>„<...> parinkti tinkamą laiką, kad nepervargtų<...>“ (6L)</p> <p><...> jei duodi valandą per parą, neduoti keletą parų <...>“ (8L)</p> <p>„<...> ribojimas per dieną iki pusę valandos, neilgiau ikimokykliniam amžiui <...>“ (2L)</p> <p>„<...> tėvai turi didelę įtaką, jie turi kontroliuoti vaikus<...>“ (6L)</p> <p>„<...> viskam turi būti ribos<...>“ (7L)</p>
Ekranų turinio atranka	<p><...>Atsirinkti programėles kad būtų aktualios atitiktų vaiko amžių, interesus<...> (2L)</p> <p><...> jei duodat žiūrėti <...> junkit tik lietuvišką aiškų, suprantamą, atitinkantį vaikų amžių <...> (3L)..</p> <p><...> tėvai turėtų būti tie kurie parenka turinį, ypač jei vaikas ikimokyklinio amžiaus <...> turinys turėtų būti kokybiškas, atitinkantis amžių.“ (5L)</p> <p>Turinį parinkti pagal vaiko amžių, gebėjimus, kiek vaikas geba (6L)</p> <p>„Tėvai džiaugiasi, kad vaikas kalba angliškai, bet nemato problemos, kad jų vaikas nežino lietuviškai <...> (7L)</p> <p>„<...> riboti turinį <...>(8L)</p>
Pasyvus ekrano laikas (vaikas vienas su ekranu)	<p><...>nes vaikas renkasi įvairaus turinio programėles<...> neatitinkančio turinio<...> (2L)</p> <p><...> nepalikti vienui vieną ir, kad jis gyventų tame kompiuteryje<...>. (4L)</p> <p><...> neleisti vaikui savarankiškai rinktis ir stebėti bet ką, kas gali turėti neigiamos įtakos<...>. (5L)</p> <p><...>mažiems vaikams vieniems medijose negerai <...> (6L)</p> <p><...> nepalikti vaikų be priežiūros prie televizorių, planšečių telefonų <...> (9L)</p> <p><...>pakišam vaikui programėlę ir paliekam įjungtą <...> vaikas neišmoks<...> (9L)</p>
Tėvų požiūris, abejingumas	<p><...> tėvai nelabai linkę naudotis patarimais<...> (3L)</p> <p>„Tėvai džiaugiasi, kad vaikas kalba angliškai<...> (7L)</p> <p>„Tėvams labai patogiu <...> grįžti iš darbo esi pavargęs, nesinori nei bendrauti nei kalbėti<...> (9L)</p>

Logopedai, įžvelgdami tėvų abejingumą į vaiko leidžiamą laiką prie ekrano, pastebi tėvų nežinojimą ir nemokėjimą veikti medijose, prevencijos trūkumą. Tai įrodo ir moksliniai šaltiniai, kuriuose autoriai Anderson, Hanson (2017) teigia, kad trūksta rekomendacijų tėvams, kurios leistų jiems suprasti, kaip žiniasklaida daro įtaką jų pačių elgesiui, o tai savo ruožtu gali turėti įtakos jų vaikų raidos rezultatams.

Apibendrinant galima teigti, kad iš informantų nuomonės išryškėja patarimai tėvams daugiau bendravimo, kalbėjimo, bendros veiklos su vaikais per žaidimus, pasakas, gyvą vaizdingą kalbą. Riboti skaitmeninių medijų laiką, turinį ikimokyklinio amžiaus vaikams, vengti pasyvaus vaikų sėdėjimo prie ekranų. Tėvams nuolatos aptarti su vaiku žiūrimą turinį medijose, nebūti pasyviems ir abejingiems, kalbėtis ir bendradarbiauti su logopedais, norint kokybiškesnių vaiko kalbos lavinimo rezultatų.

3.3. Pedagogų patirčių apibendrinimas

Aptariant šio tyrimo rezultatus – patirtis taikant medijas ikimokyklinio amžiaus vaikų kalbos suvokimui ir ekspresyviajai kalbai ugdyti – pastebimos skirtingos ikimokyklinio ugdymo mokytojų ir logopedų patirtys ir nuomonės. Aptariant pastebimus **neišplėtotus kalbos požymius**, svarbus aspektas tai, kad mokytojai geba pastebėti kalboje išryškėjančius **neišplėtotos kalbos požymius**: *ribotą žodyną, gramatinės kalbos sandaros neišlavėjimą, garsų tarimo trūkumus, nerišlią vaikų kalbą*. Tai rodo, kad ikimokyklinio ugdymo mokytojai turi žinių ir supratimo apie kalbos sutrikimus, geba juos atpažinti, tačiau neprivalo gilintis į kalbos ugdymo korekciją. Mokytojai daugiau plečia ir turtina žodyną, plėtoja sakinę kalbą per įvairias pažintines veiklas. Mokytojų nuomone, žodynas bene labiausiai padeda bendrauti, samprotauti, pažinti aplinkinį pasaulį, tinkamai išsakyti savo emocijas, jausmus. Pastebėję neišplėtotos kalbos požymius, mokytojai tariasi su logopedais, kurie vėliau gilinasi į vaikų kalbinius gebėjimus, geba giliau išvelgti sutrikimo priežastis. Logopedas, laiku pastebėjęs kalbos raidos nukrypimus, tiria ir nustatinėja jų priežastis, teikia reikalingą pagalbą. Logopedai ne tik pastebi, jie gilinasi į fonologinio suvokimo problemas, tyrinėja kalbos gramatinės sandaros trūkumus, garsų netarimo priežastis.

Galima daryti prielaidą, kad aktyvus žodyno plėtimas, kalbos vartojimas yra sėkminga sąlyga kalbos vystymuisi, kuri padeda sumažinti kalboje kylančius sunkumus tiek mokytojų, tiek logopedų veiklose. Tai patvirtina ir moksliniai šaltiniai, kuriuose Rice, Oetting ir Marquis (1994) teigia, kad neišplėtotai kalbai būdingas ne tik negausus žodynas, bet ir silpnesnės asociacijos tarp žodžio ir semantikos, nes išmoktiems žodžiams priskiriama mažiau semantinių ypatybių ir prasminių bruožų nei tipinės kalbos raidos atveju.

Tyrimu išskiriami ir dabartinės ikimokyklinio amžiaus vaikų – **Alfa kartos vaikų bruožai**. Mokytojai ir logopedai pastebi panašias vaikų savybes: *fiziškai ir emociškai aktyvūs, technologiškai raštingi, daug dėmesio skiriantys vaizdai ir patrauklumui*. Dėl šių priežasčių, šiuos vaikus sunkiau sudominti, dauguma sunkiai susitelkia vienai veiklai, pastebima kantrybės stoka, negebėjimas tvardyti savo emocijų, jie labai jautrūs, uždaresni, individualistai. Galima daryti prielaidą, kad šios išvardintos priežastys, turi poveikį ir vaiko kalbos raidos vystymuisi. Tai mokslinių šaltinių duomenimis patvirtina ir Beerowitz, (2016) nuomonė – jei anksčiau socialinės medijos ir technologijos žmonėms buvo tik įrankis, alfa kartos vaikams tai bus būtinybė, gyvenimo būdo dalis.

Mokytojai išskiria **veiksnius, skatinančius ikimokyklinio amžiaus vaikų kalbos vystymąsi** – *kalbinę aplinką (namų aplinka, socialinė-kultūrinė aplinka, ugdymosi įstaigos/grupės aplinka) ir kalbinį ugdymą (knygų skaitymas, vartymas, pasakų klausymas, inscenizavimas)*.

Labiausiai akcentuojama namų ir socialinė-kultūrinė aplinka, tėvų pavyzdys vaikams ir kalbinis ugdymas namuose. Ikimokyklinio ugdymo mokytojai pastebi, kad svarbi ir ugdymo įstaigos aplinka – pats mokytojas, kaip jis komunikuoja, skatina vaikus pasakoti, domėtis, tyrinėti, bendrauti, kaip vaikas skatinamas veikti ir bendrauti su kitais.

Remiantis tyrimų rezultatais, galima teigti, kad mokytojai kalbinę aplinką ir kalbinį ugdymą laiko svarbiausiu veiksnium, skatinančiu ikimokyklinio amžiaus vaikų kalbą. Tai patvirtina Vygotsky (1998) tyrimai, kad vaikas išmoksta kalbėti sąveikaudamas su didesnę patirtį ir kompetenciją turinčiais socialinės aplinkos nariais. Tuo tarpu logopedai, kaip svarbiausią veiksnį, nurodo bendravimą ir kalbėjimąsi su vaiku šeimoje, tik tuomet kalbinę aplinką namuose, ugdymo įstaigose, o tinkami parinkti ugdymo metodai skatina aktyvų vaikų dalyvavimą kalbinėje veikloje. Todėl galima daryti prielaidą, kad šiuolaikinių tėvų tarpe pastebimas abejingumas bendravimui su vaiku: vaikai negeba išlaikyti akių kontakto, nemato suaugusiųjų bendravimo pavyzdžio. Tėvų laiką „suvalgo“ technologijos ir socialiniai tinklai, namuose neskiriamas kokybiškas laikas vaikui, vaikai lieka vieni su ekranais. Tai patvirtina ir mokslinė literatūra, kurioje Makauskienė, Ivoškuvienė, (2022) nurodo, kad bendraujant su artimaisiais, kūdikiai ir maži vaikai išmoksta palaukti savo eilės ir vėliau šiuos įgūdžius pritaiko pokalbiuose. Čia taip pat svarbus ir akių kontakto palaikymas, nes matydami suaugusiojo veidą, vaikai geba lengviau imituoti artikuliacijos judesius, veido išraiškas, jaučia suaugusiųjų dėmesį ir didesnę poreikį bendrauti.

Aiškinantis **medijų naudojimą praktiniame darbe** mokytojai ir logopedai nurodo, kad grupėse arba kitoje įstaigos erdvėje naudojasi įvairiomis technologijomis bei skaitmeninėmis medijomis, kuriomis aprūpina įstaiga. Ikimokyklinio ugdymo mokytojų nuomone, įstaigose jaučiamas kokybiškų technologijų trūkumas. Ikimokyklinio ugdymo mokytojai taiko ir naudoja skaitmenines medijas įvairioms kompetencijoms ugdyti. Mokytojai medijas taiko kasdien temų aptarimui ar medžiagos įtvirtinimui, tuo pačiu gerinant kalbos suvokimą, plečiant žodyną, ugdant vaikų rišlią kalbą. Kad medijos būtų naudingos ikimokyklinio ugdymo vaikų kalbiniam gebėjimui plėtoti, išryškintos jų ypatybės: svarbiausia audiovizualinė (vaizdas, garsas) kokybė, įtrauki savo turiniu, lietuvių kalba, personažas. Stebima, kad dauguma mokytojų naudoja medijas, bet jos daugiau demonstracinio pobūdžio ir rečiau skatinama savarankiška ugdytinių veikla. Patiems mokytojams neretai trūksta ir įgūdžių naudotis skaitmeninėmis medijomis, o sukurti patiems ugdymosi turinį reikia skirti papildomai laiko.

Logopedai pakankamai aprūpinti technologijomis, bet skaitmeninį turinį turi atsirinkti, pritaikyti arba kurti patys. Logopedų patirtys atskleidžia, kad užsiėmimuose taikomos medijos yra tikslingos, skaitmeniniam turiniui skiriamas ypatingas dėmesys, turinys dažniausiai kuriamas pačių logopedų ir apima konkrečias kalbos lavinimo sritis (fonologinį suvokimą, gramatinę kalbos sandarą, artikuliacinę mankštą, rišlią kalbą). Tai akcentuojama ir moksliniuose šaltiniuose, anot

Anderson, Huston ir kt. (2001) mokomasis televizijos žiūrėjimas yra susijęs su didesniu pasirengimu mokyklai ir aukštesniais akademiniais pasiekimais, kuriuos galima pasiekti vidurinėje mokykloje. Logopedų nuomone, vaikai domisi ir reaguoja į medijas jei jos patrauklios, nesudėtingo turinio, įtraukiančios, teikiančios greitą rezultatą, motyvuojančios apdovanojimais, įgarsintos ir neperkrautos vaizdais. Tai patvirtina ir mokslinių šaltinių duomenys, kuriuose Daugirdienė (2003), teigia, kad įdomios, spalvingos ir gyvos kompiuterinės programos traukia vaikus, žadina jų smalsumą, savarankiškumą, lavina kalbą, smulkiąją motoriką, dėmesį ir atmintį.

Medijų naudojimo privalumai ir trūkumai. Ikimokyklinio ugdymo mokytojų teigimu, vaizdingai, kūrybingai pateikta mokymosi medžiaga skatina ir motyvuoja vaikus atsiverti, kalbėti, kartoti, suteikia jiems džiugių emocijų. Kartais ir vaikai, naudodamiesi medijomis nukreipia tolimesnį ugdymosi procesą. Vaikų dėmesį traukia įvairūs ekrane rodomi įgarsinti herojai, vaizdai. Išskiriamas **privalumas** – įsivertinimas, kritinis mąstymas, kai vaikai mokomi susirasti informaciją medijose – įsivertinti savo atliktą užduotį, rasti klaidas. Būti be medijų, žaisti ir bendrauti paprasčiausiai jau nebeįmanoma, tad kuo vaikai anksčiau sužinos įvairių įrenginių valdymo aspektus, tuo geriau jiems bus, tik žinoma reikalinga nuolatinė suaugusiųjų kontrolė. Ankstyva prieiga prie technologijų išugdo skaitmeninio raštingumo įgūdžius, kurių vaikams prireiks, kad ateityje sėkmingai mokytųsi mokykloje (Ritonga, Sofyani, 2018).

Logopedų nuomone, privalumai pasireiškia tuo, kad medijos skatina ir motyvuoja vaiką, padeda sukaupti dėmesį darbui, naudojamos kaip pastiprinimas kitai veiklai atlikti. Informantų teigimu, priemonės palengvina darbą, nes lengviau pritaikyti turinį skirtingiems gebėjimas ir poreikiams, skatina kalbą. Vaikas, stebėdamas medijų turinį gali mėgdžioti, kartoti, veikti jose. Galima daryti prielaidą, kad medijos ugdant neišplėtotą kalbą yra privalumas, bet tik tuomet, kai naudojamos tikslingai, saikingai ir prižiūrint suaugusiajam. Tai patvirtina ir mokslinių šaltinių duomenys, autoriai Stoican ir Stefanescu (2016) išskiria tokias medijų naudas ikimokyklinio amžiaus vaikams: palengvinamas supratimas apie skaitmenines medijas, gerinami darbo įgūdžiai su jomis, vyksta sudominimas veikla, žinios įgyjamos pagal individualų tempą, didina motyvaciją ir savivertę.

Mokytojai, naudodami priemones vaikų kalbai ugdyti, pastebi ir **trūkumų**. Vienas iš jų – laikas. Tai susiję su laiko paskirstymu vaikams ir laiku pačiam mokytojui susipažinti su priemone. Lietuvių kalba sukurtos programėlės, edukaciniai žaidimai ne tokie patrauklūs, jie primityvesni, nei medijos užsienio kalba. Vaikai – pasyvūs skaitmeninių priemonių stebėtojai. Vaikai, kurių savikontrolė nepakankama arba jie perkrauti interaktyvios informacijos, tampa pasyvūs skaitmeninio turinio stebėtojai.

Logopedai neišplėtotos kalbos ugdymo procese pastebi šiuos medijų naudojimo trūkumus: per didelis vaiko dėmesys medijai (vaikui neįdomu arba per daug įsitraukia į veiklą), techninės

medijų problemos, logopedo skiriamas laikas priemonei. Logopedai taip pat išskiria ir kitą trūkumą, kuris kartais tampa iššūkiu – tai techninės problemos. Informantai teigia neturintys pakankamai kokybiškų priemonių darbui, technika genda, blogas interneto ryšys, baigiasi nemokamų programėlių laikas ir jos apmokestinamos, medijos užsienio kalba, visa tai trikdo sklandžią logopedo veiklą ikimokyklinio amžiaus vaikų neišplėtos kalbos ugdymo procese. Akcentuojamas logopedo skiriamas laikas priemonei – reikia laiko sukurti priemonę, apgalvoti tinkamus būdus ir metodus priemonei pateikti, pasirinkti medžiagą. Galima prielaida, kad šiuolaikiniai vaikai, be medijų neįsivaizduoja savo kasdienybės, o mokytojams trūksta laiko ir priemonių atliepti vaikų poreikius. Vaikus mokytojas turi nuolat raginti, skatinti kalbėti, kontroliuoti jų laiką praleidžiamą prie užduoties. Logopedų išryškintas per didelis vaikų dėmesys medijoms, rodo vaikų neadekvatų požiūrį į jas, negebėjimą kontroliuoti savo veiklos prie ekrano. Tai patvirtina ir moksliniai šaltiniai, kuriuose autoriai Madigan, McArthur, Anhorn ir kt., (2020) nurodo, kad ilgesnis laikas prie ekrano susijęs su menkesne smegenų veikla, kuri susijusi su kalbos, vykdomosios funkcijos ir raštingumo įgūdžiais.

Kalbos ugdymo metodai, būdai. Tyrimo duomenys rodo, kad ikimokyklinio ugdymo mokytojos, ugdydamos vaikų kalbinius gebėjimus taiko šiuos kalbos ugdymo metodus, būdus: kalbinį ugdymą žaidimais (pasakų klausymas, inscenizavimas, įvairūs žaidimai), rišliosios kalbos ugdymo metodus (diskusijos, pokalbiai, darbas grupėse), parengiamuosius kalbinio ugdymo pratimus (ritmiški eilėraštkai, smulkioji, stambioji motorika);

Grupių mokytojos dažniausiai akcentavo pasakas, pasakų skaitymą, inscenizavimą, vaidmeninius žaidimus. Apibendrinant tyrimo metu gautus atsakymus, galima teigti, kad ikimokyklinio amžiaus vaikų kalbiniam gebėjimams ugdyti taikomi būdai ir metodai įdomūs, patrauklūs, skatinantys veikti ir kalbėti. Vaikas mokosi kalbėti veikdamas kasdien tiek su auklėtoja, tiek su bendraamžiais.

Ikimokyklinio ugdymo logopedai kalbiniam gebėjimams ugdyti taiko: *tradicinius kalbos ugdymo metodus* (savarankiškas įvardijimas, kartojimas mėgdžiojimas, pokalbis, kalbėjimas metodų derinimas, kalbiniai žaidimai, natūralūs daiktai), metodų derinimas, kalbiniai žaidimai, natūralūs daiktai. Grįžtama prie natūralių daiktų: natūralūs daiktai, žaislai, gamtinės priemonės ir veikimas su jais dar vienas iš logopedų įvardintų būdų.

Tačiau vieną, kaip universalų, metodą išskiria ir mokytojai, ir logopedai, tai – **žaidimas**. Šis metodas universalus ir tinkamas tiek veikiant natūraliais daiktais, tiek skaitmeninėse medijose ar pasakų skaityme. Informantų nuomone reikia mokėti prieiti prie vaiko per žaidimą ir informaciją pateikti žaidimo forma, tuomet ir vaikui įdomu ir tikslas pasiektas.

Apibendrinant galima teigti, kad į bendrą kalbos ugdymo procesą įtraukiami ir integruojami tradiciniai ir inovatyvūs metodai ir būdai, vaikai ugdomi kompleksiskai, o žaidimas yra

tinkamiausias kalbos ugdymo procese. Tai galime aptikti ir mokslinėje literatūroje, kurioje Sosa, (2016) teigia, kad tradiciniai žaislai gali būti vertinga alternatyva tėvų ir kūdikių žaidimams, jei knygų skaitymas nėra mėgstama veikla.

Rekomendacijos tėvams. Apibendrinant ikimokyklinio ugdymo mokytojų pateiktas rekomendacijas tėvams, galima teigti, kad jie rekomenduoja daugiau dėmesio skirti kalbinei aplinkai (kalbėjimui, bendravimui su vaiku); kalbos skatinimui (žaidimams su suaugusiais, dienos veiklos aptarimui, skaitymui vaikams); medijų ribojimui (pasyvaus ekranų laiko ribojimui, medijų turinio ir laiko kontrolei, medijoms užsienio k., taisyklėms ir susitarimams prie medijų).

Logopedų patarimai tėvams kaip užtikrinti kokybišką balansą tarp vaikų skaitmeninių medijų naudojimo ir kalbos vystymosi: kalbos skatinimas (kalbėjimas ir bendravimas su vaiku, veikimas kartu medijose, knygų skaitymas), medijų ribojimai (ekranų laikas, ekranų turinio atranka, pasyvus ekrano laikas, tėvų požiūris, abejingumas).

Taisyklinga tėvų kalba, kalbėjimas su vaiku, o ne vaikui būtina kasdien tėvams norint skatinti vaikų kalbinius gebėjimus. Apibendrinant galima teigti, kad iš informantų nuomonių išryškėja patarimai tėvams: daugiau bendravimo, kalbėjimo, veiklos su vaikais per žaidimus, pasakas, gyvą ir vaizdingą kalbą. Riboti skaitmeninių medijų laiką, turinį (užsienio k.) ikimokyklinio amžiaus vaikams, vengti pasyvaus vaikų sėdėjimo prie ekranų. Tėvams nuolatos aptarti su vaiku savo žiūrimą turinį ir vaikų žiūrimą turinį medijose, nebūti pasyviems ir abejingiems, kalbėtis ir bendradarbiauti su specialistais, norint kokybiškesnių vaiko kalbos lavinimo rezultatų. Tai patvirtina ir moksliniai kuriuose nurodoma, kad ilgalaikis skaitmeninio turinio poveikis yra susijęs su vėlesniu kalbėjimo laiku ir kalbos suvokimo sunkumais (Duch, Fisher ir kt., 2013; Zimmerman, Christakis, 2007).

DISKUSIJA

Apjungiant teorinę magistro darbo dalį, kurioje buvo aprašomos medijų ir vaikų neišplėtos kalbos sąveikos, bei atlikus empirinį tyrimą, kaip pedagogai medijų pagalba ugdo vaikų kalbos suvokimą ir ekspresyviają kalbą, išryškėjo, jog neišplėtos kalbos ugdymo procesas yra sudėtingas ir problematiškas tiek teoriniu, tiek praktiniu lygmenimis.

Išryškėjo probleminis aspektas – keičiasi vaikų kartos, keičiasi jų pomėgiai, gebėjimai bei vaikų ugdymo procesas. Pedagogai susiduria su *skaitmeninių* tėvų karta, ikimokyklinės ugdymo įstaigas lankančiais šios kartos *alfa* vaikais. Pastebimi vaikų kalbos pokyčiai, kurie verčia pedagogus domėtis neišplėtos kalbos vystymosi priežastimi. Šią nuostatą patvirtina ir mokslininkų Zimmerman (2007), Chonchaiya, (2008) teiginiai, stebimas kalbos skurdumas, lėčiau įgyjami ne tik kalbiniai, bet ir komunikaciniai įgūdžiai.

Remiantis Simonovic, Darko (2021) teiginiais, kalbos supratimas ir funkcinis bendravimas yra vienos iš pagrindinių funkcijų, kurias vaikas turėtų išmokti iki trejų metų amžiaus. Garšvienės (1996) teigimu vaikams, kurių kalba neišplėta, būdinga vėlyva kalbos plėtotės pradžia, skurdokas žodynas, agramatizmai, tarimo ir foneminės analizės trūkumai. Tai pasitvirtina ir šiame tyrime, kuriame ikimokyklinio ugdymo mokytojai ir logopedai pastebi ir išryškina šios kartos vaikų neišplėtos kalbos požymius (žodynas, gramatinė kalbos sandara, fonologinis suvokimas). Pedagogų stebima tendencija, kad daugėja vaikų, kurių kalboje pastebimi neišplėtos kalbos požymiai. Tai patvirtina Švietimo ir mokslo ministerijos (2022) leidinyje „*Lietuva. Švietimas šalyje ir regionuose 2022 Įtraukusis ugdymas*“ pateikti duomenys, kad didžioji dalis ugdytinių turinčių SUP turi nedidelių specialiųjų ugdymosi poreikių susijusių su kalbėjimo ir kalbos sutrikimais, ir tai sudaro daugiau nei pusę visų SUP turinčių mokinių.

Makauskienė, Ivoškuvienė (2022) teigia, kad kalbinė aplinka – vienas iš svarbiausių aplinkos veiksnių vaiko ir jo artimųjų bendravimo pobūdis. Šio tyrimo metu taip pat išryškėjo ir pedagogų nuomonės, kad kalbinė aplinka – ypatingai namų aplinka (socialinė-kultūrinė aplinka, ugdymosi įstaigos, grupės aplinka) ir bendravimas bei kalbėjimas yra labiausiai skatinantys veiksniai vaiko kalbos ugdyme. Pedagogų pastebėti veiksniai išryškina šiuolaikinių tėvų tarpe abejingumą bendravimui su vaiku.

Pasigendama rekomendacijų tėvams, kurios leistų jiems suprasti, kokią įtaką daro žiniasklaida jų pačių elgesiui, o tai savo ruožtu gali turėti įtakos jų vaikų raidos rezultatams (Anderson, Hanson, 2017).

Taikomų medijų neišplėtotai kalbai ugdyti ypatybes pedagogai išryškina tokias kaip audiovizualinės, įtraukiančios, nesudėtingo turinio, teikiančios greitą rezultatą. Tokias medijas išskiria ir Daugirdienė (2003) kuri teigia, kad įdomios, spalvingos ir gyvos kompiuterinės

programos traukia vaikus, žadina jų smalsumą, savarankiškumą, lavina kalbą, smulkiąją motoriką, dėmesį ir atmintį. Taikydami medijas pedagogai atsirenka turinį, riboja medijų laiką, siekia jas naudoti tikslingai, medijos parenkamos kaip vienas iš būdų tikslui pasiekti (edukacinės, švietėjiškos). Tai rodo ir mokslinių šaltinių duomenys, anot Anderson, Huston ir kt. (2001) mokomasis televizijos žiūrėjimas yra susijęs su didesniu pasirengimu mokyklai ir aukštesniais akademiniais pasiekimais, kuriuos galima atsekti vidurinėje mokykloje.

IŠVADOS

1. Mokslinės literatūros analize atskleista, kad ikimokykliniame vaikų amžiuje pastebimi neišplėtotos kalbos požymiai: vėluojanti kalbos raida, kalbos supratimo sunkumai, ribota ekspresyvioji kalba, amžiaus neatitinkantys sintaksės įgūdžiai, kalbos gramatinio taisyklingumo sunkumai, kalbos pragmatikos sutrikimai yra svarbi raidos dalis. Išryškinti *alfa* kartos vaikų esminiai bruožai į kuriuos būtina atsižvelgti pedagogui, ugdant vaikų kalbą: vaikai multiatlikėjai (gebantys vienu metu daryti kelis darbus), technologiškai raštingi, emociškai jautresni ir uždaresni vaikai. Atskleista ir medijų (mobilumo, interaktyvumo) skverbtis į vaiko kalbos ugdymo procesą, kuri yra akivaizdi dabartinei vaikų kartai. Taikant medijas kalbos vystymesi atsižvelgta į medijų trūkumus (laiko, turinio, įsitraukimo kontrolė) ir privalumus (švietėjiškas, aptariamą turinį, pritaikomumą pagal amžių) taip užtikrinant saugų vaiko ugdymą.
2. Tyrimo duomenys rodo, kad ikimokyklinio ugdymo mokytojai neišplėtotą vaikų kalbą ugdo daugiau dėmesį skirdami žodyno plėtotei, kalbinės medžiagos kartojimui, tarpusavio bendravimo skatinimui. Tai daro taikydami tokius metodus ir būdus, kaip kalbiniai ugdymo žaidimai, rišliosios kalbos ugdymo metodai, parengiamieji kalbinio ugdymo pratimai. Akcentuojama, kad taikomi būdai turi būti patrauklūs, įtraukiantys, skatinantys veikti. Kalbai skatinti, naudodami medijas, mokytojai atidžiai atsirenka turinį ir kontroliuoja laiką, taip skatindami vaiką tikslingai naudoti medijas. Mokytojai į medijų naudojimą, ugdant ikimokyklinio amžiaus vaikų neišplėtotą kalbą, žiūri teigiamai, šias priemones laiko naudingomis ir veiksmingomis, tačiau stebima, kad naudojimas pasireiškia daugiau demonstraciniu pobūdžiu, nėra skatinama savarankiška ugdytinių veikla. Paaiškėjo, kad mokytojams trūksta laiko patiems kurti priemones ir įgūdžių naudotis jau sukurtomis priemonėmis.
3. Tyrimo duomenys atskleidė, kad logopedai, ugdydami vaikų kalbos suvokimą ir ekspresyviają kalbą, labiau gilinasi į kalbos komponentus (fonologinio suvokimo problemas, tyrinėja kalbos gramatinės sandaros trūkumus, garsų netarimo priežastis) ir jų atsiradimo priežastimis. Tyrimas atskleidė, kad logopedai svarbiausiu kalbą skatinančiu veiksmu nurodo bendravimą ir kalbėjimąsi su vaiku šeimoje, nes tai labiau skatina aktyvų vaikų dalyvavimą kalbinėje veikloje. Pastebėta, kad logopedinėse pratybose taikomos medijos yra labiau tikslingos, apimančios konkrečias kalbos ugdymo sritis (fonologinį suvokimą, gramatinę kalbos sandarą, artikuliacinę mankštą, rišliąją kalbą), o turiniui skiriamas ypatingas dėmesys. Logopedai išryškina tokias taikomų medijų neišplėtotai kalbai ugdyti ypatybes, kaip audiovizualinės, įtraukiančios, nesudėtingo turinio, teikiančios greitą rezultatą.
4. Apibendrinant ikimokyklinio ugdymo mokytojų ir logopedų patirtis, pastebėtas teigiamas pedagogų požiūris į skaitmeninių medijų naudojimą kalbai lavinti (skatina, motyvuoja, padeda

sukaupti dėmesį). Pastebėta, kad medijų taikymas ugdant ikimokyklinio amžiaus vaikų neišplėtotą kalbą yra privalumas, bet tik tuomet, kai naudojamos tiksliai, saikingai, kontroliuojant laiką ir turinį, bei prižiūrint suaugusiajam. Šiuo tyrimu išsiaiškinta, kad vieną, kaip universalų metodą neišplėtotai kalbai ugdyti, pedagogai naudoja žaidimą, kuris tinkamas tiek veikiant su natūraliais daiktais, tiek skaitmeninėse medijose, tiek pasakų skaityme.

REKOMENDUOJAMOS UGDYMO KRYPTYS:

Rekomendacijos ikimokyklinio ugdymo mokytojams:

1. Ikimokyklinio ugdymo pedagogai naudodami medijas kalbai skatinti, turėtų išskirti tam tikrus kriterijus, numatyti veiksmus, kurie atitiktų vaiko amžių, įtrauktų vaiką į aktyvią kalbinę veiklą, leistų vaikui pačiam prisidėti prie ugdymo proceso kontroliavimo.

Rekomendacijos logopedams:

2. Ikimokyklinio ugdymo logopedams ir mokytojams ugdant neišplėtotą vaikų kalbą, taikant medijas, glaudžiau bendrauti, dalintis gerosiomis patirtimis tarpusavyje, siekti bendrų tikslų bei papildyti veiklas naudingą skaitmeniniu turiniu.

Rekomendacijos tėvams:

3. Skatinti alfa kartos vaikų tėvus susipažinti su įstaigoje naudojamu skaitmeniniu turiniu, supažindinti tėvus su tėvų ir vaikų ryšį stiprinančiais metodais (dažnesnis bendras žaidimas su vaiku, laiko leidimas gamtoje, bendra veikla namuose). Tikėtina, kad šios veiklos ne tik sustiprintų tėvų-vaikų tarpusavio ryšius, bet ir skatintų pačius tėvus mažinti bei kontroliuoti buvimą prie ekranų, to rezultate ir vaikams mažiau leistų naudotis skaitmeninėmis medijomis.
4. Kalbėtis, bendrauti, veikti su vaikais kasdien ir nuolat, kontroliuoti vaikų praleidžiamą laiką prie ekranų bei jų stebimą skaitmeninį turinį. Skaitmeninį turinį naudoti labiau edukaciniams ir švietėjiškiems tikslams, nuolat jį aptarti.

LITERATŪRA

AACAP American Academy of Child and Adolescent Psychiatry (2023). *Screen time and children.*: Prieiga per internetą:

https://www.aacap.org/AACAP/Families_and_Youth/Facts_for_Families/FFF-Guide/Children-And-Watching-TV-054.aspx

Al Hosani, S.S., Darwish, E.A., Ayanikalath, S. *et al.* Screen time and speech and language delay in children aged 12–48 months in UAE: a case–control study. *Middle East Curr Psychiatry* 30, 47 (2023). Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1186/s43045-023-00318-0>

Anderson DR, Huston AC, Schmitt KL, Linebarger DL, Wright JC. *Early childhood television viewing and adolescent behavior: the recontact study. Monogr Soc Res Child Dev.* 2001; 66(1): I–VIII, 1–147 Prieiga per internetą: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/11326591/>

Anderson, DR, Subrahmanyam, K. (2017). Cognitive Impacts of Digital Media Workgroup. Digital Screen Media and Cognitive Development. *Pediatrics.* 2017 Nov;140 (Suppl 2): S57-S61. doi: 10.1542/peds.2016-1758C. PMID: 29093033

Anderson, D., Subrahmanyam, K., (2017). Digital Screen Media and Cognitive Development. *Pediatrics.* 140. S57-S61. 10.1542/peds.2016-1758C. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1542/peds.2016-1758C>

Anderson, D.R., Hanson, K.G. (2017). Screen Media and Parent–Child Interactions. In: Barr, R., Linebarger, D. (eds) *Media Exposure During Infancy and Early Childhood.* Springer, Cham. Prieiga per internetą: https://doi.org/10.1007/978-3-319-45102-2_11

Balčiūnienė, I., Kamandulytė-Merfeldienė, L. (2018). Vėluojanti kalbinė raida: gramatinės ypatybės. *Baltistica, t. 53, Nr. 2,* 263-291. Prieiga per internetą:

<https://etalpykla.lituanistika.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2018~1572786800169/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>

- Barr, R., Zack, E., Garcia, A., Muentener, P. (2008). Infants' attention and responsiveness to television increases with prior exposure and parental interaction. *Infancy*, 13(1), 30–56. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1080/15250000701779378>
- Berger, P. L., Luckmann, T. (1999). Socialinis tikrovės konstravimas. Žinojimo sociologijos traktatas. *Vilnius: Pradai*.
- Berkowitz, D. (2016). *13 things to know about alpha generation*. AdAge. Prieiga per internetą: <https://adage.com/article/digitalnext/13-things-alphageneration/302366>
- Braslauskienė, R., Norvilienė, A., Šmitienė, G. ir Vismantienė, R. (2018). *Patirtinis ugdymas (-is) vaikystėje: šiuolaikinės medijos ir informacinių komunikacinių technologijų galimybės*. Studijų knyga. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
- Bražienė, N., Šalkuvienė, O. (2020). *Taisyk žodžiui ir skaičiui kelią: idėjos ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikų kalbai ir matematiniams gebėjimams ugdyti(s)*. Metodinė priemonė. Šiauliai: ŠU
- Breidokienė, R., Jusienė, R. (2014). Vaiko temperamento ir motinos elgesio su vaiku strategijų reikšmė keturmečių gebėjimams atidėti malonumą, *Psichologija: T. 49 Psichologija*
- Chonchaiya, W., & Pruksananonda, C. (2008). Television viewing associates with delayed language development. *Acta paediatrica (Oslo, Norway : 1992)*, 97(7), 977–982. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1111/j.1651-2227.2008.00831.x>
- Contreras-Silva, M. Y., Álvarez Villalobos, N. A., de León-Gutiérrez, H., Elizondo-Omaña, G. G., Navarrete-Floriano, G., & Romo-Salazar, J. C. (2023). Impacto del uso de dispositivos electrónicos a edad temprana en el lenguaje [Impact of electronic devices used at an early age on language]. *Revista medica del Instituto Mexicano del Seguro Social*, 61(4), 427–432. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.5281/zenodo.8200118>
- Christakis D. A. (2009). The effects of infant media usage: what do we know and what should we learn?. *Acta paediatrica (Oslo, Norway : 1992)*, 98(1), 8–16. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1111/j.1651-2227.2008.01027.x>

- Dabašinskienė, I., Garuckaitė, R. (2009). Ankstyvasis užsienio kalbos mokymas - neatsakyti klausimai. *Kalbos kultūra*, 82, 294-307. Prieiga per internetą:
<https://etalpykla.lituanistika.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2009~1367173992822/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>
- Dagienė, V., Krapavickaitė, D. (2007). Pradinio ir specialiojo ugdymo Lietuvoje analizė informacinių technologijų naudojimo požiūriu // *Informacijos mokslai*, 41, Vilnius: VU leidykla, 98–114. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.15388/lm.2007.0.3452>
- Dressler, W. U. (1993). What is Natural in Natural Morphology (NM)? *Prague Linguistic Circle Papers. Prague: Charles University.*
- Drugas, M. (2022). SCREENAGERS OR "SCREAMAGERS"? CURRENT PERSPECTIVES ON GENERATION ALPHA. *Psychological Thought*. Prieiga per internetą:
https://psyc.t.swu.bg/index.php/psyc/article/viewFile/732/pdf_1
- Duch, H., Fisher, E. M., Ensari, I., Font, M., Harrington, A., Taromino, C., Yip, J., & Rodriguez, C. (2013). Association of screen time use and language development in Hispanic toddlers: a cross-sectional and longitudinal study. *Clinical pediatrics*, 52(9), 857–865. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1177/0009922813492881>
- Duoblienė, L. (2010). Medijų raštingumo ugdymas: globaliosios tendencijos ir lietuviškojo kelio paieškos. *Santalka*, t. 18, Nr. 2, 16-28. Prieiga per internetą:
<https://www.lituanistika.lt/content/26779>
- Ennemoser, M., Schneider, W. (2007). Relations of Television Viewing and Reading: Findings From a 4-Year Longitudinal Study. *Journal of Educational Psychology*. 99. 349-368. 10.1037/0022-0663.99.2.349. Prieiga per internetą: DOI:[10.1037/0022-0663.99.2.349](https://doi.org/10.1037/0022-0663.99.2.349)
- Fishel, A.K. (2012). When Digital Natives Become Parents Can the Nintendo generation trade in game controllers for diapers? Prieiga per internetą:
<https://www.psychologytoday.com/us/blog/the-digital-family/201201/when-digital-natives-become-parents>

- Gaižauskaitė, I., Valavičienė, N. (2016). *Socialinių tyrimų metodai: kokybinis interviu*. Vilnius: Registrų centras. Prieiga per internetą: <https://cris.mruni.eu/server/api/core/bitstreams/6bc9b0c7-425b-4420-a2cd-e6ec2d12736a/content>
- Garšvienė, A. (1996). *Žymiai bei vidutiniškai sutrikusio intelekto vaikų bendravimo ir kalbos ugdymas*. Šiauliai.
- Garšvienė, A. Ivoškuvienė, R. (2003). *Logopedija*. Vadovėlis specialiosios pedagogikos fakultetų studentams. Kaunas: Šviesa.
- Gorrindo, T., Fishel, A., Beresin, E. V. (2012). *Understanding Technology Use Throughout Development What Erik Erikson Would Say About Toddler Tweets and Facebook Friends*. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1176/appi.focus.10.3.282>
- Gražienė, V., Jonynienė, V., ir Kondratavičienė, R. (2021). *Informatinis mąstymas priešmokykliniame amžiuje*. Vilnius.
- Gružaitė, V., Ivoškuvienė, R. (2000). Sulėtėjusi kalbos raida ir kalbos neišsivystymas. *Specialusis ugdymas*, Nr 3, p. 101-106. Prieiga per internetą: <https://etalpykla.lituanistika.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2000~1367184690631/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>
- Jusienė, R., Laurinaitytė, I., Pajėdienė, A., Praninskienė, R., Rakickienė, L., Urbonas, V. (2017). Ikimokyklinio amžiaus vaikų buvimas prie ekranų: kada tai tampa vaikų sveikatos rizikos veiksniu? *Sveikatos mokslai*, t. 27, Nr. 6, 134-143. DOI: 10.5200/sm-hs.2017.109 Prieiga per internetą: <https://sm-hs.eu/ikimokyklinio-amziaus-vaiku-buvimas-prie-ekranu-kada-tai-tampa-vaiku-sveikatos-rizikos-veiksniu/>
- Ivoškuvienė, R., Kaffemanienė, I., Baranauskienė, V., Burneckienė, I., Makarovienė, M., Varkalevičienė, A. (2003). *Sutrikusios raidos vaikų ikimokyklinio ugdymo gairės*. I dalis. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.

- Ivoškuvienė, R., Mamonienė, Z., Pečiulienė, O., Stošiuvienė, K. (2014). *Ikimokyklinio amžiaus vaikų neišplėtotos kalbos ugdymas*. Šiauliai: Liucilijus.
- Jha, A. K. (2020, June 20). Understanding Generation Alpha. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.31219/osf.io/d2e8g>
- Jusienė, R., Baukienė, E., Breidokienė, R., Laurinaitytė, I., Lisauskienė, L., Praninskienė, R., Urbonas, V. (2022). *Ilgalaikis ekranų poveikis vaikų fizinei ir psichikos sveikatai: mokslinio projekto ataskaita*. Valstybinis visuomenės sveikatos stiprinimo fondas. Prieiga per internetą: https://d3b12986-f922-45fa-8fbe-26388f8d7ab6.usrfiles.com/ugd/d3b129_3c547ac0e62e49678b413a750b8bd5b2.pdf
- Jusienė, R., Būdienė, V., ir Gintilienė, G. (2021). Nuotolinis vaikų ugdymas pandemijos dėl COVID-19 metu: grėsmės ir galimybės ekosisteminiu požiūriu. *Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla*. Prieiga per internetą: <http://doi.org/10.15388/vup-book-0008>
- Jusienė, R. ir Laurinavičius, A. (2007). *Psichologija*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
- Jusienė, R., Laurinaitytė, I., Pajėdienė, A., Praninskienė, R., Rakickienė, L., Urbonas, V. (2017). Ikimokyklinio amžiaus vaikų buvimas prie ekranų: kada tai tampa vaikų sveikatos rizikos veiksniumi? *Sveikatos mokslai*, t. 27, Nr. 6, 134-143. Prieiga per internetą: <https://smhs.eu/wp-content/uploads/2019/03/1125-3098-1-PB.pdf>
- Kaffemanienė, I. (2006). *Negalės ir socialinės gerovės tyrimų metodologiniai aspektai*. Metodinė priemonė bakalaurantams ir magistrantams. Šiauliai.
- Kaffemaniene, I., Reseckienė, L. (2008). Ikimokyklinio amžiaus vaikų, turinčių kalbos ir komunikacijos sutrikimų, individualizuoto motorikos ir kalbinių gebėjimų ugdymo ypatumai. *Jaunųjų mokslininkų darbai*, Nr. 2 (18), 140-148. Prieiga per internetą: <https://etalpykla.lituanistika.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2008~1367164696165/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>

- Kamandulytė-Merfeldienė, L. (2021). Neišplėtotoji lietuvių vaikų kalba ikimokykliniame ir priešmokykliniame amžiuje: būdvardžio laipsnio kategorijos įsisavinimas. *Taikomoji kalbotyra, vol. 16, pp. 76-85, 2021 Vilniaus Universitetas Publicación: 30 Diciembre 2021*
Prieiga per internetą: DOI: <https://doi.org/10.15388/Taikalbot.2021.16.5>
- Kamandulytė-Merfeldienė, L. ir Makauskienė, V. (2021). Žodžių suvokimo ir ekspresyvosios kalbos ypatumai neišplėtotos kalbos atveju. *Specialusis ugdymas, Nr. 2 (43), 147-171, 173-199*. Prieiga per internetą: <https://etalpykla.lituanistika.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2021~1666542904469/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>
- Kardelis, K. (2002). *Mokslinių tyrimų metodologija ir tyrimai*. Kaunas.
- Kilbey, E. (2018). *Vaikystė tarp ekranų. Kaip skaitmeniniame amžiuje užauginti sveiką ir laimingą vaiką*. Vilnius: AB „Spauda“.
- Kirkorian, H. L., Pempek, T. A., Murphy, L. A., Schmidt, M. E., & Anderson, D. R. (2009). The impact of background television on parent-child interaction. *Child development, 80(5), 1350–1359*. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2009.01337.x>
- Kvale, S. (1996). *An Introduction to Qualitative Research Interviewing*. Landon: Sage Publications.
- Lapierre, M. A., Piotrowski, J. T., & Linebarger, D. L. (2012). Background television in the homes of US children. *Pediatrics, 130(5), 839–846*. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1542/peds.2011-2581>
- Leonard, L. B.(2014). Children with specific language impairment and their contribution to the study of language development. *Journal of Child Language, 41 (1), 38–47*. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1017/S0305000914000130>.
- Lestari, S., and Widyasari, Ch. (2023)(B) Audio Visual Media as a Means of Developing Language Skills for Early Childhood. DOI 10.2991/978-2-38476-086-2_171
Prieiga per internetą: <https://www.atlantis-press.com/article/125990332.pdf>

Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerija. (2020). *Išmaniosios technologijos ir informatinis mąstymas*. Rekomendacijos: ką būtina žinoti ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikų tėvams (globėjams) ir mokytojams. Nacionalinė švietimo agentūra. Vilnius. Prieiga per internetą:

<https://smsm.lrv.lt/uploads/smsm/documents/files/svietimas/pagrindinis/Ankstyvasis%20ugdymas%20ir%20IKT.pdf>

Lietuvos Respublikos švietimo ir sporto ministerija. (2022) *Lietuva. Švietimas šalyje ir regionuose 2022 Įtraukusis ugdymas*. Vilnius. Prieiga per internetą:

<https://www.nsa.smm.lt/wp-content/uploads/2022/08/Svietimas-Lietuvoje-2022-web.pdf>

Linn, S., & Poussaint, A. F. (2001). The truth about Teletubbies. *Zero to Three*, 22(2), 24-29.

Lissak, G. (2018). Adverse physiological and psychological effects of screen time on children and adolescents: Literature review and case study. *Environmental research*, 164, 149–157.

Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1016/j.envres.2018.01.015>

Macijauskienė, A., Norvilienė, A. (2018). ALFA kartos vaikų bruožai ir ugdymo(si) ypatumai: pedagogų nuomonė. *Scientific research in education*. Vol. 2 : the 2nd Lithuanian educational research association (LETA) conference and 2nd conference of doctoral students in education : Klaipėda University, Lithuania, 11-12 October, 2018. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2018p. 76-86. Prieiga per internetą: <http://www.lera.lt/wp-content/uploads/2018/12/Scientific-Research-in-Education-Vol2.pdf>

Madigan, S., Browne, D., Racine, N., Mori, C., & Tough, S. (2019). Association Between Screen Time and Children's Performance on a Developmental Screening Test. *JAMA pediatrics*, 173(3), 244–250. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1001/jamapediatrics.2018.5056>

Madigan S, McArthur BA, Anhorn C, Eirich R, Christakis DA.(2020) Associations Between Screen Use and Child Language Skills: A Systematic Review and Meta-analysis. *JAMA Pediatr.*2020 Jul 1;174(7):665-675. doi: 10.1001/jamapediatrics.2020.0327.

Erratum in: JAMA Pediatr. 2022 Mar 28;; PMID: 32202633; PMCID: PMC7091394

Madigan S, Browne D, Racine N, Mori C, Tough S.(2019). Association Between Screen Time and Children's Performance on a Developmental Screening Test. *JAMA Pediatr.* 2019 Mar 1;173(3):244-250. Prieiga per internetą: doi: 10.1001/jamapediatrics.2018.5056.

Mikulėnaitė, L. (2019). *Vaikų raidos sutrikimų ankstyvosios reabilitacijos mokymo programa*. Vilnius.

Mayring, Ph. (2000). Qualitative Content Analysis. *Forum Qualitative Social Research (On-line Journal)*, 1 (2). Prieiga per internetą: <http://www.qualitative-research.net/fqstexte/2-00/2-00mayring-e.htm>.

Monkevičienė, O. (2021). *Žaismė ir atradimai*. Rekomendacijos ikimokyklinio ugdymo pedagogui. Vadovas pedagogui. Vilnius.

McLeod, S., (2023) Lev vygotsky's Sociocultural Theory Of Cognitive Development
Prieiga per internetą:
<https://www.simplypsychology.org/vygotsky.html#Vygotskys-Theory>

McCrinkle, M. (2020). Understanding Generation Alpha. McCrinkle Research Pty Ltd.
Prieiga per internetą: <https://generationalalpha.com/wp-content/uploads/2020/02/Understanding-Generation-Alpha-McCrindle.pdf>

McCrinkle, M. & Wolfinger, E. (2010). Generations defined. *Ethos*. 18. 8-13.
Prieiga per internetą:
https://www.researchgate.net/publication/306189905_Generations_defined

McQuail, D., (2006) *Mass Communication Theory: An Introduction*. London: Thousand Oaks:Sage Prieiga per internetą: <https://psycnet.apa.org/record/1987-98365-000>

Nacionalinė švietimo agentūra. (2023). *Ikimokyklinio ugdymo programos gairių projektas*
Prieiga per internetą: <https://www.nsa.smm.lt/2023/06/15/pristatomas-ikimokyklinio-ugdymo-programos-gairiu-projekta/>

- Nevinskaitė, L. (2011). *Šiuolaikinės medijos ir masinės komunikacijos teorijos*. Mokomoji knyga
Vilnius. Prieiga per internetą:
<https://www.scribd.com/document/454032811/2011Nevinskaite-siuolaikines-medijos-pdf>
- Pempek, T. A., Demers, L. B., Hanson, K. G., Kirkorian, H. L., & Anderson, D. R. (2011). The
impact of infant-directed videos on parent–child interaction. *Journal of Applied
Developmental Psychology*, 32(1), 10–19. Prieiga per
internetą: <https://doi.org/10.1016/j.appdev.2010.10.001>
- Pakalniškienė, V., Jusienė, R., Laurinaitytė, I. (2020). Pradinio mokyklinio amžiaus vaikų
kompulsyvaus interneto naudojimo psichosocialiniai veiksniai vaikų ir tėvų vertinimu,
Psichologija 61: 51–67.
- Paulionytė, J., Grabauskienė, V., Temgulienė, A., Schoroškienė, V., Makarskaitė-Petkevičienė, R.
(2010). *IKT ir inovatyvių mokymo (si) metodų taikymo pradiniame ir specialiajame ugdyme
pasiūla, taikymo praktika ir perspektyvos Lietuvoje ir užsienyje*. Vilnius.
- Puckett, M.B., Diffily, D., (2004). Teaching Young Children – An Introduction to the Early
Childhood Profession. *Delmar Learning*. ISBN 1401825834, 9781401825836.
- Dos Reis, T. A. (2018). Study on the Alpha Generation and the reflections of its behavior in the
organizational environment. *Journal of Research in Humanities and Social Science*, 6(1),
9-19. Prieiga per internetą: [https://www.questjournals.org/jrhss/papers/vol6-
issue1/C610919.pdf](https://www.questjournals.org/jrhss/papers/vol6-issue1/C610919.pdf)
- Rice, M. L., Oetting, J. B., ir Marquis J. (1994). Frequency of input effects on word comprehension
of children with specific language impairment. *Journal of Speech and Hearing Research*,
37, 106–122. Prieiga per internetą: <https://pubs.asha.org/doi/10.1044/jshr.3701.106>
- Rideout, V., Robb, M. B. (2020). The Common Sense census: Media use by kids age zero to
eight, 2020. San Francisco, CA: Common Sense Media. Prieiga per internetą:
[https://www.common Sense Media.org/sites/default/files/research/report/2020_zero_to_eig
ht_census_final_web.pdf](https://www.common Sense Media.org/sites/default/files/research/report/2020_zero_to_eig
ht_census_final_web.pdf)

- Ritonga, D. H, Sofyani, S., (2018) Language Development and Television Exposure in Children. *Pediatr Oncall J.* 2018;15: 89-91. Prieiga per internetą: <https://www.pediatriconcall.com/pediatric-journal/view/fulltext-articles/1177/J/0/0/622/0>
- Roseberry-McKibbin, C., Hedge, M.N., Tellis, G. M. (2018). *An advanced reviewvof speech-language pathology:preparation for the Praxis SLP and comprehensive examination.* PRO-ED, Inc.
- Silverman, D. (2003a). *Doing qualitative research: a practical handbook.* London: Sage Publications. Prieiga per internetą: <https://www.torrossa.com/it/resources/an/5282195>
- Silverman, D. (2003b). *Interpreting qualitative data: methods for analysing talk, text and interaction.* London: Sage Publications. Prieiga per internetą: https://www.researchgate.net/publication/31718316_Interpreting_Qualitative_Data_Methods_for_Analyzing_Talk_Text_and_Interaction_D_Silverman
- Simonović, S., Hinić, D (2021). Excessive Screen Media Exposure and Language Delay in the Development of Infants and Toddlers – Three Case Reports. *Experimental and Applied Biomedical Research (EABR)*, 0(0)- Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.2478/sjecr-2021-0028>
- Schmidt ME, Pempek TA, Kirkorian HL, Lund AF, Anderson DR. The effects of background television on the toy play behavior of very young children. *Child Dev.* 2008 Jul-Aug;79(4):1137-51. Prieiga per internetą: doi: 10.1111/j.1467-8624.2008.01180.x. PMID: 18717911
- Sosa A. V. (2016). Association of the Type of Toy Used During Play With the Quantity and Quality of Parent-Infant Communication. *JAMA pediatrics*, 170(2), 132–137. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1001/jamapediatrics.2015.3753>
- Statnickè, G. (2016). Managing generational diversity in the organization. *Global Academic Society Journal: Social Science Insight II*, (8), 9–19. Prieiga per internetą: http://scholararticles.net/wp-content/uploads/2016/09/18_9_19_Statnicke.pdf

- Stoican, O. ir Ștefănescu, C. (2016). Ict - key resource in developing educational activities in kindergarten. *eLearning & Software for Education*, (2), 239-244). Prieiga per internetą: https://archive.org/stream/GenerationsTheHistoryOfAmericasFuture1584To2069ByWilliamStraussNeilHowe/Generations+The+History+of+America%27s+Future%2C+1584+to+2069+by+William+Strauss+%26+Neil+Howe_djvu.txt
- Strauss, W., Howe, N. (1991). *Generations: The history of America's future, 1584 to 2069*. New York: William Morrow and Co, Inc Prieiga per internetą: https://archive.org/stream/GenerationsTheHistoryOfAmericasFuture1584To2069ByWilliamStraussNeilHowe/Generations+The+History+of+America%27s+Future%2C+1584+to+2069+by+William+Strauss+%26+Neil+Howe_djvu.txt
- Targamadžė, V., Girdzijauskienė, S., Šimelionienė, A., Pečiuliauskienė, P., Nauckūnaitė, Z. (2015). *Naujoji (Z) karta - prarastoji ar dar neatrastoji? Naujosios (Z) kartos vaiko mokymosi procesų esminių aspektų identifikavimas*. Vilnius : Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centras. Prieiga per internetą: <http://www.esparama.lt/documents/10157/490675/2015+Naujoji+Z+karta.pdf>
- Tarptautinių žodžių žodynas*.(2013). Vilnius: Alma litera.
- Tiffany, A. Pempek, Heather, L. Kirkorian & Daniel, R. Anderson (2014). The Effects of Background Television on the Quantity and Quality of Child-Directed Speech by Parents, *Journal of Children and Media*, 8:3, 211-222, Prieiga per internetą: DOI: [10.1080/17482798.2014.920715](https://doi.org/10.1080/17482798.2014.920715)
- Uznienė, R., (2011). *Ryšiai su visuomene: įvadas į studijas*. Klaipėdos universiteto leidykla.
- Van den Heuvel, M., Ma, J., Borkhoff, C. M., Koroshegyi, C., Dai, D. W. H., Parkin, P. C., Maguire, J. L., Birken, C. S., & TARGET Kids! Collaboration (2019). Mobile Media Device Use is Associated with Expressive Language Delay in 18-Month-Old Children. *Journal of developmental and behavioral pediatrics: JDBP*, 40(2), 99–104. Prieiga per internetą:

https://journals.lww.com/jrnldbpf/fulltext/2019/02000/mobile_media_device_use_is_associated_with.3.aspx

Vaičiulė, R., (2022). Medijų ekologija: ekoemocinės srities identifikacijos teorinis kontekstas.

Regional Formation and Development Studies, 21(1), 131-137.

Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.15181/rfds.v21i1.1415>

World Health Organization. (2019). Guidelines on physical activity, sedentary behaviour and sleep for children under 5 years of age. *World Health Organization*. Prieiga per internetą:

<https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/325147/WHO-NMH-PND-2019.4-eng.pdf>

Zaman, Badru. (2014). *Media dan Sumber Belajar TK*. In: *Esensi Sumber Belajar dalam Pembelajaran Anak Usia Dini*. Universitas Terbuka, Jakarta, pp. 1-39. Prieiga per internetą:

<http://repository.ut.ac.id/4700/>

Zimmerman, F. J., Christakis, D. A., Meltzoff, A. N. (2007). Associations between media viewing and language development in children under age 2 years. *The Journal of pediatrics*, 151(4),

364-368. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1016/j.jpeds.2007.04.071>

Žydžiūnaitė, V., Sabaliauskas, S. (2017). *Kokybiniai tyrimai: principai ir metodai*. Vilnius: Vaga.

Žydžiūnaitė, V. (2007). *Tyrimo dizainas. Struktūra ir strategijos*. Kaunas: Technologija.

Žukauskienė, R. (1998). *Raidos psichologija*. Vilnius.

Interviu klausimai ikimokyklinio ugdymo įstaigos mokytojams

Demografiniai klausimai:

Kokia Jūsų specialybė?

Kokia Jūsų kvalifikacinė kategorija?

Koks Jūsų darbo stažas?

Su kokio amžiaus vaikais dirbate?

1. Kokiu būdu ir kokius neišplėtotos kalbos požymius pastebite ikimokyklinio amžiaus vaikų kalboje?
2. Kokius galėtume išskirti alfa kartos vaikų bruožus, jų ugdymosi ypatumus?
3. Kaip manote, kokie yra svarbiausi veiksniai, skatinantys kalbos vystymąsi ikimokyklinio amžiaus vaikams?
4. Kokias skaitmenines medijas ir kaip dažnai (pvz., paveikslėlius, animacijas, programėles) naudojate praktiniame darbe, dirbdami su ikimokyklinio amžiaus vaikais?
- Pagal kokius kriterijus atsirenkate priemones kalbai lavinti?
5. Kaip medijos naudojamos kaip priemonė ugdyti kalbinius gebėjimus?
6. Kokias ypatybes turi turėti skaitmeninės medijos, kad jos būtų naudingos ikimokyklinio amžiaus vaikų kalbiniam gebėjimams plėtoti?
7. Kokius įžvelgiate skaitmeninių medijų naudojimo privalumus ugdant neišplėtotą ikimokyklinio amžiaus vaikų kalbą?
8. Su kokiais trūkumais ir iššūkiais susiduriate taikydami medijas kalbos ugdymo procese?
9. Kokius veiksmingus ugdymo metodus, būdus taikote praktikoje, derindami tradicinį kalbos mokymą ir skaitmeninių medijų naudojimą, ugdydami neišplėtotą kalbą?
10. Patarkite tėvams, kaip užtikrinti kokybišką balansą tarp vaikų skaitmeninių medijų naudojimo ir kalbos vystymosi.

Interviu klausimai logopedams, dirbantiems ikimokyklinio ugdymo įstaigose

Demografiniai klausimai:

Kokia Jūsų specialybė?

Kokia Jūsų kvalifikacinė kategorija?

Koks Jūsų darbo stažas?

Su kokio amžiaus vaikais dirbate?

1. Kokie, jūsų manymu, yra svarbiausi neišplėtos kalbos požymiai ikimokyklinio amžiaus vaikams?

- Koks dažniausiai vyrauja kalbos neišsivystymo lygis (nežymus, vidutinis, žymus)?

2. Kokius galėtume išskirti alfa kartos vaikų bruožus, jų ugdymosi ypatumus?

3. Kaip manote, kokie yra svarbiausi veiksniai, skatinantys kalbos vystymąsi ikimokyklinio amžiaus vaikams?

4. Kokias skaitmenines medijas ir kaip dažnai (pvz., paveikslėlius, animacijas, programėles) naudojate praktiniame darbe, dirbdami su ikimokyklinio amžiaus vaikais?

- Pagal kokius kriterijus atsirenkate priemones kalbai lavinti?

5. Kaip medijos naudojamos kaip priemonė ugdyti kalbinius gebėjimus?

6. Kokias ypatybes turi turėti skaitmeninės medijos, kad jos būtų naudingos ikimokyklinio amžiaus vaikų kalbiniam gebėjimams plėtoti?

7. Kokius įžvelgiate skaitmeninių medijų naudojimo privalumus ugdant neišplėtotą ikimokyklinio amžiaus vaikų kalbą?

8. Su kokiais trūkumais ir iššūkiais susiduriate taikydami medijas kalbos ugdymo procese?

9. Kokius veiksmingus ugdymo metodus, būdus taikote praktikoje, derindami tradicinį kalbos mokymą ir skaitmeninių medijų naudojimą, ugdydami neišplėtotą kalbą?

10. Patarkite tėvams, kaip užtikrinti kokybišką balansą tarp vaikų skaitmeninių medijų naudojimo ir kalbos vystymosi.